

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Mgr. Jitka Zabloudilová

**Právní postavení a životní podmínky kast a nedotýkatelných –
dálitů v indické společnosti**
Rigorózní práce

Olomouc 2012

Já, níže podepsaná Mgr. Jitka Zabloudivá, autorka rigorózní práce s názvem „Právní postavení a životní podmínky kast a nedotýkatelných – dálitů v indické společnosti“, která je literárním dílem ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, dávám tímto jako subjekt údajů svůj vědomý a dobrovolný souhlas ve smyslu § 4 písm. n) zákona 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, správci:

Univerzita Palackého v Olomouci, Křížkovského 8, Olomouc 771 47, Česká republika

ke zpracování osobních údajů v tomto rozsahu: jméno a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů, a dále ke zpřístupnění jména a příjmení v katalogích a informačních systémech UP, a to včetně neadresného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb Univerzity Palackého. Realizaci zpřístupnění zajišťuje ke dni tohoto prohlášení vnitřní složka UP, která se nazývá Informační centrum UP.

Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla dle zákona 121/2000 Sb. Prohlašuji, že moje osobní údaje výše uvedené jsou pravdivé.

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci s názvem „Právní postavení a životní podmínky kast a nedotýkatelných – dálitů v indické společnosti“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 10. února 2012

.....

Obsah

Úvod.....	6
1. Pojednání o Indii ve spojitosti se vznikem kastovního systému.....	7
1.1 Upanišady.....	11
1.2 Hinduismus.....	12
2. Kastovnictví.....	15
2.1 Členění na kasty a podkasty.....	16
2.2 Teorie čistoty a znečištění.....	17
3. Původní systém rozdělení indické společnosti na varny.....	20
3.1 Pojem hierarchie.....	20
3.2 Teorie varn: moc a kněžství.....	21
3.3 Kasta a varna.....	24
4. Dělbá práce a výkon profese příslušníků jednotlivých kast	27
4.1 Kasta a určení profese.....	27
4.2 Džadžmáná systém.....	28
4.3 Povinnosti příslušníků jednotlivých kast.....	30
5. Projevy kastovnictví v uzavírání sňatků.....	33
5.1 Endogamie.....	34
5.2 Hierarchie svateb a manželských svazků.....	36
5.3 Izogamie a hypergamie.....	37
5.4 Klasická teorie: svatba a varna.....	39
6. Kastovní pravidla upravující kontakt mezi lidmi a stravování	41
6.1 Kontakt a nedotýkatelnost.....	41
6.2 Jídlo a stravování.....	42
6.3 Voda a dýmka.....	44
6.4 Vegetariánství.....	45
7. Krátký pohled do Indie dneška.....	47
7.1 Indická ústava 1950, otázka všeobecné ochrany lidských práv a svobod, zákaz diskriminace z různých důvodů – stručná charakteristika.....	47
7.2 Kastovní život v moderní době.....	49
7.3 Město versus vesnice.....	51

8.	Dálité blíže.....	53
8.1	Diskriminace a menšinová práva dálitů.....	53
8.2	Politika a činnost policie a justice v boji proti diskriminaci.....	55
9.	Indické zákony a instituce zabývající se kastami.....	58
9.1	Indická ústava 1950.....	59
9.2	Role soudů.....	62
9.3	Indická Národní komise pro lidská práva.....	64
9.4	Kastovní diskriminace a mezinárodněprávní standardy.....	66
9.4.1	Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace ICERD.....	67
9.4.2	Kastovnictví a další mezinárodní úmluvy týkající se ochrany lidských práv.....	71
9.5	Mezinárodní tlak na reformu kastovnictví.....	73
10.	Bližší pohled na některé aspekty související s kastovní diskriminací.....	76
10.1	Rezervace pracovních míst a jejich efektivita.....	76
10.2	Diskriminace ve zdravotnictví, ve školách i v běžném životě.....	78
	Závěr.....	81
	Seznam použité literatury.....	83
	Abstrakt.....	86
	Klíčová slova.....	88

Úvod

Cílem této rigorózní práce je charakteristika kastovního systému a některých oblastí s ním úzce souvisejících. Tématem práce je postavení kast v indické společnosti. Bližší pohled je pak věnován problému diskriminace a dodržování lidských práv nejnižších skupin obyvatel Indie.

Kastovním systémem lze velmi zjednodušeně chápat určité rozdělení indické společnosti dle kritérií zejména náboženských a sociálních, a to původně do tak zvaných varn, dále do kast a mnoha dalších podkast. Indickou společnost je možno chápat jako indické obyvatelstvo, jehož život je kastovním systémem regulován, a to ve všech směrech. Časově se snažím v této práci pojmut období již od dob starověké Indie, kdy se kastovní systém začal postupně vyvíjet, až do doby dnešní. Jde tedy o rozmezí několika století před naším letopočtem až po jednadvacáté století. Územně lze vymezit náš zájem na oblast dnešního Indického státu a některých územních částí států okolních, které dříve k Indii náležely.

O kastovnictví bylo doposud vypracováno několik studií a napsáno dosti monografií, avšak tímto tématem se zabývají spíše zahraniční autoři, zejména samotní Indové, často velmi úzce specializovaní na konkrétní územní oblasti Indie či na konkrétní části kastovního systému. Jiní než indiští autoři se tématem většinou zabývají sice komplexně, ale na druhou stranu většinou povrchově. Snad jen někteří z nich vypracovali dosti přínosné články na toto téma, které poskytují informace podrobnější. Co se týče autorů českých, lze kromě autorů monografií zabývajících se zejména dějinami indického státu a tím jen naprosto okrajově kastovním systémem, dohledat pouze jednoho významnějšího autora, který se problematikou kastovnictví zabýval jako hlavním tématem. Zdrojem mé práce tak byla především zahraniční cizojazyčná literatura, o které mohu tvrdit, že podává informace dosti vysoké a detailní úrovně.

Ve své práci především vysvětluji principy, na nichž kastovní systém spočívá, jak se projevuje v jednotlivých oblastech lidského života a lidského soužití, popisují instituty s ním spojené a pro lepší pochopení uvádím některé praktické příklady. První kapitoly jsou věnovány především stručnému historickému vývoji Indie a hinduistickému náboženství, které od kastovního systému nelze nikterak oddělit, jelikož je s ním nerozlučně spjato. V dalších kapitolách se pak věnuji postupnému vývoji kastovního systému od jeho prvopočátků, přes období tradiční indické společnosti, období britské nadvlády až po dobu dnešní. Zároveň s tímto vývojem popisují instituty kastovními pravidly regulované. Avšak tím, že kastovní systém je v Indii spjat naprosto se vším, zaměřila jsem se pouze na několik

hlavních oblastí lidského života, jako jsou například sňatky a výkon práce. Posuzuji také vliv západního moderního myšlení na indické obyvatelstvo. Za stěžejní část své práce bych označila kapitoly týkající se problému diskriminace v nejnižších vrstvách indické společnosti, věnující se popisu indických právních norem s diskriminací souvisejících, a to od mezinárodněprávní úrovně, přes úroveň ústavněprávní, až po úroveň zákonnou a podzákonnou. Poskytuji také zhodnocení indické legislativy, justice a dalších institucí z pohledu efektivity na obyvatelstvo Indie.

Ocenila bych, kdyby v dalších letech výzkum kastovního systému směřoval zejména právě směrem ke hlubšímu zkoumání problematiky dodržování lidských práv a hledání účinných metod k jeho dosažení, a dále k problematice rozdílů v dodržování kastovních tradic mezi oblastmi již zasaženými modernizací, zejména velkými městskými aglomeracemi a oblastmi zaostalejšími, odlehlejšími a moderním světem dosud málo dotčenými.

1. Pojednání o Indii ve spojitosti se vznikem kastovního systému

„Na naší zeměkouli jsou země a oblasti, ke kterým jakoby se neustále stáčely oči celého světa. Lákají a vábí – ať už pro svou úlohu v historickém vývoji, pro přírodní bohatství a krásy, nebo pro jakousi tradičně udržovanou pověst čehosi neobyčejného a jedinečného.“¹ Není žádných pochyb, že mezi tyto země patří i Indie. „V její oblasti se rozkládá nejvyšší horstvo naší zeměkoule a jejím územím protékají řeky, které se řadí k nejmohutnějším veletokům na celé této planetě. Má na svém území patrně relativně nejvyšší počet jazyků a může se pochlubit nepřetržitou kontinuitou kulturního vývoje, který náleží k nejdelším na světě.“² Když se zaměříme na dějiny starověké Indie, zjistíme, že hlavním zdrojem poznání o jejím vývoji byly zprávy, které přinášeli návštěvníci této rozlehlé země, tedy neindové.

Již několik století před naším letopočtem se lidé začali zabývat otázkami týkajícími se nejen jejich holé existence. Dělo se tak po celém světě, ať už šlo o starověký Egypt, Čínu, starověké Řecko či právě Indii. Lidé si kladli otázky typu odkud se člověk vlastně vzal, co je cílem bytí a podobně.³

V Indii v době okolo poloviny prvního tisíciletí před naším letopočtem vznikly nejstarší Upanišady – literární díla filozofického a náboženského charakteru, které daly základ veškerému dalšímu společenskému, kulturnímu, ale hlavně duševnímu vývoji. Později došlo k založení velkých náboženství – buddhismu a džinismu a následně na to se začal formovat i hinduismus. Díky buddhismu se pak učení Upanišad rozšířilo i do jiných oblastí, než byla jen Indie. Tyto se totiž rozšířily na většinu asijského kontinentu. Dalo by se tedy říci, a nebylo by to vůbec chybou, že hinduismus, buddhismus a džinismus jsou v podstatě jakýmsi pokračovateli Upanišad.⁴

Hinduismus však nelze chápat jako náboženství v pravém slova smyslu. Hinduisté totiž dbají spíše na pravidla chování, která jim hinduismus určuje, na vztahy mezi jednotlivými složkami společnosti, které popisuje, než na jeho institucionální složku. Můžeme jej tedy chápat spíše jako společensko-náboženské smýšlení. Nejen tato okolnost, ale i mnohé další odlišují hinduismus od ostatních náboženství. Asi tím na první pohled nejzřetelnějším rozdílem je, že hinduismus nemá zakladatele. Není ani možné přesně určit dobu jeho vzniku.

¹ ZBAVITEL, Dušan. *Starověká Indie*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1985, s. 7.

² Tamtéž

³ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vydání. Praha: DharmaGaia, 1993, s. 5.

⁴ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vydání. Praha: DharmaGaia, 1993, s. 6.

Doba začátku jeho vývoje je určována někdy kolem druhé poloviny prvního tisíciletí před naším letopočtem, kdy se pravděpodobně vyvinul ze staršího náboženství bráhmanismu, avšak není žádné zmínky o nějaké konkrétní osobě, která by za tímto přerodem stála.⁵

Dokonce i samotný výraz „hinduismus“ je slovem arabského původu, kdy Arabové chtěli odlišit „nevěřící“ od muslimů na těch územích dnešní Indie, kde se rozšířilo náboženství islámské. Indové tento výraz následně převzali, ale samotná jejich věrouka původně nijak sama sebe nenazývala a sami hinduisté ji také nijak nenazývali, snad z důvodu nepotřebnosti názvu.⁶

Hinduismus dále nemá ani žádný institucionální základ, nebyla nikdy založena ani žádná církevní organizace hinduistů. Hinduismus nemá žádnou nejvyšší osobnost, jako například křesťanství papeže. Kdybychom hledali nějakou „hinduistickou bibli“, ničeho bychom se nedopátrali, protože neexistuje žádný soubor písmen svatého hinduismu.⁷ Existuje však mnoho knih majících náboženský obsah, k nimž se hinduisté hlásí.

Naprosto nejdůležitější odlišností hinduismu od ostatních náboženství je jeho společenská stránka. Hinduistické učení je totiž založeno na nerovnosti lidských bytostí, která je naznačována už i v nejstarších písemných pramenech. Dle těchto pramenů stál na počátku světa stvořitel – Brahma. Brahma stvořil čtyři lidské bytosti a stanovil jim odlišné postavení, práva a povinnosti. Tito čtyři lidé byli prvními příslušníky vzniknuvších společenských tříd – varn. Varny byly později dále rozděleny na kasty a následně pak podkasty, kterých bylo a je nejméně stovky, možná i tisíce. Příslušnost k varně, v pozdějších dobách ke kastě a podkastě je dána zrozením a je po celou dobu života nezměnitelná až na výjimky související například se sňatkem mezi příslušníky různých kast.⁸ Z tohoto lze dovodit, že konverze z jiného náboženství k hinduismu není možná, neboť hinduistou se člověk jedinečně narodí. Může jím být tedy jen a pouze potomek indických hinduistických rodičů, popřípadě alespoň jednoho takového rodiče.

Hinduismus tím, že neklade přísné požadavky na věroučnou stránku, je náboženstvím dosti volným, avšak na druhou stranu jeho velmi striktní požadavky na společenský, rodinný, kulturní život, jeho příslušníky nesmírnou měrou svazují. Co se týče věroučné stránky, můžeme v rámci hinduismu sledovat opravdu velkou různost náboženských projevů a

⁵ PAUL, John Jeya, YANDELL, Keith Edward. *Religion and public culture: encounters and identities in modern South India*. Richmond: Curzon, 2000, s. 3 – 4.

⁶ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vydání. Praha: DharmaGaia, 1993, s. 6.

⁷ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vydání. Praha: DharmaGaia, 1993, s. 7.

⁸ SMITH, Brian K. *Classifying the universe: the ancient Indian Varna system and the origins of caste*. New York: Oxford University Press, 1994, s. 109 – 110.

pravidel.⁹ V různých částech Indie se lze setkat jak s polyteismem, tak i s monoteismem, jak s mechanickými obřady, tak s obřady velmi procítěnými, až po nejhlubší meditace. Avšak to, co vždy spojovalo a spojuje příslušníky hinduismu, ať žijí kdekoliv, jsou tradice. Tyto se projevují především ve starověké indické literatuře. Jejich základem je velmi rozsáhlý soubor Véd, k nimž patří již jednou zmiňované Upanišady. Dalšími literárními díly, která rozšiřovala tradice, byly tak zvané Smrti, které obsahovaly výčet zákazů, příkazů a povolení, dle jejichž dodržování bylo možno naplnit správně smysl života na zemi. Tato literární díla většinou nesla název, ve kterém bylo obsaženo označení šástra nebo sūtra. Šástry a sūtry však byly přístupné zejména vyšším vrstvám obyvatel a mezi obyčejnými lidmi se tradice šířily prostřednictvím vyprávění příběhů, legend a eposů. Z nich lze uvést pouze pro příklad národní indické epy Mahábháratu a Rámajánu, které jsou světově známé.

Požadavky na společenský život jsou vyjádřeny v povinnostech příslušníků jednotlivých kast. „Kasta dává pokyny pro uznání, přijetí, zasvěcení a posvátné předurčení lidské bytosti, hned od jejího příchodu na svět. Pro dětství, jinošství i dospělý věk nařizuje, jak sát, pít, jíst a vyprazdňovat se, jak se mýt, jak práť, pomazávat se a špinit; jak se oblékat a zdobit, jak sedět, vstávat a uklánět se, jak se pohybovat, navštěvovat a cestovat, mluvit, číst, poslouchat a recitovat, meditovat, zpívat, pracovat, hrát si a bojovat. Má své zákony o společenských a náboženských právech, výsadách a zaměstnáních, o výcviku, školení a výchově, o závazcích a obřadech, o omylech, přestupcích a hříších, o mezikastovních stycích a čeho se tu vyvarovat, o vyhnání z kasty, o znečištění a očištění, o pokutách, výstrahách, uvěznění, zmrzačení, vyhnání a hrdelním trestu. Vysvětluje různé způsoby, jak se páchá to, čemu se říká hřích, jak se hříchy hromadí a jak se jich zbavit, vysvětluje způsoby získávání zásluh, udílení zásluh a ztrátu zásluh, zabývá se dědictvím, předáváním, vlastnictvím a vyvlastněním, půjčkami, zisky, ztrátami a hospodářským úpadkem. Rozhoduje v otázkách úmrtí, pohřbu a žehu a v otázkách posmrtné památky, pomoci a ublížení duši zemřelého.“¹⁰ Tento výčet druhů činností, jichž se pravidla upravující chování příslušníků kast ve společenském životě týkají, je souhrnný – týká se všech kast, ve všech regionech Indie i celého období vývoje kastovního systému, avšak, je z něj zřetelně patrné, že kastovní systém zasahuje prakticky do všech vztahů a událostí, které si lze v životě člověka vůbec představit.

Jak už bylo výše zmíněno, vznik hinduismu se datuje někde kolem poloviny prvního tisíciletí před naším letopočtem, zároveň se vznikem nejstarších védských textů.

⁹ PAUL, John Jeya, YANDELL, Keith Edward. *Religion and public culture: encounters and identities in modern South India*. Richmond: Curzon, 2000, s. 4 – 6.

¹⁰ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vydání. Praha: DharmaGaia, 1993, s. 8 – 9.

Avšak je důležitou informací, že prvními vyznavači tohoto náboženského směru nebyli rodilí Indové, nýbrž jacísi přistěhovalci, kteří se označovali za Árje, neboli vznešené. Sami sebe postavili na vrchol pomyslného žebříčku společnosti a ostatní – nižší původní obyvatelé, chtěli od sebe odlišit. Tím postupně vznikl systém varn. Tuto hierarchickou strukturu se Árijům podařilo vybudovat z pohledu historie v dosti krátkém čase, přičemž postupně docházelo k rozdělení obyvatelstva na mnohem více vrstev, než jen na Árje a domorodé. Tím, že Árijové zařadili původní obyvatelé do tohoto systému, byl jim umožněn přístup i do hinduismu. Zpočátku možnost vstupu do hinduismu totiž nebyla omezena pouze na ty, kteří se v Indii narodili, mohli do něj vstoupit i ostatní přistěhovalci. Později se však systém varn, ze kterého se už vyvíjely kasty, uzavřel okolnímu světu a do budoucna nebylo již možno se do něj dostat jinak, než zrozením v něm.¹¹

Nasadě by mohla být otázka, co bylo důvodem této až neprodyšné uzavřenosti? Dovožuji, že šlo o jakousi obrannou reakci proti stále více a více se rozšiřujícímu muslimskému náboženství a muslimské nadvládě. S tím velmi úzce souvisel i vznik, rozmach a přísné vyžadování některých tradic v rámci hinduismu. Jako jasný příklad lze uvést dětské sňatky, kdy mladé dívky ještě před dovršením dospělosti byly provdány ve snaze uchránit je od případného únosu do harému nějakého mocného muslimského muže.

Avšak vedle tohoto a dalších čistě logických důvodů stál i důvod jiný, důvod duchovního charakteru. Hinduismus má, stejně jako ostatní náboženství, určitý názor na stvoření světa, kdy toto stvoření je přiznáváno již zmíněnému stvořiteli Brahma neboli Vesmírnému duchu. Stvořil tento svět, bohy, lidi, faunu i floru, prostě vše kolem nás. Problémem však je to, že co má nějaký začátek, musí mít nutně i nějaký konec, přičemž hinduisté věří, že na začátku bylo vše dobré, ale čím svět spěje blíže a blíže ke konci, vše se jen zhoršuje. Než svět zanikne, bude se zmítat ve všem špatném, nic již nebude dobrým. Proto by se snaha „uzamknout“ vše prostřednictvím kast a důrazných pokynů, jak se chovat, dala vyložit jako zastavení nebo alespoň co největší zpomalení vývoje světa k jeho konci.¹²

Existence tedy bude stále horší a tíživější. „A protože duše každého živého tvora – átman – je odsouzena k neustálým přerodům v nepřetržitém cyklu reinkarnací, nabývá tím větší naléhavosti otázka, zda a jak je možné ji vysvobodit z tohoto koloběhu životů a umožnit jí opětný návrat tam, odkud vyšla – do Vesmírného ducha – aby byla další strastiplné

¹¹ KRÁSA, Miloslav, MARKOVÁ, Dagmar, ZBAVITEL, Dušan. *Indie a Indové: od dávnověku k dnešku*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 27 – 29.

¹² ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vydání. Praha: DharmaGaia, 1993, s. 12.

existence ušetřena.¹³ V rámci hinduismu není rozuzlení tohoto problému vždy jednoznačné. Některý hinduistický proud nepovažuje vysvobození z koloběhu životů za možný vůbec, jiné jej za určitých podmínek připouští, přičemž většina se přiklání k možnosti, že vysvobození dosáhnout lze.

1.1 Upanišady

Již v předchozí kapitole byla o Upanišadách zmínka, přičemž dosud nebylo přiblíženo jakési jejich zařazení do souhrnu védských textů.

Samotné slovo Věda lze významově přirovnat k našemu pojmu „věda“ – zahrnuje způsoby, jak přimět bohy, aby člověku pomáhali, vykládá druhy uctívání bohů. Jde tedy zejména o modlitby. Ty nejdůležitější védské texty se dají rozdělit do čtyř částí. Prvními třemi částmi jsou Rgvéda, Jadžuvéda a Sámavéda. Rgvéda obsahuje veršované prosby a modlitby, Jadžuvéda obsahuje postup pro správné konání obětních rituálů a Sámavéda je modlitebním zpěvníkem. Čtvrtá část véd – Atharvavéda obsahuje soubor zaříkadel a kleteb.¹⁴

Kromě těchto čtyř souborů se postupem času vytvořily i tzv. Bráhmany, jejichž význam je možno chápat jako doplňkový, protože tvoří průvodní texty k předchozím základním védským textům, avšak je jim připisována velká důležitost. Kněz - bráhman, který jediný je může vykládat, je nejmocnějším člověkem, stojí dokonce i nad bohy.

Dále se mezi védské texty zařazují ještě Mantry, což jsou modlitby, které, byly-li knězem doslova vysloveny, měly tu moc, že bohové jim museli vyhovět. A posledními byly tzv. lesní texty – Áranjaky, někdy též nazývány konec véd – védánta, které celou sérii védských textů uzavírají.¹⁵

Učení Upanišad nám odpovídá, většinou formou rozhovoru či příběhu, na nejdůležitější otázky týkající se smyslu lidského života a posmrtného života. Jsou tedy hledáním odpovědí na tyto a jim podobné klíčové otázky, avšak žádná z nich neposkytuje zcela komplexní výklad těchto odpovědí, spíše se k nim snaží čtenáře nepřímou přivést.

Důležitou součástí učení Upanišad je pojetí bytí spojené s výrazy brahma a átman. „Brahma je absolutním bytím – sat, absolutním vědomím – čit a absolutní radostí – ánanda. Je nejen původcem a tvůrcem všeho – světa i jeho řádu – ale také tím, který vším prostupuje.

¹³ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vydání. Praha: DharmaGaia, 1993, s. 13.

¹⁴ KRÁSA, Miloslav, MARKOVÁ, Dagmar, ZBAVITEL, Dušan. *Indie a Indové: od dávnověku k dnešku*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 27.

¹⁵ KRÁSA, Miloslav, MARKOVÁ, Dagmar, ZBAVITEL, Dušan. *Indie a Indové: od dávnověku k dnešku*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 30.

Prostupuje také všemi živými tvory jako jejich nejvlastnější „já“, jako átman, tj. jejich duše. A protože tento átman je totožný s brahma, je stejně jako ono našim smyslům nedostupný a jimi nevnímátný. Sídlí ve hmotném těle, ale nepodílí se na žádné činnosti.¹⁶ Toto splynutí brahma s átmanem je hledáním božského ve všem, nejen v člověku.

V Upanišadách je popsán i koloběh životů a případné vysvobození duše z tohoto koloběhu. Koloběh životů je nazývaný sansára a átman poté, co zemře tělo, pokračuje ve své existenci v těle dalším. Tento koloběh se opakuje dalšími a dalšími reinkarnacemi do té doby, než z něj člověk samotný nevyjde. Toho lze dosáhnout pouze poznáním, které se nazývá džňána, kdy si člověk uvědomí splynutí svého átman s brahma. Tím dojde k vysvobození átmana, který se vrací do Vesmírného ducha.¹⁷

Důležitý je rovněž tzv. Karmanový zákon. Jeho základní pravidla jsou jednoduchá – člověk musí v životě konat dobré skutky, protože ty jsou odměněny. Naopak každé vykonané zlo je po zásluze potrestáno. Dobré a spravedlivé jednání a naopak vyhýbání se špatnému vede k tomu, že v další reinkarnaci, bude člověku zaručeno lepší zrození.¹⁸ Karmanový zákon tedy nutí člověka, aby ve vlastním zájmu jednal ctnostně.

1.2 Hinduismus

Co se týče vzniku a základních charakteristických rysů tohoto náboženství, tyto jsme si popsali výše. Avšak hinduismus jako celek je velmi rozsáhlým učením, kdy zachytit všechny jeho stránky je velmi složité, proto se pokusím alespoň stručně nastínit některé důležitější části tohoto učení.

Jedním z nich je element bhakti, který se začal vyskytovat vedle klasického učení o brahma a átmanu, poprvé v eposu Mahábhárata. Pojem znamená lásku a oddanost, které byly mimo konání dobrých skutků považovány taktéž za cestu k vysvobození. Bhakti bývá označováno za nový směr v hinduistickém učení, avšak i když si získalo široké masy vyznavačů a i když vysoké kasty toto myšlení potvrdily za část cesty k dosažení vysvobození, zůstalo u nejvyšších bráhmanských kast na nejnižší úrovni ze všech cest k vysvobození. Směr bhakti však také nejvyšší vrstvy hinduistické společnosti ovlivnil i tak, že jim položil základy pro důležité náboženské zvyky, jako například, že modlitby jsou pronášeny polohlasem,

¹⁶ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vydání. Praha: DharmaGaia, 1993, s. 19.

¹⁷ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vydání. Praha: DharmaGaia, 1993, s. 21.

¹⁸ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vydání. Praha: DharmaGaia, 1993, s. 22 – 23.

před sochami a obrazy bohů je nutno se uklonit a obcházet je zleva doprava, že se mají konat hromadné poutě na svatá místa a mnoho dalších.¹⁹

Co se týče hinduistických bohů, získali si velkou oblibu bohové Višnu a Šiva, kdy dokonce jejich příznivci vytvořili sekty nazývané podle nich – Višnuismus a Šivaismus. V těchto sektách byl každý z nich chápán jako jediný pravý existující bůh a ostatní byli jemu podřazeni.²⁰ Samozřejmě existovaly i sekty další, avšak tyto dvě byly známé nejvíce. Názory příslušníků jednotlivých sekt se navzájem lišily, avšak nikdy mezi nimi nedošlo k vyložené nepřátelským postojům. Toto vzájemné soužití sekt je vyjádřením vzájemné tolerance, která mezi nimi panovala a je hodné pozornosti.

Dalším z rysů hinduismu je požadavek tzv. trivargy. Jde o požadavek dodržení správné posloupnosti a rovnováhy činností trojího druhu: dharma, artha, káma. Dharma představuje souhrn povinností, které má člověk dány ve spojitosti s příslušností k jeho kastě. K této teorii se v dalším výkladu vyjádřím podrobněji. Artha znamená povinnost získávat prostředky pro obživu a bohatnout pouze výkonem té práce, která je mu s ohledem na kastovní zařazení přisouzena. A káma je spojena s povinností zachování rodu, rodiny, lidstva a s tělesným požitkem. Tohoto slova je využito i ve známé indické učebnici erotiky Kámasútře. Je totiž míněno, že rozkoš je pro tělo stejně důležitá jako jídlo.²¹

I když bylo řečeno, že duše – átman po smrti těla znovu vstupuje do těla nového prostřednictvím reinkarnace, i přesto hinduisté mluví o posmrtném životě, o nebi a pekle. To proto, že reinkarnace není tak jednoduchou záležitostí, jak by se mohlo na první pohled zdát. Nedochozí k ní totiž ihned po smrti těla, nýbrž musí být splněny další podmínky. Především musí dojít k pohřbení těla. V případě, že k pohřbení nedojde, stanou se duše nebožtíků duchy, jejichž údělem je v noci na opuštěných místech strašit. Ve většině případů však dojde k pohřbu, přičemž v Indii je typickým pohřeb žehem. Dojde tedy ke spálení těla mrtvého na pohřební hranici, které by měl vykonat syn zemřelého. Každý muž by měl proto mít mužského potomka, a to i za cenu rozvodu s manželkou, která mu jej neporodí, i když za jiných okolností rozvod není vůbec dovolen, jak bude popsáno v jedné z dalších kapitol. Poté, co je vykonán pohřeb, dojde k rozhřešení pro duši, která buď skončí v nebi, nebo v pekle. Délka pobytu zde je určena počtem dobrých či špatných skutků a jejich intenzitou. Až po tomto období se může duše opět vtělit do lidského světa.²² Svě příští vtělení lze dle

¹⁹ KRÁSA, Miloslav, MARKOVÁ, Dagmar, ZBAVITEL, Dušan. *Indie a Indové: od dávnověku k dnešku*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 106 – 107.

²⁰ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vydání. Praha: DharmaGaia, 1993, s. 28 – 29.

²¹ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vydání. Praha: DharmaGaia, 1993, s. 37 – 39.

²² ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vydání. Praha: DharmaGaia, 1993, s. 39 – 42.

některých názorů i určitým způsobem ovlivnit, kromě dodržování Karmanového zákona, například vykonáním sání, kdy se žena nechá na hranici upálit zároveň se svým zemřelým manželem.²³

²³ MAYER, Adrian C. *Caste and kinship in central India: a village and its region*. Berkeley: University of California Press, 1960, s. 193.

2. Kastovnictví

Kastovní systém rozděluje společnost na velký počet skupin, kdy příslušnost k těmto skupinám se dědí. Tyto skupiny jsou jedna od druhé rozlišeny a zároveň navzájem spojeny dohromady prostřednictvím tří charakteristik, a to separace ve věcech kontaktů a svateb, a to buď přímé separace či nepřímé; dělby práce, kdy každá skupina má na základě tradice přisouzenou profesi, od které se mohou příslušníci skupiny odchýlit pouze do určité míry; a hierarchie, která seřazuje skupiny do posloupnosti, kdy některé jsou nadřazené jedněm, a na druhou stranu zase podřazené jiným.²⁴

Zaměříme-li se nyní na samotný výraz „kasta“, pak tento vychází z portugalského a španělského základu, kdy znamená „casta“ doslovně něco nesmíšeného. Zprvu bylo toto slovo používáno spíše jako termín označující rasovou odlišnost – od poloviny patnáctého století v Portugalsku, od roku 1555 v Anglii. Avšak od začátku sedmnáctého století začalo být používáno jako výraz technický.²⁵

Co se týká vzniku kastovního systému, mohou být popsány tři základní periody. První je charakterizována převahou snahy o vysvětlení – kastovní systém je totiž svým způsobem překvapující či až šokující a je tedy hledáno vysvětlení důvodu jeho samotné existence. Ve druhé periodě, která začíná někdy těsně před začátkem dvacátého století, je sice stále aktuální snaha o vysvětlení existence kastovního systému, ale pozornost je věnována popisu samotného systému. Nakonec třetí perioda – ta současná, která začala rokem 1945, je charakterizována intenzivními studiemi na poli antropologie, popis z druhé periody se tedy stává více detailní.²⁶

Od konce sedmnáctého století postupně narůstala otázka, zda je kasta povahy spíše náboženské nebo sociální. Nejvíce důležitá byla tato otázka po dlouhou dobu hlavně pro katolické misionáře v Indii. Za dlouhou dobu bádání nad touto otázkou vzniklo mnoho teorií. Některé tvrdily, že kasta je založena na základu čistě náboženském, jiné tvrdily pravý opak a mezi nimi bylo i mnoho teorií „na půl cesty“.²⁷ Avšak jednu věc je možno tvrdit s určitostí, a sice, že i kdyby kasta byla čistě sociálního základu, její silnou provázanost s náboženstvím není možné popřít.

²⁴ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 57.

²⁵ Tamtéž

²⁶ SMITH, Brian K. *Classifying the universe: the ancient Indian Varna system and the origins of caste*. New York: Oxford University Press, 1994, s. 215 – 221.

²⁷ SMITH, Brian K. *Classifying the universe: the ancient Indian Varna system and the origins of caste*. New York: Oxford University Press, 1994, s. 215 – 221.

2.1 Členění na kasty a podkasty

Co se týče názvů jednotlivých kast a jejich přesného vymezení, budu tomuto tématu věnovat následující kapitolu. Nyní se zaměřím pouze na jejich počet.

Kolik je v Indii kast? Mohou být hlavní kasty sepsány a spočítány? Bez pochyby každému tyto otázky vyvstanou na mysl. Já se na ně zde však nepokusím odpovědět, jelikož postupná odpověď bude dána v dalším textu, a navíc na tyto otázky jednou větou odpovědět ani nelze. Důvodem je, že aktuální kastovní systém je více či méně ovlivněn a vázán k určitému územnímu celku. K pochopení věci lze věc zjednodušit. Představme si Indii jako útvar složený z mnoha různě velkých územních celků, kde tolik, kolik je těchto celků, je i kastovních systémů. Vyvstává však otázka, zda je možné vynásobit počet kast na jednotlivých územích počtem těchto území, abychom došli ke konečnému počtu kast v Indii nebo jestli by měly být podobnosti mezi jednotlivými územími posuzovány společně, například když jsou bráhmani ve všech územních částech na vrcholu hierarchie, zda je možno o nich soudit, že jde o pouze jednu kastu bráhmanů. To stejné je v případě tak zvaných nedotýkatelných, kteří jsou až na úplném dnu společenského žebříčku. Existuje totiž i mnoho skupin nedotýkatelných, a to dokonce i v rámci jedné územní části.²⁸

Dále se od sebe liší i jednotlivé profese v různých oblastech. Například profese holiče se vyskytuje všude, ale jejich postavení v rámci hierarchického systému je ne ve všech oblastech Indie stejné, hodně se liší sever Indie od jihu. Z těchto všech rozdílností plyne obtížnost najít odpověď na otázku ohledně přesného počtu kast a je nutno spokojit se pouze s odpovědí řádovou – jsou jich společně s podkastami tisíce.²⁹

V dnešní době tedy není kasta sjednoceným celkem, ba naopak je vnitřně dále rozdělena alespoň na jeden další stupeň - na další podkasty, a většinou existují i druhostupňová dělení - další dělení těchto podkast.³⁰

Mnozí sanskrtské badatelé dokonce tvrdí, že to není kasta, ale právě podkasta, která zakládá ty nejdůležitější charakteristiky obyčejně připisované kastám. Například, že se lidé

²⁸ Co se týče označení „nedotýkatelný“, lze se v některé literatuře setkat i s pojmem „nedotknutelný“ či „haridžan“. V dnešní době jde však už spíše o historické označení a nadále je používáno pojmů „dálitové“ či „dálité“. Nejde tedy o označení různých osob, nýbrž o různé označení týchž osob. Ve své práci používám pojmu „nedotýkatelný“ v těch kapitolách, které se týkají historického vývoje kastovnictví. V kapitolách dalších, týkajících se dnešní doby, používám již dnešního spisovného pojmu „dálité“.

²⁹ PILLAY, Kolappa Kanakasabhapathi. *The caste system in Tamil Nadu*. Chennai: MJP Publishers, 1979, s. 58.

³⁰ MAYER, Adrian C. *Caste and kinship in central India: a village and its region*. Berkeley: University of California Press, 1960, s. 152 – 154.

žení nikoliv v rámci své kasty, ale v rámci pouze své podkasty, a je to také podkasta, nikoliv kasta, která má jakési své judiciální orgány.

2.2 Teorie čistoty a znečištění

Kastovní systém je tvořen, jak již bylo několikrát řečeno, společenskými skupinami – kastami, které jsou jak navzájem odděleny jedna od druhé, tak spojeny, a to třemi způsoby: za prvé postupným stupňováním – hierarchickou strukturou, za druhé velmi detailními pravidly zaměřenými na upevnění jejich separace a za třetí dělbu práce a vzájemnou závislostí jedné kasty na druhé z hierarchie vyplývající.

Tyto tři způsoby či principy spočívají na jedné základní koncepci a mohou být proto zredukovány na jeden hlavní princip – princip opozice čistoty a znečištění. Tato opozice vyzvedává jak význam hierarchie, jež je nadřazeností čistých nad znečištěnými, tak vyzvedává i separaci, protože čistí se musí stranit znečištěných a vyzvedává i dělbu práce, protože profese čistých musí být vykonávána odděleně od profese znečištěných.³¹ Znečištěním se chápe znečištění rituální. Vše je tedy založeno na koexistenci těchto dvou opozit. Avšak rozlišení mezi čistými a znečištěnými se neobjevuje na všech úsecích kastovního rozdělení, kritérium čistoty se liší také v závislosti na regionech, kde existují i kritéria další. Protiklad mezi čistotou a znečištěním se u jednotlivých kastovních skupin odlišuje natolik, že by se dalo spekulovat i o tom, že tento princip kvůli existující roztržitosti principem být nemůže. I tento, i když menšinový názor, někteří badatelé zastávají.

Princip čistoty a znečištění je asi nejvíce pozorovatelný na vztahu mezi bráhmány a nedotýkatelnými. Bráhmanům jako kněžím je připisována největší úcta, a to od všech ostatních kast. Naopak nedotýkatelní jako velmi znečištění sluhové jsou odděleni od všech ostatních a většinou žijí na okrajích vesnic v jakýchsi samostatných osadách, je jim zakázán přístup k vodním pramenům, z nichž berou vodu ostatní.³² Až do Gandhíovi reformy měli nedotýkatelní dokonce zákaz vstupu do hinduistických chrámů a trpěli a dosud i trpí mnoha dalšími nevýhodami. Zde musí být však také řečeno a v kapitolách posledních to bude více rozvedeno, že situace nedotýkatelných zaznamenala obrovské změny od Gándího agitace a

³¹ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 84 - 86.

³² SEKINE, Yasumasa. *Anthropology of Untouchability: „Impurity“ and „Pollution“ in a South Indian Society*. Osaka: National Museum of Ethnology, 2002, s. 119.

Indie, coby nezávislý stát, deklarovala nedotýkatelnost za protiprávní. Šlo o důležitý krok vpřed, avšak tento nezměnil celou situaci přes noc a nezpřetrhal všechny tradice.

Může vyvstat otázka, proč zrovna separace nedotýkatelných? Jednoduchou odpovědí by bylo vysvětlení, že tuto separaci znečištěných lze opřít o dodržování hygienických zvyklostí. Avšak toto vysvětlení by bylo naprosto mylné, protože celá věc má náboženský a sociologický podtext.

Už staré literární zdroje hovoří o znečištění, kdy toto může být jen dočasné nebo i trvalé. Na mnoha místech ve světě jsou smrt, narození a jiné osobní události v životě člověka považovány za hybatele, kteří vedou k dočasné izolaci osob těmito událostmi dotčenými, k zákazům kontaktu s nimi a podobně. V Indii jsou takové osoby chápány jako jedinci znečištění touto událostí, a to na určitou dobu zvykem stanovenou. Toto znečištění je samotnými Indii přirovnáváno ke znečištění nedotýkatelných.³³

Mužovi nejbližší příbuzní a jeho nejlepší přítel se pro něj stanou na určitou dobu znečištěnými v důsledku těchto událostí. Jako příklady lze uvést situaci holiče, který je kromě svého hlavního povolání na jihu Indie i knězem při pohřbech a tím je zatížen znečištěním nebo situací pradáka prakticky na celém území Indie, kdy tento čistí oděvy a prádlo znečištěné ženou při porodu nebo menstruaci. V těchto případech jsou holič a pradáka specialisty na tyto znečišťující práce, ti kteří jsou jejich výkonem ve vztahu k lidem, kterým tyto služby poskytují, znečištěni permanentně.³⁴

Předměty jako takové jsou znečišťující, když je člověk používá. Mannův zákoník, další velmi známá literární památka, dokonce vymezuje dvanáct hlavních nečistot, mezi něž patří například lejno a sliny. Věci jsou považovány za více či méně znečišťující v závislosti na jejich hodnotě: hedvábí je čistější než bavlna, zlato je čistější než stříbro, následuje bronz a měď. Předměty nejsou znečišťující pouhým kontaktem, ale jejich používáním a též je rozdíl v tom, se kterou další osobou jsou společně používány. V dnešní době platí například pravidlo, že nový oděv nebo nádoba na vodu může být přijata od kohokoliv.³⁵

Ze všech druhů znečištění je nejdůležitějším znečištění v rámci rodiny. Myslí se tím mimo jiné znečištění při narození dítěte a především znečištění při smrti v rodině. Narození ovlivní tímto způsobem především rodičku a nově narozené dítě. Smrt však ovlivní všechny,

³³ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 85 – 87.

³⁴ SEKINE, Yasumasa. *Anthropology of Untouchability: „Impurity“ and „Pollution“ in a South Indian Society*. Osaka: National Museum of Ethnology, 2002, s. 120 – 122.

³⁵ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 87 – 88.

dle hinduistů jde především o sociální než fyzickou událost. Znečištění smrtí se dále liší dle stupně příbuzenství. Jsou dány určité předpisy týkající se znečištěných osob v rodině, z nichž vyjmenuji alespoň některé: menstrující žena nemůže pomáhat při stavění pohřební hranice jejího manžela, musí čekat po čtyři dny a poté vykonat očistnou koupel, svatební obřad musí být odložen v případě, že v době konání příprav na něj, nastane smrt v rodině nebo matka nevěsty menstruje. Mannův zákoník doslova toto znečištění ženy označuje jako znečištění lůna.³⁶ Je zřejmé, že tato znečištění vychází z fyzické podstaty člověka, i když jsou chápána v náboženském slova smyslu.

Hlavní otázkou je, jak přesně může být znečištění odstraněno. Jednu podmínku jsem již uvedla – prostřednictvím koupele, voda je totiž dobrým očišťujícím prostředkem.

Pokud je však znečištění obzvláště velké, například v případě smrti blízkého příbuzného, musí znečištěná osoba čekat určitou předepsanou dobu – dobu zármutku – a až poté může očistnou koupel vykonat. Navíc, ne každá koupel má stejně silné očišťující účinky. Za nejlepší je považována voda proudící, osoba by měla být oděna, navíc je v určitých případech vyžadována voda svatá, jakou je voda v Ganze, která má úplně největší očišťující účinky. Na druhou stranu oheň má sotva nějakou očistnou hodnotu, i když má funkce s očištěním související, jimiž jsou obřadní funkce a zaslání osoby na boží soud. Holení, zejména holení celé hlavy, doprovází očistné koupele na konci doby zármutku. Vedle vody a dalších ne tak důležitých očišťujících prostředků jako jsou dotýkání se železa, žvýkání chilli či záměrné poranění si malíčku na ruce, aby krvácel, jsou hlavními očišťujícími prostředky věci pocházejících z krávy (moč, trus a další).³⁷

³⁶ SEKINE, Yasumasa. *Anthropology of Untouchability: „Impurity“ and „Pollution“ in a South Indian Society*. Osaka: National Museum of Ethnology, 2002, s. 122 - 124

³⁷ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 89.

3. Původní systém rozdělení indické společnosti na varny

3.1 Pojem hierarchie

Již jsme se setkali s pojmem hierarchie, avšak tento nebyl dosud blíže definován. Přitom pojem hierarchie musí být v této kapitole jakýmsi odrazovým můstkem, a to proto, že je vlastně jediným aspektem, na který se vztahují a odvíjejí se od něj naprosto všechny prvky kastovního systému.

V moderním smyslu slova můžeme hierarchii chápat jako pomyslný žebřík, na kterém nižší příčky jsou zahrnuty či podřízeny pod vyšší v pravidelném pořadí. Jako příklad nám může také sloužit vojenská hierarchie, kde jde o uměle vykonstruovanou postupnou podřízenost od nejvyššího velitele až po prostého vojína. Z tohoto důvodu jde o systematicky odstupňovanou autoritu, pravomoc. Stejně tak hierarchie v Indii samozřejmě obsahuje také stupňování, ale nejde ani o stupňování síly, ani o stupňování moci.

Oxfordský slovník říká o hierarchii zhruba toto: Za prvé pravidlo nebo nadváha svatých věcí, za další seřazení lidí nebo věcí podle stupňů, příkazů nebo tříd za sebou. Jak je vidno, původní významy tohoto termínu jsou spojeny s náboženstvím, přičemž náboženského podtextu je třeba se v našem výkladu přidržet a jen jej doplnit.³⁸

Tak můžeme definovat hierarchii jako princip, jímž části celku jsou určitým způsobem roztrženy co do vztahu k tomuto celku. Je zřejmé, že ve většině společností je náboženství to, co doprovází vztah člověka k celku a roztržení je proto náboženského charakteru. V moderních dobách hierarchie přešla od rozvrstvení náboženského na rozvrstvení společenské, sociální a stala se podvědomou záležitostí, někdy i zahanbující, dnes v Indii potlačovanou. Její pojetí se stalo, obzvláště pro mnohé indické inteligenty, nepochopitelné, jelikož již byli vedeni evropskou tradicí a podrobili vlivu moderních politických myšlenek déle než století. Kdybychom hierarchii izolovali od náboženských hodnot, zdála by se nám spojená s mocí, avšak tato myšlenka není správná. Abychom pochopili správný její smysl, musíme se uchýlit k tradiční hinduistické teorii, a to ke klasické teorii varn.³⁹

Vždy, když někdo hovoří o kastách, nejde se nezmínit o varnách. Laikové však obvykle chápou kastu a varnu jako synonyma, čehož je nutno se vyvarovat.

³⁸ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 104 - 105.

³⁹ Tamtéž

3.2 Teorie varn: moc a kněžství

V Indii je známa tradiční hierarchie čtyř varn. Nejvyšší je varna Bráhmanů či kněžská, pod ní je varna Kšatrijů či bojovníků, poté následuje varna Vaišjů, v moderní podobě jde o obchodníky, a nakonec varna Šúdrů, sluhů či nemajetných. Toto je však pouze prvotní výčet, se kterým se můžeme spokojit z historického hlediska. Existuje totiž ještě pátá kategorie nedotýkatelných, kteří se však nacházejí mimo systém dělení varn.⁴⁰

Nyní o vztahu mezi systémem varn a kast souhrnně. Ideologové někdy odmítají tyto dvě skupiny dělení, zejména proto, že klasická literatura se zabývá hlavně varnami. Přiblížíme-li se našim dobám, zjistíme, že teorie klasických varn má i dnes své nezastupitelné funkce. V souvislosti s tím musíme zaměřit pozornost na podobnou konstrukci hierarchie varn a hierarchie kast.

Soubor všech čtyř varn můžeme dále rozdělit na dvě části v podobě tří varny a jedna. Poslední kategorie Šúdrů se tak dostává do opozice prvních tří varn, kdy členové těchto tří varn jsou tak zvaní dvojzrozcenci - dvidža. Pojem dvojzrozcenci vystihuje jejich účast na zasvěcení, které je chápáno jako druhé narození a účast na náboženském životě obecně. Tito dvojzrozcenci se opět dále dělí na dvě části. Vaišjové jsou v opozici s prvními dvěma varnami – Kšatriji a Bráhmany, kteří se zase dále dělí na dvě části. Aspekt těchto dělení byl mnohde diskutován. Poprvé se objevil ve védských náboženských komentářích nazvaných Brahmasútry.⁴¹

Co se týká funkcí jednotlivých varn, řekněme si pro začátek jednoduše, že mnoho Šúdrů je tu proto, aby sloužili, a že Vaišjové jsou většinou pastevcí a zemědělci – ti, kterým byla dána nadvláda nad zvířaty, zatímco Bráhmanům a Kšatrijům byla dána nadvláda nad všemi tvory. Kšatrijové mohou stejně jako Vaišjové nařizovat oběti, avšak pouze a jen Bráhmani je mohou vykonávat.⁴²

Zdá se, že toto čtyřdělení pozdní védské společnosti vyplývá z trojice pojmů nalezené v prvních knihách Rgvédy, jde o Bráhman-Kšatrij-Vaišja trojici a o princip kněžství a impéria klanů těchto lidí. Šúdrové se objevují až v pozdějších hymnech Rgvédy, a z těchto vyplývá, že se jednalo o původní obyvatelé indického území, kteří byli začleněni do společnosti jako nevolníci či otroci.⁴³

⁴⁰ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 106.

⁴¹ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vydání. Praha: DharmaGaia, 1993, s. 33 – 34.

⁴² DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 107.

⁴³ Tamtéž

Musí být doplněno či zopakováno, že Bráhmani jsou kněží, Kšatrijové členové třídy králů, Vaišjové zemědělci a Šúdrové nesvobodní služební. Tato klasifikace totiž zůstala nezměněná napříč veškerou literaturou až do moderních dob, i když přirozeně s drobnými modifikacemi v rámci jednotlivých kategorií. Nedotýkatelní stojí mimo varny, stejně jako Šúdrové stojí mimo od dvojzrozců.

Klasické texty taktéž vyjmenovávají povinnosti příslušníků jednotlivých varn. Co se týče Šúdrů, je věc poměrně jednoduchá. Jejich jedinou starostí je bez závesti sloužit a starat se. Naproti tomu dvojzrozcům jsou v textech charakterizováni jako ti, kteří mají společnou povinnost studovat, obětovat a darovat, což znamená studovat svaté texty, nabízet výkon obětí a darovat bráhmanům, přičemž se pak dále liší podle příjmů, které z činností mají. Příjmy korespondují s dobrovolnými aktivitami a zaměstnáními. Bráhmanům patří privilegium učit, vykonávat oběti a obdržovat dary. Kšatrijové ochraňují všechny živé bytosti, Vaišjové půdu, starají se o obchod a pastviny.⁴⁴

Mannův zákoník říká totéž, ale trochu jiným způsobem. Tři výše zmíněné povinnosti, které mají Bráhmani, jsou stejné, ale podle něj dobrovolné. Zcela však zapomíná na Kšatrije. Bráhman je zde charakterizován šesti aktivitami, z nichž jen tři jsou společné s aktivitami dalších dvojzrozců. První verš, ve kterém je těchto šest aktivit vyjmenováno, musí být přeložen tak, abychom byli schopni porozumět, jak jsou povinnosti Bráhmanů kompletní a tvoří souhrn. Tato idea je vyjádřena prostřednictvím dvojic protikladů: učí jiné a sami také studují, vykonávají pro jiné oběti a vykonávají je i sami pro sebe, dávají dary a také je přijímají.⁴⁵ Zdá se, že tato starodávná koncepce dělení povinností je ve svých základech zachována, jen postupný ekonomický vývoj zahrnul do povinností také služby, ekonomické aktivity, politickou vládu, náboženství.

Je však nutno zmínit i fakt, že jakýkoliv zdroj příjmů, je spojen s náboženským prvkem, a to i tehdy, když vezmeme v úvahu rozdílnosti jednotlivých povolání. Pro Bráhmany, ve srovnání s dalšími dvojzrozcemi, jsou dále typické nezbytné, tedy povinné aktivity, zvláště pak, pokud výuka a vykonávání obětí se týká náboženství.

Je několik poznámek, které by měly být zmíněny v souvislosti s hierarchií varn v klasickém hinduismu. Bráhmani přirozeně mají privilegia a tato jsou popsána v literatuře. Jsou nezranitelní v tom smyslu, že vražda Bráhmana je, stejně jako zabití krávy, smrtelným hříchem a také se na ně nevztahuje celá řada trestů. Nemohou být bití, spoutáni, pokutováni, ani vyhnáni. Učený Bráhman je osvobozen od daní a je upřednostňován právem tak, že pokud

⁴⁴ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vydání. Praha: DharmaGaia, 1993, s. 33.

⁴⁵ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 108.

je nalezena ztracená věc, tato musí být odevzdána vládci, avšak když nalezne věc Bráhman, může si ji ponechat buď z části, nebo i celou. Stejně tak, pokud muž zemře, aniž by zanechal poslední vůli, jen pokud je to Bráhman, nepřipadne jeho majetek vládci. Bráhmani byli ve védském období charakterizováni obětní funkcí, v období hindském jde pak spíše o jejich čistotu, a to z důvodu poklesu oblíbenosti obětních i jiných obřadů. Varna Bráhmanů byla, zejména v klasickém období, dále rozdělena na menší díly a kněží, kteří měli na starost veřejné chrámy – devalaky, byli ostatními opovrhováni. V dnešních dobách jsou bráhmanské rodové linie odstupňovány a seřazeny podle kast, kdy nižší slouží jako rodinní kněží a ti vyšší – učení Bráhmani – neslouží vůbec.⁴⁶

Obecně řečeno, hierarchie varn může být vyjádřena mnoha způsoby, které však spolu více méně souhlasí. Již zmíněné trestání Bráhmanů je toho příkladem. Mají privilegium imunity, kdy například Bráhmanský zloděj je trestán daleko méně přísně než osoby jemu hierarchicky podřízené. Dalším příkladem může být, že Mannův zákoník stanoví, že Šúdra nesmí nést Bráhmanovu mrtvolu, protože je to nepřípustné z pohledu znečištění. Tento příkaz se jeví jako zdánlivě nelogický, ale v pozdějších dobách byl velmi rozšířen. V případech smrti jsou blízcí příbuzní zesnulého znečištěni, kdy znečištění pro Bráhmany platí deset dnů, pro Kšatrije dvanáct, pro Vaišje patnáct a Šúdrové jsou takto znečištěni po třicet dnů. I v dnešních dobách tam, kde převládá pravověrnost, jsou takovéto lhůty dodržovány, jen ty delší jsou často z praktických důvodů zkráceny.⁴⁷

Jak bylo již mnohokrát řečeno, staré texty obsahují popis a pravidla pro varny. Avšak v těchto textech jistě lze najít i jakési prvopočátky kastovního systému.

Tak se objevuje slovo „džáti“, které je obecně zaměňováno s pojmem varna. Mylně, jelikož u džáti se klade důraz zejména na zrození než na povolání či funkci, na rozdíl od původního systému varn, kde hlavní význam hrálo právě povolání.⁴⁸

Džáti tedy znamená rozdělení společnosti podle rodu, zatímco varna znamená původně rozdělení společnosti podle povolání.

Ačkoliv buddhistické texty již z velmi mladé epochy zachycují existenci opovrhovaných skupin obyvatel a podřadných povolání, normativní hinduistické texty většinou jen prezentují skupiny, které označují jako výsledek křížení či přechodů

⁴⁶ SEKINE, Yasumasa. *Anthropology of Untouchability: „Impurity“ and „Pollution“ in a South Indian Society*. Osaka: National Museum of Ethnology, 2002, s. 243 – 247.

⁴⁷ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 109 – 110.

⁴⁸ SHARMA, Usurla, SEARLE-CHATTERJEE, Mary. *Contextualising caste: post-Dumontian approaches*. Oxford: Blackwell, 1994, s. 27.

mezi jednotlivými varnami. Jde o velmi detailní teorii, na jejímž základě se z míšení jednotlivých varn zrodily míšené kategorie, podřazené a více či méně hierarchizované skupiny lidí. Je obecně přijímán fakt, že tato teorie byla používána pro přirovnání džáti k varnám. Je těžké dojít ke způsobu, kterým byly tyto smíšené skupiny zařazeny do dělení varn. Přinejmenším se zdá, že ti nejnižší z nich stojí mimo systém a zde je nutno zopakovat, že neexistuje žádná pátá varna. Je však spíše tendence zařadit je mezi Šúdry. Pozdější výrazy jako „ti poslední“ nebo „ti na okraji“ a podobně daly vzniknout slovu „nedotýkatelní“. Zasloužili se o to nejvíce právě Šúdrové, kteří velmi dlouho prosazovali jejich oddělení. Šúdrové tím totiž získali nová práva, fakticky se totiž stali členy náboženské společnosti, nebyli již nejnižší vrstvou, tou se nyní totiž stali právě Nedotýkatelní.⁴⁹

Věc, která musí být ještě zmíněna v souvislosti s varnami, jsou vztahy mezi Bráhmány a Kšatriji. Tyto vznikly ve velmi dávných dobách a jsou funkční dodnes. Jejich podstatou je rozlišení mezi kněžstvím a vládcovstvím. Král totiž ztratil svá výsadní práva v oblasti náboženství – nekonal již obřady. V teorii je moc nakonec podřazena pod kněžství, zatímco však ve skutečnosti kněžství podléhá moci. Vztah mezi kněžstvím a mocí byl vždy velmi složitý a je i dnes.⁵⁰

3.3 Kasta a varna

Je nutno se pokusit o naznačení základních prvků vztahu mezi kastami a varnami a mezi jejich kategoriemi. Nebo lépe řečeno naznačení prvků vztahu mezi kastovním systémem, tak jak mohl být v nedávné době a může být v dnešní době přímo pozorován a klasickou teorií varn.

V první řadě přechod a rozšíření skupin od varn na kasty je dosti pochopitelný a srozumitelný nejen co se týče moci a schopností a tradičního významu jednotlivých varn, ale i co se týče postupně se vyvíjejícího vztahu mezi těmito dvěma systémy, které mají oba strukturální charakter, oba mají na nejvyšším stupni Bráhmány. Bráhmani mohou být varna nebo specifická kasta nebo podkasta Bráhmanů, která může být pokládána za reprezentanta varny v daném teritoriu a nejvyšší, pokud je jich zde více. Za druhé varny mají tu výhodu, že poskytují model, který je jak univerzální v rámci celé Indie, tak velmi jednoduše porovnatelný

⁴⁹ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 111.

⁵⁰ Tamtéž

s rozšířením kast a podkast. Z toho plyne, že jde o model, který může mimo jiné pomáhat porovnávání mezi různými regiony.⁵¹

Tendencí je zařazovat množství kast na daném území do klasických čtyř kategorií a do páté stojící mimo systém. Avšak v jednotlivých regionech se vyskytují zvláštnosti. Tak třeba na jihu bychom stěží našli vůbec nějaké kasty mezi Bráhmany a Šúdry, kasty bojovníků jsou totiž považováni za část Šúrovské kasty a téměř se svým postavením nezabývají.⁵²

Důležitost postavení vzrostla až v moderních dobách. Souvisela především s pokroky v dopravě a také s registrací kast, ke které došlo prostřednictvím desátého sčítání lidu na pokyn vlády na konci devatenáctého století. V roce 1901 probíhalo hodnocení každé indické provincie. Mnoho kast se tehdy chopilo příležitosti k tomu, aby na základě výsledků sčítání lidu vnesly na veřejné autority v jednotlivých oblastech požadavek přiznání vyššího statusu, než byl jejich status skutečný. Tyto požadavky, které byly někdy i obhajovány a publikovány v memorandech, byly vyjádřeny více či méně zjevně jako požadavky práv typické pro varny. Zde byly varny tedy jakýmsi nástrojem proměnlivosti, avšak je nutno podotknout, že vznést požadavky je věc jedna, ale docílit jejich akceptace je věc druhá. Navíc, okolnosti, za kterých se tyto události odehrávaly, byly obzvláště mimořádné.⁵³

Koncepty varn a džáti, které jsou daleko od toho, aby bylo možno je kompletně od sebe rozlišit, se navzájem ovlivňovaly. K prolínání mezi nimi docházelo mnoha způsoby, z nichž některé stojí za zmínku. Význam varn přetrvává v podstatě až do dnešních dob, s tím, že je ovlivněn a někdy zaměňován s kastami, a to dokonce i některými antropology. Je často uváděno, že praví Kšatrijové jsou již po dlouhou dobu vyhynulí a že v moderních dobách jejich funkce a postavení převzali Rajputové, kteří tedy vlastně nejsou pravými Kšatriji. Je míněno, že ve starodávné Indii byly nástupy na trůn a důstojnost Kšatrijů – jejich dynastií navzájem různého původu – nepravidelné. Lze usuzovat, že dědičnost je daleko důležitější než funkce, přičemž tuto myšlenku můžeme považovat za pravdivou, co se týče kast, nikoliv co se týče varn. U varn platilo, že ten, kdo vládl stabilně, zařazoval sebe sama na místo pod Bráhmany a tímto byl právě Kšatrij. Navíc, tyto kategorie nebyly striktně endogamní. Kšatrijové byli totiž pravděpodobně v těchto věcech nepečliví.⁵⁴

⁵¹ SAHAI, Nandita Prasad. *Politics of patronage and protest: the state, society, and artisans in early modern Rajasthan*. New Delhi: Oxford University Press, 2006, s. 88 – 94.

⁵² SHARMA, Usurla, SEARLE-CHATTERJEE, Mary. *Contextualising caste: post-Dumontian approaches*. Oxford: Blackwell, 1994, s. 27 - 28.

⁵³ SEN, Ranjit, SEN, Snigdha. *Caste, class and the raj: a study of the Bengali society in transition in the colonial age*. Calcutta: Progressive Publishers, 2000, s. 11 – 16.

⁵⁴ SHARMA, Usurla, SEARLE-CHATTERJEE, Mary. *Contextualising caste: post-Dumontian approaches*. Oxford: Blackwell, 1994, s. 28 – 30.

Zvýšený důraz na moc, měl v systému význačné a trvalé následky. Na prvním místě šlo o potlačování mnohoženství a vyloučení masa z jídelníčku, protože oba tyto zvyky nebyly v souladu s bráhmanskými ideály. A za druhé, když funkce je spojena se silou, je jednodušší stát se králem než Bráhmanem.⁵⁵ Kšatrijové a nedotýkatelní byly tudíž dvěma skupinami, prostřednictvím kterých se bylo možno dostat do kastovní společnosti zvenčí.

Kastovní systém tedy jakýmsi způsobem byl ovlivněn systémem varn, avšak pouze tato informace není dostačující. Můžeme tvrdit, že teorie kast prochází nepřímo skrz varnami z důvodu doplnění teorií týkajících se rozložení moci. K porozumění je třeba především si pamatovat, že teorie varn, i když podřazuje krále pod kněze a moc pod status, zakládá mezi nimi solidaritu, která oponuje dalším společenským vztahům.⁵⁶

⁵⁵ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 114 – 117.

⁵⁶ Tamtéž.

4. Dělbba práce a výkon profese příslušníků jednotlivých kast

Kastovní systém je mimo jiné charakteristický specializací a vzájemnou závislostí jednotlivých kast. Specializace v oblasti zaměstnání způsobuje separaci mezi kastami, ale je orientována ku prospěchu a k potřebám společnosti jako celku. Tento vztah k celku, který musí být opakovaně zdůrazněn, spojuje totiž dělbu práce s hierarchií. Také se jím indická forma dělby práce ostře vymezuje od dělby práce v moderním ekonomickém světě, kde je orientace spíše k individuálnímu zisku a kde obchod je regulátorem všeho.

4.1 Kasta a určení profese

Mezi kastou a profesí existuje pevný vztah. Není však mezi nimi absolutní shodnost, jelikož v rámci určitých mantinelů může mít jedinec přístup k živobytí, které k jeho kastě nepatří nebo není povoláním tradičně s jeho kastou spojeným. A co více, je docela jasné, že kastovní systém není čistě a jednoduše profesním systémem. Kasta není to stejné jako profesní cech či spolek. Vztah mezi kastou a profesí dal vzniknout mnoha těžkostem a nedorozuměním. Mnoho těchto potíží však zmizí, pokud přijmeme fakt, že kasta a profese jsou spojeny prostřednictvím náboženství, což je očividné v případech specialistů na obřady, jako jsou holič a prادلák – dělník u pračky. Stále nám však zůstává jedna podstatná těžkost, a sice to, že nám náboženství osvětluje vztah mezi kastou a profesí jen ve zcela jasných případech. Existují totiž i nějaká zcela nábožensky neutrální povolání, která jsou vykonávána příslušníky několika různých kast. Nicméně faktem zůstává, že v rámci škály čistoty povolání, činnosti, které jsou považovány za zaměstnání, mají větší váhu než ty, které nejsou spojené se zaměstnáním. Existuje tedy jakási škála znečištění výkonem práce úměrná druhu práce a tomu, zda-li je práce vykonávána doma či v zaměstnání. Stejná aktivita je více znečišťující, když je vykonávána specializovaně, než když je vykonávána v domácím prostředí.⁵⁷ Je to celkem pochopitelné, protože specializovaná aktivita je přímo spojena se systémem, zatímco ostatní domácí práce jsou jen jedním z mnoha rysů chování jednotlivých kast.

⁵⁷ MAYER, Adrian C. *Caste and kinship in central India: a village and its region*. Berkeley: University of California Press, 1960, s. 74 – 76.

4.2 Džadžmání systém

V Indii se stalo běžným, používat termín džadžmání jako termín korespondující s kastovním systémem, kterým jsou jednotlivé kasty v rámci jedné vesnice navzájem svázány k sobě, a který je v Indii více či méně univerzální. K jeho velkému rozšíření přispěla jeho přirozená povaha, která se vzeprěla peněžní ekonomice.⁵⁸ Dále také mělo vliv to, že ekonomika indické vesnice je uzavřeným systémem, kde základní potřeby a především služby jsou dostupné nebo je zvykem, že jsou dostupné v těsném sousedství vesnice. Tento fakt se shoduje s tím, co bývalo po velmi dlouhou dobu označeno jako „vesnické společenství“ v ekonomickém slova smyslu.⁵⁹

Džadžmání vztah je vztahem mezi džadžmánem – doslovně tím, kdo najímá bráhmana, aby pro něho konal obřad, a kámínem – tím, kdo je najat. Džadžmán je jinému člověku kámínem a kámín zase džadžmánem v závislosti na druhu práce, kterou lidé vykonávají.⁶⁰

Ti, kteří jsou součástí tohoto systému, vždy nepoužívají termín džadžmání ani slovo džadžmán. Ačkoliv tento výraz je používán velmi široce k označení zaměstnavatele a k respektu osoby, kterou zaměstnává. Slovo pochází ze sanskrtského „yajamána“, jehož hlavním významem je „ten, kdo prováděl oběti“. Z toho lze dovodit, že historicky znamená džadžmán pána domu, který zaměstnával Bráhmana na výkon obětí. Hindský slovník uvádí pod pojmem džadžmán toho, za nějž je konán náboženský obřad vykonávaný Bráhmanem za poplatek a pod pojmem džadžmání uvádí privilegium konání funkce domácího kněze – puhorit, holiče, pomocníka k příležitostem jako jsou svatby a podobně. Každá rodina má svého domácího kněze, holiče a další a žádná ze stran vzájemného vztahu nemá jednoduchou možnost se z něj vyvázat.⁶¹

Z označení těchto pomocníků existuje opět celá řada výrazů. Jejich vztah s patronem není obyčejným vztahem mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem, oni jsou totiž spíše jacísi mandanti než zaměstnanci, vztah je více osobní. V hindštině je lze označit kromě kámína zejména slovem „prajā“.

⁵⁸ FROYSTAD, Kathinka. *Blended boundaries: caste, class, and shifting faces of „Hinduness“ in a North Indian city*. New Delhi: Oxford University Press, 2005, s. 66.

⁵⁹ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 138 – 140.

⁶⁰ KRÁSA, Miloslav, MARKOVÁ, Dagmar, ZBAVITEL, Dušan. *Indie a Indové: od dávnověku k dnešku*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 348 – 350.

⁶¹ Tamtéž.

Jaký je přesný princip toho, co se skrývá za pojmem džadžmání systém? V prvé řadě vzniká dědičný osobní vztah, který vyjadřuje dělbu práce – každá rodina má svou rodinu specialistů pro pořádání každé jednotlivé oslavy či obřadu. Za druhé systém reguluje, pro jaké akce se služby využívají. Platba za výkon speciálních prací není individuální pro každý jeden obřad, nýbrž je rozložena do celého roku, což je přirozené pro hospodářské uspořádání – trocha jídla může být poskytována denně, existuje rovněž právo na stálé množství zrní v časech nejtěžších a konečně jsou stanoveny povinné dary (často peněžní) k příležitostem hlavních svátků v roce a velkých rodinných obřadů patrona. Faktem, který podtrhuje tuto sice limitovanou, ale efektivní solidaritu, která je založena mezi džadžmánem a kámínem, je to, že v mnoha regionech ti, kteří jsou považováni za hlavní služebníky ve vesnici, využívají také dar obdělávat veřejnou půdu, kterou mají v kolektivní dispozici jejich patroni.⁶²

Džadžmání systém se vyhýbá tomu, co nazýváme ekonomickým, protože je založen na bezvýjimečném upřednostnění většiny, která je ve své podstatě většinou náboženskou.⁶³ Pokud si vezmeme džadžmání systém v tradiční Indii v jeho základní formě dělby práce, je možno shrnout jeho charakteristiky.

Stručně vzato existují dva druhy kast – ty, které mají zem a ty, které nikoliv. V každé vesnici je zem držena jednou nebo více různými kastami. Kasta, která drží zem je tudíž kastou dominantní, využívající ekonomickou sílu, protože kontroluje velké majetky a má i politickou moc. Pro tyto kasty je vztah mezi kastou a profesí nezřetelný, jejich funkce mohou být získány silou, jako je to patrné u varny Kšatrijů. Všechny ostatní kasty jsou kastami závislými. Jejich členové získávají přímý či nepřímý přístup k prostředkům obživy (zejména k půdě) skrze osobní vztah se členy dominantní kasty – skrze funkce, k jejichž výkonu jsou najímáni, a které členové dominantní kasty od nich vyžadují. Spojení mezi kastou a profesí je slabší u kast, které se zabývají zprostředkovatelskými zemědělskými funkcemi, jako jsou farmáři, nájemci půdy, nájemci statků. Naopak silnější je v případech specializovaných kast, ze všeho nejvíce nábožensky zaměřených, a také v případech nesvobodných dělníků, obecně nedotýkatelných.⁶⁴

Musíme si všimnout osobního aspektu tohoto vztahu a celého souboru zastávaných názorů. Dominantní a podřízené kasty žijí pod nadvládou systému názorů, do nichž je silně zahrnut aspekt moci. Základní ideou je však z dnešního pohledu orientace ke společnosti jako

⁶² DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 138 – 140.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ FROYSTAD, Kathinka. *Blended boundaries: caste, class, and shifting faces of „Hinduness“ in a North Indian city*. New Delhi: Oxford University Press, 2005, s. 76.

celku, která, i když nevědomky, udává nejzákladnější pravidla, protože vládne specializaci kast a jejich vzájemné závislosti. Tato orientace, jež těm, kteří ji sdílí, zakládá jejich respektované pozice, se objevuje jako protiklad ekonomických pravidel. Ekonomická pravidla totiž předpokládají v první řadě individuální subjekt, zde však naopak vše směřuje k celku – k vesnickému společenství. Tento postup ku prospěchu celku, ve kterém má každý jednotlivec předem určeno své místo, je zásadně náboženského charakteru. V rámci něj jsou tedy umístěny různé funkce a specializace a není náhodou, že ty specializace, které jsou s náboženstvím spojeny nejvíce, jsou těmi, u nichž je spojení mezi kastou a profesí nejsilnější a v dnešní době dokonce nejstabilnější.⁶⁵

Náboženství je zde něčím, co spojuje systém džadžmánání dohromady. Uvědomme si, že řeč náboženství je řečí hierarchie a hierarchie je nevyhnutelně podstatou čistoty a znečištění při výkonu činností.

4.3 Povinnosti příslušníků jednotlivých kast

V této podkapitole se vrátíme podrobněji k jednomu ze tří požadavků trivargy – k dharmě. Trivargu jsem popisovala v jedné z předchozích kapitol jako požadavek dodržení správné posloupnosti a rovnováhy činností trojího druhu: dharma, artha, káma, kdy význam dharmy spočíval v souhrnu povinností, které má člověk ve spojitosti s příslušností k jeho kastě.

„Dharma je regulativní princip v celém světě, věčný zákon, který se projevuje v přírodě i zvycích, který žije ve zvykovém povědomí a řídí všechny děje ve vesmíru od neorganických složek přes rostliny, zvířata a lidi až po božské bytosti. Dharma je tedy objektivně zákon, jenž všechno řídí, právo, jež všemu vládne, a subjektivně povinnost, kterou musí člověk plnit, aby jednal způsobem odpovídajícím tomuto zákonu.“⁶⁶ Jde tedy zjednodušeně řečeno, o rozpracování vzájemných lidských vztahů a o předepsané jednání příslušníků jednotlivých kast.

Dharma se skládá z několika složek, z nichž některé jsou považovány za neměnné, a některé naopak za neměnné považovány nejsou. Neměnné složky jsou dány a jednoduše platí vždy a všude, avšak měnné složky je třeba se naučit. Proto existují různé „učebnice dharmy“ – literární díla zvaná dharmasútry nebo dharmášástry. Těchto sanskrtských děl je mnoho a jsou

⁶⁵ FROYSTAD, Kathinka. *Blended boundaries: caste, class, and shifting faces of „Hinduness“ in a North Indian city*. New Delhi: Oxford University Press, 2005, s. 77 – 79.

⁶⁶ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vydání. Praha: DharmaGaia, 1993, s. 32.

pro hinduisty závazné. Nejznámější z nich je zřejmě Mánavadharmašástra neboli Manusmrti neboli Mannův zákoník, který se těšil takové vážnosti, že v době kolonialismu, kdy nad Indií měla nadvládu Anglie, byl Mannův zákoník vzat jako základ pro vytvoření hinduistického práva.⁶⁷ V Manuově dharmašástre jsou každé z varn přiděleny určité povinnosti: „Kněžím – bráhmanům učit se a vyučovat jiné, přinášet oběti za sebe i za ostatní a přijímat dary, bojovníkům – kšatrijům učit se, přinášet oběti (prostřednictvím bráhmanů), dávat dary, ochraňovat tvory a nelpět na smyslových požitcích, obchodníkům, řemeslníkům a zemědělcům – vaišjům pěstovat dobytek, dávat dary, obětovat a učit se, obchodovat, půjčovat peníze a věnovat se zemědělství a nejnižším – šúdrům, ke kterým patřili původně neárijské původní obyvatelé, sloužit těmto stavům bez závisti.“⁶⁸ Nedotýkatelným povinnosti přiděleny nejsou, protože nepatří do systému varn a nepodílí se na náboženském životě.

Avšak během života se dharna u jednotlivých vrstev mění, především se jedná o bráhmany. Existuje totiž dharna životních fází, která předepisuje určité stupně života – tzv. ášramy. Tyto jsou čtyři: Bráhman, který je ještě dítětem se má stát učencem, má být pilným žákem, na slovo poslouchat svého učitele a musí být pohlavně zdrženlivý. Po návratu z učení nastává druhá fáze, muž se má stát hospodářem, měl by se oženit, založit rodinu a tuto živit prací a musí zplodit mužského potomka. Až je rodina finančně zajištěna, měl by muž přestat pracovat a začít se věnovat duchovnu - stát se poustevníkem. A poslední fází je, že muž by měl odejít od rodiny, naprosto vše opustit a snažit se o vymanění se z koloběhu životů. Mimo tuto dharmu, která se vztahuje na muže, existuje ještě dharna ženy. Ta stanovuje ženě zejména povinnost vdát se, rodit manželovi děti, zejména chlapce, vychovávat je a poslouchat manželovi příkazy.⁶⁹

V průběhu historického vývoje se mění i vývoj dharmy. Dá se říci, že dharna obsahuje postupně větší důraz na formality, často dochází k vyžadování nesmyslných zákazů. Její porušení trestá buď kastovní představenstvo, nebo světská moc – soud. Avšak i přes toto vše je nutno podotknout, že dodržování dharmy, na němž je závislý vývoj dalšího osudu a příštího života, je věcí každého jednotlivce.⁷⁰

Dharma obsahuje kromě ášramů (čtyř životních stádií) i požadavky na konání ctností a zákazy konání špatných skutků. Není dán úplný výčet zákazů a příkazů, neexistuje nic podobné křesťanskému desateru, podoba těchto požadavků není imperativní, nýbrž doporučující a tento výčet se text od textu liší. Jako příklad lze uvést požadavek neubližovat

⁶⁷ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vydání. Praha: DharmaGaia, 1993, s. 32.

⁶⁸ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vydání. Praha: DharmaGaia, 1993, s. 33.

⁶⁹ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vydání. Praha: DharmaGaia, 1993, s. 33.

⁷⁰ Tamtéž.

žádné živé bytosti, ani je nezraňovat a nezabíjet. Samozřejmě, že každý požadavek neplatí vždy pro všechny skupiny obyvatel. V tomto případě jej nemusí a ani nemohou dodržovat lovci či řezníci, protože by nastal rozpor mezi požadavkem a obsahem povolání. Co se týče zabití, existuje dokonce stupnice tvorů, jejichž zabití je více či méně špatné. Zcela nejhorší je zabití bráhmana, za něj se pak řadí zabití krávy, pak zabití dítěte a ženy. Avšak i testy za zabití se různí podle pachatele, kdy bráhmanům se udělují tresty nejméně přísné. Dalšími požadavky jsou požadavek nepřisvojit si cizí věc, nezávidět jiným jejich majetek, nelpět na majetku, být štedrý. I v dnešní době je samozřejmostí, že pokud někdo zaklepe na dveře domu s tím, že jde o poustevníka, který nemá kde přenocovat a co jíst, musí mu pán domu poskytnout nocleh a potravu. Samozřejmě s tím, že nesmí být porušeny mezikastovní zvyky. Jiným požadavkem je důraz na pravdivost řeči, mysli i skutků a trestání lži a podvodů. Nebo také již zmiňovaný požadavek poslušnosti vůči učiteli, ale také vůči starším lidem, zvláště pak rodičům. Dále je znám požadavek očištění mysli, který ovlivňuje každodenní život člověka tím, že se tento musí zdokonalovat ve své mravnosti. Požadavek očištění mysli však postupně ze své původní podoby mravnosti přerostl až k rituálům, které byly více a více vykonávány, aby nedošlo ke znečištění.⁷¹

⁷¹ SMITH, Brian K. *Classifying the universe: the ancient Indian Varna system and the origins of caste*. New York: Oxford University Press, 1994, s. 322 – 330.

5. Projevy kastovnictví v uzavírání sňatků

Je obecně známo, že kasta je charakteristická povinností oženit se či vdát se v rámci téže skupiny, to znamená dodržet povinnost endogamie. Už na první pohled je zřejmé, že tato regulace svateb je vyjádřením principu separace. Kasty se separují od jiných prostřednictvím zákazu svatby mimo danou skupinu, stejně jako zakazují bližší kontakt či sdílení společného stolu mezi osobami patřícími do různých sociálních skupin.

V hinduistickém sociálním životě jsou svatby velmi dominantním prvkem a hrají velkou roli i v hinduistickém učení samotném. Sociální důležitost svateb lze pozorovat z mnoha hledisek. Jsou tou nejdůležitější rodinnou událostí a většina různě postavených sociálních skupin je považuje za hlavní příležitost pro setkání největšího možného počtu členů dané kasty. Je to taktéž nejdražší událost. Svatba dcery je nejčastějším důvodem zadlužení indických zemědělských rodin, jelikož na ni musí být vynaloženy obrovské náklady i v chudých rodinách. Pro mnoho kast je svatba událostí, na které je nepostradatelná přítomnost bráhmanského kněze, stejně jako služby holiče a pradáka, jejichž služby musí být řádně odměněny. V neposlední řadě je svatba něčím, co má velmi striktně předepsaný správný průběh pro každou jednotlivou kustu. Svatební zvyklosti a pravidla jako zákaz znovu se vdát týkající se vdov, dovolenost sňatků s nezletilými či nemožnost rozvodu se u jednotlivých kast velmi různí.⁷²

Zřejmě není překvapením, že velmi tvrdě je trestáno cizoložství, tím více, odehrává-li se mezi příslušníky jiných kast. Stejně tak jsou zakázány předmanželské sexuální vztahy.⁷³

Důležitým prvkem v hinduistické společnosti jsou již zmíněné sňatky s nezletilými. Představují oslavu svatby dlouhou dobu před tím, než může začít manželské soužití a většinou jde o sňatek dospělého muže s velmi mladou dívkou. Tento zvyk je, nebo spíše byl, příznačný hlavně pro bráhmanské a další vysoké kasty a byl znakem dobrého postavení ve společnosti. Věk takto provdaných dívek se s vývojem tohoto zvyku dokonce dále snižoval, což mělo za následek fakt, který vzhledem k našim zvyklostem je zřejmě nejvíce šokující, a sice mladičké vdovy, které vlastně nikdy nežily se svým manželem a mnohdy se již nemohly znovu provdat.⁷⁴

⁷² DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 151 – 152.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ MOHANTY, A.K., GAMANGO, A.K. *The Aduria Dom of Orissa: (a monographic study)*. Bhubaneswar: Scheduled Castes and Scheduled Tribes Research and Training Institute, 1997, s. 52 – 54.

Mezi Bráhmany se svatba považuje spíše na unikátní záležitost – monogamní a nezrušitelnou. Ale opět ne v každém případě, protože povinnost zplodit a porodit syna je důvodem, který zakládá muži legitimní možnost oženit se s další ženou. Je to dáno faktem, že rozvody jsou považovány spíše za neexistující institut. Vdovy zde mají oficiálně možnost se znovu provdat, ale v běžném životě se tak většinou neděje.⁷⁵

V rámci vládnoucích kast v některých oblastech Indie je naopak praktikována hierarchizovaná polygamie a je dán přísný zákaz vdovám se znovu provdat. S těmito kastami byla spojena tradice „sáti“. Pojem by se dal označit přibližně jako ctnost či počestnost manželky. Jde o případ, kdy vdova je zaživa upálena na pohřební hranici spolu se svým zesnulým manželem. V případě, že muž měl více žen, se tato tradice týkala hlavní vdovy, někdy však i těch dalších. Sáti se objevovalo i v některých bráhmanských kastách. Tento zvyk byl zakázán v brzkých koloniálních dobách, avšak ne vždy byl zákaz dodržován. V době dnešní už se naštěstí prakticky nevyskytuje.⁷⁶

Co se týče znovuprodání se vdov, je situace v jednotlivých kastách opravdu různá. „V souvislosti s touto rozštěpeností je nutno rozlišovat mezi ženinou první svatbou - primary marriage, která je považována za unikátní, ale ne nerozpustitelnou, a svatbou druhou - secondary marriage, která je v závislosti na zvycích kast buď zakázána anebo povolena po ovdovění nebo rozvodu, nýbrž je považována za svazek nižší společenské váhy.“⁷⁷ V případě, že žena má možnost uzavřít druhé manželství, často nastupuje zvyk levirátního sňatku, popřípadě kvazilevirátního sňatku. „Ženě je dovoleno vzít si mladšího bratra jejího manžela, u staršího bratra je to obecně vyloučeno.“⁷⁸

5.1 Endogamie

Pro naše „západní chápání“ je kasta jednoduše řečeno uzavřená skupina osob, permanentní, nepřístupná, samostatná. Muž z kasty A si bere za manželku ženu z kasty A a jejich děti patří do kasty A. Kastovní skupina se tedy reprodukuje sama ze sebe, z generace na generaci. Na tomto obecném příkladě je možné rozpoznat dva základní prvky ve vzájemné kombinaci. Za prvé, že jedinec se žení či vdává v rámci téže skupiny nebo raději, že je mu

⁷⁵ NABAR, Vrinda. *Caste as woman*. New Delhi: Penguin Books, 1995, s. 142 – 143.

⁷⁶ MAYER, Adrian C. *Caste and kinship in central India: a village and its region*. Berkeley: University of California Press, 1960, s. 193.

⁷⁷ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 152.

⁷⁸ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 153.

zakázáno uzavírat sňatek mimo svou skupinu, což znamená již výše popsany princip endogamie. A za druhé, že nabytí členství v dané skupině dítětem je závislé na obou rodičích. První z těchto znaků nám dává do kontrastu rozdíl mezi kastou a kmenem. Kmen obecně je charakterizován exogamními vztahy, tedy povinností, uzavřít sňatek s osobou mimo tuto skupinu osob, na rozdíl od kasty.⁷⁹

To, že kastovní systém předepíše endogamní skupiny je pravdou, avšak jen zhruba, protože by bylo příliš jednoduché, takto celou problematiku zobecnit. V první řadě totiž nesmíme zapomenout, že zatímco kasty vypadají jako soběstačné co se týče jejich reprodukce, jsou naopak striktně závislé na kastách hierarchicky vyšších a to následkem toho, že musí být dodržována dělba práce mezi příslušníky jednotlivých kast. Bylo by zvláštní, kdyby nic ve vnitřní organizaci kast, zejména pak svatby, navenek nereflektovalo tyto rysy. Kromě toho musíme mít na paměti, že kasty se člení na podkasty, a že takovéto další členění jedné kasty na menší segmenty má za následek, že právě tyto segmenty jsou brány obecně jako samostatné endogamní skupiny, u kterých je svatba mimo ně zakázána.⁸⁰

Dále se také často vyskytuje tendence věřit, že systém je více rigidní, než je ve skutečnosti pravdou. Zpravidla bývá totiž míněno, že jakékoliv porušení pravidel endogamie vede automaticky k exkomunikaci, tedy vyloučení z kasty. Toto se však stává pouze v nepochybných případech, kdy například muž z kasty A se ožení s ženou z kasty B a mají potomky zrozené v manželství. Status v dané kastě je v těchto případech opravdu klíčovým principem a nepochybné, zaručené případy jsou tudíž penalizovány jednoduše ztrátou statusu. V podstatě jde hlavně o snahu prosazovat status skupiny, který se řídí pravidly endogamie.⁸¹

Ve zkratce, kasty jsou soběstačné v reprodukci, protože je to podmínkou pro fungování principu hierarchie, přičemž princip hierarchie znamená v podstatě seřazení kast do určitého pořadí vyznačujícího se nadřazeností a podřazeností. Princip hierarchie, který třídí kasty a jejich segmenty – podkasty, se nezastavuje na hranicích endogamie, ale více či méně efektivně jimi prostupuje, a endogamní svatba neznámá v dnešní době nutně sňatek mezi snoubenci naprosto rovného statusu. Konečně, když mluvíme o endogamii, v praxi se často vyskytují svatby ne v rámci celé endogamní skupiny, nýbrž jen její části, zejména vyhraněné teritoriálně.

⁷⁹ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 154 – 155.

⁸⁰ MAYER, Adrian C. *Caste and kinship in central India: a village and its region*. Berkeley: University of California Press, 1960, s. 194 – 195.

⁸¹ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 155.

Ze všeho výše zmíněného lze vyvodit závěr, že pokud by někdo omezoval pravidla hinduistické svatby na zcela čistě endogamní a jednoduchá, bylo by mu nutno oponovat celou řadou výjimek. Ale je zřejmé, že mnoho těchto výjimek mizí pod vlivem dvou základních principů. Za prvé, že endogamie je spíše následek hierarchie, nežli primární princip. A za druhé, že první svatba musí být chápána jako velice významná na rozdíl od volnější další svatby, a tím více od nelegitimních soužití.

5.2 Hierarchie svateb a manželských svazků

Hned na začátku této podkapitoly považuji za vhodné zmínit, že žádné předmanželské sexuální vztahy ani cizoložství nejsou v žádném případě tolerovány. Dále, pouze skutečným a řádně uzavřeným prvním manželstvím se člověk přesouvá z kategorie neprovdaných či neženatých do kategorie vyšší – provdaných, ženatých. Svatební obřad, který má za následek tuto důležitou změnu, je obzvláště důležitý pro ženy, proto je vhodné rozlišovat mezi případem mužským a ženským.

V případě ženy můžeme první svatbu označit jako *primary marriage* – prvořadou svatbu. Jakmile byl jednou takovýto sňatek uzavřen a později zanikl, přičemž je nerozhodné, zda smrtí manžela či rozvodem v případě vyšších kast, může žena začít další legitimní soužití, avšak daleko méně prestižní, zahrnující méně slavnostních rituálů a tím i finančních výdajů, jež označujeme jako *secondary marriage* – druhotnou svatbu. Tato druhotná svatba má nižší společenskou váhu a je volnějším svazkem než svatba první, prvořadá.⁸²

V případě muže se jeho první svatba stává hlavní – *principal marriage*, pouze v případě, že je v tomto svazku manželském zrozeno dítě, nejlépe syn. Avšak muž má možnost volby, kdy se buď v případě neplodnosti první manželky, nebo z důvodu volnosti dalších manželských svazků, může oženit s další ženou či dokonce i více dalšími ženami.⁸³ Tento či tyto další sňatky musí splňovat obvyklé požadavky, což znamená svatební obřad se vším všudy v případě, že žena nebyla před tím provdána, či druhotný obřad v případě, že žena již dříve provdána byla. Čili u mužů je dána jakási subsidiarita manželství, kdy hlavní manželství může být doplněno dalšími – doplňkovými, vedlejšími manželstvími, na což navazuje také hierarchie manželek.

⁸² DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 153 – 154.

⁸³ Tamtéž.

Zde je dobré podotknout, že jsou dány dvě navzájem kontrastující zákonitosti. Za prvé, že Bráhmani setrvávají v monogamických vztazích až na případy neplodnosti a za druhé, že královské kasty setrvávají naopak v polygamních manželských soužitích, kde existuje subsidiarita manželek, přičemž další manželky mohou mít nižší společenský status než manželka hlavní, a na to navazuje i hierarchické seřazení synů. Polygamie je často praktikována i ve středních kastách, avšak nejvýznamnějším regulátorem polygamie, a to ve kterékoliv kastě, jsou ekonomické důvody. Ve všech výše zmíněných případech svatba neznamená pouze spojení dvou jednotlivců, avšak skutečnost je taková, že jí dochází ke spojení celých rodin, či celých rodů. Proto někteří muži volí cestu poněkud odlišnou. V případě, kdy muž je ženatý a může si to finančně dovořit, může mít jednu nebo i více konkubín. Takovýto vztah je závislý pouze na něm a této ženě, nijak již není zapojen zbytek rodin a potomci vzeší z tohoto vztahu jsou nelegitimní a synové nemohou po otci dědit buď vůbec anebo jen nepatrnou část majetku.⁸⁴ Univerzální princip je tedy takový, že nelegitimní potomci mají zřetelněji nižší společenský status než potomci legitimní. Na velikost tohoto rozdílu a jeho projevy mají zčásti vliv okolnosti jednotlivého případu. Je otázkou, zda dítě bude zařazeno na nižší pozici v rámci otcovi kasty nebo zda vztahy s otcem budou zcela zpřetrhány a dítě bude zařazeno do kasty matčiny, tedy nižší. Zpravidla nastává situace druhá, avšak absence ustálených pravidel v této oblasti, dominance nebo bohatství rodiny či lokalita nebo i aktuální situace rodiny, jak moc je rodina izolována od kast nejbližšího statusu, to vše má velký vliv na konečné vyřešení těchto situací.

5.3 Izogamie a hypergamie

Stále ještě nebyl dokončen výčet rozmanitostí manželského statusu. Musíme opět zmínit dvě zákonitosti. První je, že musí být dán vztah rovnosti společenského postavení mezi manželky v prvotním či hlavním manželství. Žena může být trošku nižšího společenského postavení jen v případě mužova subsidiárního sňatku, což zároveň znamená ženino druhotné manželství, jež bylo popsáno výše.

Dle této zákonitosti se bude hlavní manželství označovat jako izogamní. V současné době je tento zvyk praktikován obecně zejména v jižní Indii, kde je obvyklé, že muž si bere za ženu z našeho pohledu velmi blízkou příbuznou, a to dceru svého bratra. Nese v sobě ujištění o statusu rodiny, do které se muž přižení nebo naopak dcera přivádá. Dále je příkladem

⁸⁴ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 157.

již výše zmíněného, že jednota endogamie je omezená územně, a to tak, že každý zná každého přímo či zprostředkovaně, a že mohou být dány sankce za porušení pravidel endogamie, čímž by mohl být ohrožen status celé skupiny. Izogamie tedy klade požadavek velké četnosti manželských svazků příslušníků podkast jedné kasty.⁸⁵

Slovo hypergamie začalo být používáno na konci 19. století, aby zohlednilo jinou zákonitost, která se vyskytovala za rozdíl od izogamie v severní Indii, ačkoliv v těchto místech nebyla zcela univerzálním principem. Tato zákonitost znamená, že drobná odchylka statusu v podobě mírné podřazenosti manželčiny rodiny ve vztahu k rodině manžela je normální a nijak neovlivňuje status potomků. Samozřejmě se zvyk vztahuje na hlavní svatbu a nijak nevylučuje požadavek endogamie, jen jej zmírňuje. Když se tedy dcera provdá do vyšší rodiny – provdáním povýší – bývá sňatek označován za hypergamní. Zde můžeme učinit několik poznámek. Termín hypergamní není určen k tomu, aby označoval všechny sňatky, ve kterých je statusová rozdílnost výše zmíněného druhu, ale přesněji znamená fakt, že tato rozdílnost je až na drobnosti neutralizována první svatbou. Termín také označuje, když ne povinnost, tak silné doporučení pro dívčiny rodiče najít jí vznešenějšího partnera. Dále, i když dívka je obecně považována za podřazenou pro muže, zvyk hypergamie to činí přirozeným. Důležité je také to, že zvyk hypergamie je v souladu s bráhmanskou klasickou a univerzální ideologií o dívčině svatbě jako o „daru panny“ kanyá dán. Dar obecně je považován za neobyčejně záslužný akt, kdy jednotlivec nabývá výhody tím, že daruje bráhmanům nějaký majetek. Tím je v podstatě myšlena výměna materiálních statků za duševní statky. Dar panny je speciální formou daru, a to v tom, že dívka je zde přirovnávána k materiálnímu statku a za dívku její rodina neobdrží žádnou platbu duševního charakteru. V hypergamní zákonitosti je navíc rozdíl v tom, že vyšší status ženichovi rodiny s sebou nese přísnější požadavky pro přijetí daru panny. Dívka je jako dar akceptována a přijata do vyšší rodiny jen za podmínky velkého poplatku ze strany její rodiny. Otec tedy daruje dívku a zaplatí poplatek, většinou ve formě hodnotného majetku, přičemž se mu nedostane žádného duševního protiplnění, jediné co získává, je prestiž či uznání jako výsledek toho, že provdal dceru do vznešenější rodiny a tím tuto rodinu spojil se svou.⁸⁶

⁸⁵ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 158 – 161.

⁸⁶ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 158 – 161.

5.4 Klasická teorie: svatba a varna

Na úvod musí být zmíněno, že svatba, která bývala nejvíce preferovanou, je samozřejmě svatba v rámci varny. Pro svatby či více obecně pro soužití mezi osobami z odlišných varn staré texty upravují dvě základní oblasti: první se týká svateb mezi nimi, druhá se týká lidí, kteří vzešli ze spojení dvou jedinců z odlišných varn. Tito jsou nazýváni míšenci. Méně důležitým, avšak stojícím za zmínku, je vztah synů jednoho otce a matek pocházejících z jiných varn k dědictví. Tyto a další klasické teorie jsou obsaženy zejména v Mannůvě zákoníku.⁸⁷

Co se týče míšenců, jako výsledků spojení mezi jednotlivci jiných varn, je nutno rozlišovat dva druhy těchto lidí v závislosti na tom, zda otec je v postavení vyšším ve vztahu k matce či naopak. V prvním případě, kdy otec je ve vyšším postavení, je soužití označováno jako anuloma, což doslova znamená soulad s vrozeným, přírodním pořádkem – žena je z obecného úhlu pohledu v podřadnějším postavení. V opačném případě, kdy žena je vyšší pozice než muž, hovoříme o pratiloma – špatném směru. V obou těchto případech mají potomci nižší status, ale ti zrození v souladu s přírodním pořádkem jsou oproti těm zrozeným ve špatném směru na výši. Jen spojení anuloma lze totiž považovat za sňatek v pravém slova smyslu, i když ne vždy je tak uznáváno. Tento pohled na věc je potvrzen pravidly týkajícími se dědění, v nichž jen syn muže a ženy nižší či stejné úrovně je považován za dědice.⁸⁸

Na jedné straně je tedy dána povinnost sňatků mezi jedinci pocházejícími z téže varny a na druhé straně je připuštěn fakt, že ne všechny děti pocházejí z takových spojení, zejména v těch oblastech, kde jsou dávány dary či provize za svatby či spojení lidí mezi varnami navzájem.

Mannův zákoník obsahuje více posloupných verzí pro rozuzlení těchto situací. V první řadě doporučuje těmto „dvojmo-zrozeným“ neboli míšeným mužům oženit se s dívkou z téže varny, a až v druhé řadě se řídit svými tužbami a city a vzít si dívku z varny nižší. Druhá rada v pořadí praví, že žena se může provdat buď v rámci své vlastní kasty anebo do kasty vyšší. Možnost pratiloma spojení je tak vyloučena. Poslední rada nepřipouští manželku z varny šúdrů do varn bráhmanů a kšatrijů. Jako důvod je uváděno, že by tato spojení vedla

⁸⁷ NABAR, Vrinda. *Caste as woman*. New Delhi: Penguin Books, 1995, s. 107.

⁸⁸ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 169 – 171.

k degradaci potomků do řad šúdrů. Mannův zákoník neodmítá pouze svatby, ale i sexuální vztahy se šúdrovskými ženami.⁸⁹

V dalším textu Mannůva zákoníku je popsáno, že hlavní manželka, matka dětí s plným statutem, musí být stejného postavení jako manžel, avšak ten může mít další manželky se statutem nižším, přičemž jejich potomci mají také nižší status. Toto koresponduje s dosti dobře propracovanou hierarchií synů, kdy hlavní syn – jediný, který je zrozen v izogamním manželství, je nadřazen ostatním synům zrozeným v manželstvích druhotných, i když tito mohou být taktéž legitimní.⁹⁰

Šúdrovská žena je často označována jako pouhé potěšení a není to jen otázkou konkubinátu. Pro vaišije existuje možnost svatby s takovou ženou, i když není schvalována. Mannův zákoník dokonce vyjmenovává doporučení ohledně svatebního obřadu tohoto typu, například, že žena se může při obřadu dotknout pouze lemu mužova roucha. Avšak je důležité, že Mannův zákoník dále výslovně zakazuje takové svatby mezi prvními dvěma varnami.⁹¹

Je zřejmé, že svatby mohou být rozděleny do tří kategorií. První kategorií jsou svatby v rámci téže varny, nezbytné zejména pro dvojmo-zrozené z důvodu udržení statusu rodu. Druhou kategorií jsou svatby dvojmo-zrozených s osobou s nižším postavením. A třetí jsou svatby s šúdrovskými ženami, které nejsou doporučovány.

Mannův zákoník předepisuje, že když bráhman má syny, každého s manželkou z jiné ze čtyř varn, dědictví má být rozděleno na desetiny a synové mají obdržet čtyři, tři, dvě a jednu desetinu podle hierarchie varn. V některých textech však oproti tomu tvrdí, že syn, který vzešel ze vztahu s šúdrovskou manželkou, není dědicem a má právo mít jen to, co mu otec dal za života.⁹²

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 170 – 171.

⁹¹ NABAR, Vrinda. *Caste as woman*. New Delhi: Penguin Books, 1995, s. 111.

⁹² DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 171.

6. Kastovní pravidla upravující kontakt mezi lidmi a stravování

Mnoho autorů často tíhne k tomu, že spojují pod jeden celek pravidla týkající se svateb, stravování, přímého a nepřímého fyzického kontaktu a pravidla týkající se separace a zákazů kontaktu. Tento přístup je však mylný, protože když si vezmeme například svatbu, potom po celou dobu, co se svatby vyskytují, je separace, která je s nimi spojena pouze odvozeným principem a principem zahrnutým pod hierarchii. Svatba jako taková nezaložila základní princip separace, proto nemohou být spojovány pod jeden celek. Podobně je tomu i v případě dalších konkrétních projevů principu hierarchie, z nichž jeden vede k tomu, že se spojuje stravování se s dalšími formami nepřímého fyzického kontaktu, ale přitom je známo, že pravidla týkající se stravování povolují určité výjimky, co se týče vztahů mezi kastami, na rozdíl od pravidel týkajících se jiných nepřímých fyzických kontaktů.

Pravidla, která se budu snažit dále zpřehlednit, jsou dosti komplikovaná. Důvodem jejich komplikovanosti je především fakt, že když určité pravidlo povoluje nějaký vztah mezi kastami, jiný naopak zakazuje a také fakt, že jsou tato pravidla navíc spojena s principem hierarchie a pravidly dělby práce.

6.1 Kontakt a nedotýkatelnost

Pokud chceme mluvit o zákazech týkajících se kontaktu, musí být v první řadě zmíněno, že kontaktem se míní výhradně přímý či nepřímý fyzický kontakt, nepatří sem pravidla týkající se stravování, která budou rozvedena v další podkapitole.

Škála kontaktů, které jsou považovány za znečišťující nebo jsou zcela zakázány, souvisí často s danou rodinou nebo domácností, avšak většina z nich je dána všeobecně. Je též třeba rozlišovat mezi běžným kontaktem a kontaktem za speciálních okolností. Pokud si uvedeme příklad: pokud přijde prادلák do domu svého džadžmána v době svatebních příprav, dojde ke znečištění? Odpověď zní ano. Když prادلák, který je nižšího společenského postavení, chodí do domu za běžných okolností vyzvednout špinavé prádlo k vyprání, ke znečištění nedojde. V době svatebních příprav je však znečišťujícím prvkem.⁹³

Co se týče nedotýkatelnosti, i když jsme se jí již zabývali, je mnoho dalších jejích projevů, co se týká kontaktu, které ještě nebyly dříve zmíněny. V co nejmodernějším smyslu slova lze nedotýkatelnost označit jako segregaci těch skupin obyvatel, které jsou považovány

⁹³ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 176.

za vůbec nejznečištěnější. Tito lidé jsou vyloučeni většinou zcela mimo vesnici.⁹⁴ Avšak jak je v této složité problematice pravidlem, existují různé odchylky. Například takový již výše zmíněný prادلák. Ten, i když je svým zaměstnáním velmi znečištěn, přesto není vyloučen z vesnice, stejně jako holič, kterého dalším povoláním je být knězem při pohřbech, což je taktéž opravdu velmi znečišťující prací. Zřejmě jsou tyto odchylky dány osobním aspektem jejich povolání. Kdyby se totiž stali nedotýkatelnými, pak by nemohli svá povolání pro své stálé zákazníky vykonávat. Proto nejsou do řad nedotýkatelných zařazeni.⁹⁵

Kromě výjimek z daných pravidel existují značné rozdíly regionální. Jih Indie je více nábožensky založený než její sever. Proto to, co je na jihu považováno za náboženské pravidlo, je na severu bráno někdy spíše jako věc společenského chování, a proto méně důsledně vyžadováno.

6.2 Jídlo a stravování

Příprava a konzumace jídla jsou předmětem mnoha a mnoha pravidel, mezi něž se zařazují i pravidla týkající se přijímání vody a dýmky od jiných lidí.

Je dáno asi sedm základních tabu, která se týkají těchto otázek: s kým člověk jí, kdo připravuje jídlo, jaký druh jídla, jaké jsou rituální observace, od koho člověk přijme vodu, s kým člověk sdílí dýmku a nakonec jaké nádoby člověk používá. Některá z těchto pravidel jsou s kastovním systémem spojena spíše nepřímě.⁹⁶

V prvé řadě se zaměříme na pravidla týkající se přípravy a konzumace běžného jídla v rámci rodiny. Nejde zde totiž jen o požadavek vyhnout se znečišťujícím osobám, dokonce i těm ze stejné kasty, nýbrž je dán požadavek obecné obezřetnosti. Mezi Bráhmany platí, že strážník musí být čistý. Musí být vykoupán a musí mít holý trup. Také musí být chráněn před jakýmkoliv znečišťujícím kontaktem. Stravuje se sám nebo ve velmi malých skupinách stejně čistých, a to buď v kuchyni, nebo části domu jí blízké tak, aby nemohl být rušen. Jakýmkoliv nepředvídatelný kontakt nejen s příslušníkem nižší kasty, ale i se zvířetem či s kýmkoliv jiným z domu, třeba s ženou, dítětem nebo s někým, kdo není k jídlu očištěn, činí jídlo připravené k snědku nepoživatelným. Je to hlavně tím, že běžně připravené jídlo je už i tak samo o sobě nečisté a tímto je znehodnoceno zcela. Když Bráhman usedá k běžnému jídlu

⁹⁴ SHARMA, Ussurla, SEARLE-CHATTERJEE, Mary. *Contextualising caste: post-Dumontian approaches*. Oxford: Blackwell, 1994, s. 17.

⁹⁵ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 177.

⁹⁶ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 180 – 181.

čistý, po jeho snědení je znečištěn. Tak jako člověk nejí s někým, kdo by mu nebyl roven, stejně tak nejí pán domu s hosty.⁹⁷ Na jídlo je tedy kladen velmi silný důraz.

Co se týče přípravy jídla, je obecně známo, že menstruuující žena se jí nesmí účastnit. Příkladně v případě slavnostních událostí musí být kuchař alespoň takové čistoty, jako strážník. Toto pravidlo platí pro všechny kasty. Jako kuchař je tedy přirozeně vyžadován především bráhma a tato jeho funkce je silně respektována.⁹⁸

Jídlo je považováno za znečišťující věc jednoduše proto, že se stává součástí strážníka. Avšak je nutno rozlišovat mezi jídlem vařeným a jídlem syrovým, například ovocem, které je strážníkem snědeno bez velkého povyku jen tak, protože znečištění jím se nepředpokládá. Jídlo, které bylo již uvařeno, jakoby náleží do rodiny – je někomu konkrétnímu přivlastněno, jako když se jedná o jakoukoliv jinou věc, jenže zde jde o větší intimitu, zřejmě proto, že vařením se jídlo změní ze své naturální syrové povahy na povahu lidskou. Jde o změnu „z organického do sociálního“ stavu, člověk se požitím takových pokrmů stává zranitelnějším, co se týče vlivu špatných sil a tím dochází ke znečištění. Z toho důvodu dochází před jídlem k očištění koupeli, která následné účinky požití jídla alespoň zmírňuje.⁹⁹

Každé kaste je předepsána určitá hierarchie potravin, které mohou jíst, kdy tato hierarchie má původ v historii – souvisí s tříděním lidí a se vztahy mezi jednotlivými skupinami lidí. Nevyplývá z teorie čistoty a znečištění. Interpretace tohoto žebříčku není zcela jednoduchá, navíc opět dochází k určité rozdílnosti dle regionů. Například se tvrdí, že Bráhmani nejedí rajčata, protože obsahují semena – element života, jenže oni nejedí ani cibuli a česnek. V některých oblastech bráhmani nejedí jiné maso než rybí, jinde zase maso jedí, ale nepozřeli by vejce.¹⁰⁰ K vysvětlení těchto rozdílů je možné dojít zřejmě jen na základě regionálních historických zvyklostí a pěstitelských či chovatelských podmínek.

Nyní odejdeme od tématu konzumace jídla v rámci domova a zaměříme se na jeho přijímání od cizích lidí. Přijímání stravy od cizích je totiž, stejně jako například mezikastovní svatby, velmi striktně regulováno. Co se týče jednotlivých kast, panuje v těchto pravidlech určitá shoda, avšak ne úplná. Omezení, která se týkají přechodu jídla mezi kastami, se liší podle druhu jídla.

Například bráhman, který koná slavnostní obřad pro lidi z nižší kasty, často od nich obdrží jako provizi nějaké malé množství jídla různého druhu, většinou jde o suroviny jako

⁹⁷ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 182.

⁹⁸ MAYER, Adrian C. *Caste and kinship in central India: a village and its region*. Berkeley: University of California Press, 1960, s. 199.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 184.

syrové maso. Takové případy nejsou problémem. Zákazy jsou totiž nejvíce spojeny s obyčejnými a denně připravovanými pokrmy – v závislosti na regionu jde většinou o vařenou rýži nebo placky z pšeničné mouky připravované bez tuku. Tato jídla jsou označována kachá – napadena znečištěním, nedobrá jídla, která jsou určena pouze pro příbuzné a členy endogamní, nižší společenské skupiny a sluhy z velmi nízkých kast. Opakem těchto jídel je pakká – dokonalý pokrm, jímž je placka z kukuřičné mouky připravovaná na másle doplněná zeleninou připravovanou stejným způsobem. Existují i další jídla, která jsou považována za čistá, jsou to opékaná jádra nebo například rýže, která se nechá popraskat v horkém písku. Tato dokonalá jídla, která jsou dražší, se připravují také na oslavy, mezikastovní sešlosti nebo na cestách.¹⁰¹

6.3 Voda a dýmka

Muž s vyšší kasty dovolí muži z kasty nižší, aby mu naplnil jeho nádobu na vodu, avšak nebude nikdy pít z nádoby na vodu patřící muži z nižší kasty.¹⁰² V tomto příkladě vidíme, že věc patřící příslušníku jedné kasty je s touto kastou spojena. To nám vysvětluje, jak voda, která je obsahem láhve, může být znečištěna či nikoli.

Příslušníci nižších kast, kteří slouží svým džadžmánům z kast vyšších, často zásobují své patrony vodou. I na to jsou však pravidla: příslušník jakékoliv kasty si může vzít vodu od tesaře, cukráře, holiče a některých dalších. Bráhmani, kteří žijí na jihu Indie, nepřijmou však vodu od nikoho, kdo patří do jiné kasty. Navíc zvyky na jihu neobsahují nic podobného pakká – dokonalému jídlu a kasty jsou tím mezi sebou ještě více uzavřené.¹⁰³

U dýmky platí, že muž ji bude kouřit pouze s příslušníky téže kasty, nikdy ne s nikým níže postaveným. Rty totiž přicházejí do kontaktu s náustkem dýmky. Vodní dýmky, u nichž jde kouř přes vodu, nebyly rozšířeny ve všech oblastech, kouřily se tedy dýmky klasické.¹⁰⁴

Na krátkých cestách má muž z dobré kasty s sebou pouze lehký pokrm a na pořádný pokrm bude čekat, dokud nedorazí domů a nevykoná očištnou koupel. V případě dlouhé cesty si muž nebo rodina budou vařit sami, tak jako to praktikovali indiští vojáci v britské armádě. Opravdu si po dlouhou dobu svého pobytu mimo domov vařili každý jednotlivě sám jen pro sebe. Co se týče přijímání vody na cestách, je situace poněkud odlišná, protože člověk

¹⁰¹ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 186 – 187.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 187.

¹⁰⁴ Tamtéž

musí mít možnost vzít si vodu od alespoň některých příslušníků jiných kast. Konají se také oslavy, kde se schází příslušníci více kast, jako je tomu například u svateb. Zde se připravuje jídlo speciální, již výše zmíněné pakká. V některých oblastech například existuje přímo kasta kuchařů, kteří připravují pakká na oslavu ukončení truchlivého období po smrti rodinného příslušníka. Konec zármutku je tedy důvodem k oslavě a opět i zde existují pravidla – šestnáct bráhmanů by mělo jíst dříve, než kdokoliv jiný. Jakmile se najedí, je smutek ukončen. Bohužel literatura neposkytuje více informací, a to ani o takto stanoveném počtu bráhmanů. Jídlo samotné je taktéž vařeno bráhmanem, nejčastěji rodinným knězem. Ovšem předepsaný počet bráhmanů pro ukončení smutku může být dosti problémem v některých hodně společensky nízkých rodinách, kdy bráhmani jednoduše odmítnou se slavnosti účastnit, aby nedošlo k jejich znečištění. Potom přichází na řadu jídlo z rýže, které přinesou členové rodiny zemřelého, příbuzní žijící v jiném domě i členové endogamní skupiny žijící poblíž, protože pakká již nesmí být, jakožto strava výhradně pro bráhmany, konzumováno. I když nejsou přítomni bráhmani, dochází k mezikastovnímu stolování. Zde dochází k určité citlivosti vzhledem k tomu, že příslušníci jedné kasty musí jíst před nižšími. Tento problém bývá většinou vyřešen zasedacím pořádkem, kdy lidé stejného statusu sedí poblíž sebe a nižší sedí opodál. V případě, že se účastní nedotýkatelní, tito musí jíst zcela odděleně.¹⁰⁵

6.4 Vegetariánství

Vegetariánství věnuji tuto krátkou podkapitolu zejména proto, že se stalo vyšší formou stavování, a to se týká celé hinduistické společnosti. V současné indické společnosti je jedním z nejvyšších pravidel, týkajících se jídla a společenského statusu. Vegetariánství bývalo často připisováno populaci, kterou indevropani našli při svém vstupu do země. To má nepochybně mnoho důvodů. Na jednu stranu je vegetariánství jasnou známkou nikoliv primitivní, ale naopak dosti rozvinuté civilizace. Nebylo v té době známo jinými rozvinutými společnostmi a přesto v Indii, která byla na úrovni kmenových uspořádání, existovalo. Nakonec však bylo zjištěno, že vegetariány jsou tradičně pouze bráhmani; kšatrijové a další nikoliv.¹⁰⁶

¹⁰⁵ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 188 – 190.

¹⁰⁶ FROYSTAD, Kathinka. *Blended boundaries: caste, class, and shifting faces of „Hinduness“ in a North Indian city*. New Delhi: Oxford University Press, 2005, s. 254 – 257.

Počátky vegetariánství v Indii lze najít již ve starém zvyku neubližování živým tvorům, který je obsažen ve védských textech. Poté také v tradici posvátného zvířete – krávy, která je uctívána jako védský kosmický symbol. Mannův zákoník však obsahuje text poněkud protichůdný, když tvrdí, že jedení masa je třeba zachovat a jeho cena spočívá v tom, že jej má člověk nabízet k snědku svým starým rodinným příslušníkům. Na druhou stranu je vegetariánství zmíněno ještě i v jiné části Mannůva zákoníku, kde se říká, že absence jedení masa je jako sto koňských obětí, tudíž prospěšné. Stejně tak je zde řečeno, že zabití z důvodu obětování není zabitím.¹⁰⁷ Vše shrnuto dohromady nám dává určitou protikladnost, kdy nejlepší je cesta rozumného kompromisu.

¹⁰⁷ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 190 – 193.

7. Krátký pohled do Indie dneška

Jak jste se již dozvěděli v první kapitole, je indická historie předlouhá. Její vývoj je zmapován od pravěku prostřednictvím archeologických nálezů, pokračuje přes příchod prvních indoevropských obyvatel – Árijů, s nimiž je spojen i příchod védské kultury. Dále vývoj pokračuje přes dlouhé období různých knížectví a království, kdy hovoříme o období tradiční indické společnosti. Poté nastoupila éra kolonialismu, kdy Indie byla od poloviny osmnáctého století do poloviny století dvacátého državou Britské říše, velký vliv měla tehdejší Východoindická společnost a sami Indové hovoří o této době jako o době temna. Nesporným přelomem v indické historii je návrat suverénní politické moci. Nová indická nezávislá vláda měla již demokratický a moderní program.

Téměř vše, co bylo řečeno v předchozích kapitolách, bychom mohli z hlediska časové posloupnosti zařadit do období tradiční indické společnosti nebo do období britské nadvlády nad Indií. Avšak většina těchto informací je platná až na odchylky i v době dnešní, chcete-li době moderní, protože právě moderní vlivy tu a tam dřívější zvyky a tradice ovlivňují.

Nutno podotknout, že pár desítek let samostatného vývoje Indie je oproti tomu několika tisíciletému jen velmi krátkou dobou na to, aby došlo k překotným změnám v uspořádání celé této mnoha milionové společnosti.

7.1 Indická Ústava 1950, otázka všeobecné ochrany lidských práv a svobod, zákaz diskriminace z různých důvodů – stručná charakteristika

Čím je tedy Indie dnes? Jde o federální republiku, kde včele země stojí prezident a je ústavně zakotven parlamentní systém vlády. Je dán požadavek cesty sociální spravedlnosti a sekulární společnosti – společnosti oproštěné od náboženských vlivů. Indická ústava vešla v platnost na začátku roku 1950. Tato ústava konstituovala suverénní republiku na místo Britské Indie, jsou jí zavedena hospodářská, sociální a kulturní práva stejná pro všechny občany, dále svoboda projevu, svoboda víry, menšiny mají zajištěnou ochranu, ale především je v ní zakotvena rovnost všech občanů před zákonem. V ústavě 1950 je rovněž promítnuta velikost země, náboženská, sociální i kulturní pestrost. Jde o zřejmě nejrozsáhlejší ústavu na světě.¹⁰⁸

¹⁰⁸ KRÁSA, Miloslav, MARKOVÁ, Dagmar, ZBAVITEL, Dušan. *Indie a Indové: od dávnověku k dnešku*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 295.

Společenské změny, které nový státní systém zavedl, samozřejmě neprobíhaly a neprobíhají rovnoměrně a bez komplikací. Samotný kastovní systém nelze odstranit pouhým přijetím zákona o jeho prohibici. Právě naopak, kastovní systém se ukázal jako velmi pružný tím, že se dokázal velmi snadno a rychle přizpůsobit novým společenským podmínkám, začal pronikat jak do průmyslové výroby, která byla nově zavedena, tak i do života politického. Stejně tak problém nedotýkatelných, neboli dálitů nebyl vyřešen tím, že byla ústavně zakotvena rovnost všech občanů. „Na konci svých dosavadních dějin, tolik zrychlených právě v posledním půlstoletí nezávislého vývoje, Indie nadále jako by zůstávala zrcadlem vlastní minulosti. Nic z dávných tradic dosud nezaniklo, naopak, soustředěna sama na sebe, teprve nyní nachází a probouzí k novému životu dosud skryté zdroje a poklady své etnické i kulturní mnohotvárnosti.“¹⁰⁹

Téměř všechny rozlohou velké země a země s velkým množstvím obyvatel mívají dosti velké problémy, přičemž Indie není výjimkou, ba naopak je to u ní pravidlem. Každý výtěžek něčeho lepšího je vyvážen určitým problémem, například co se týče gramotnosti obyvatelstva – počet gramotných Indů se stále zvyšuje, ale v porovnání s přírůstkem obyvatel dochází ke zvyšování procenta negramotných lidí. Na jedné straně Indie překonala svou minulost a hospodářsky i vzdělanostně se rozvíjí, na druhé straně však tento stát táhne dolů neschopnost oprostít se od koloniální éry a přijmout rozvoj své společnosti. Stabilní státní zřízení, které se v Indii podařilo nastolit, je velmi důležité a pro tento stát prospěšné. Dává totiž možnost rozvoje vztahům mezi federací a jednotlivými svazovými státy, je zachována sekularizace všech státních složek a orgánů a je respektována demokracie.¹¹⁰

Rozdíly mezi různými svazovými státy jsou dosti značné, a to ať už jde o hustotu zalidnění, o industrializaci, o jazykovou stránku či mnohé další faktory. V dnešní době je Indická republika federací složenou ze 7 svazových území a 26 států. Úředními jazyky jsou hindština a angličtina, ale vedle těchto indická ústava uznává jako jazyky, jimiž se obyvatelstvo dorozumívá, ještě dalších osmnáct jazyků včetně sanskrtu. Hindštinou mluví 40% obyvatel Indie.¹¹¹

Z našeho pohledu je jednou z nejdůležitějších částí indické ústavy ta, jež zrušila nedotýkatelnost tím, že je zakotveno, že „stát nebude diskriminovat žádného občana pouze

¹⁰⁹ KRÁSA, Miloslav, MARKOVÁ, Dagmar, ZBAVITEL, Dušan. *Indie a Indové: od dávnověku k dnešku*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 321.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ KRÁSA, Miloslav, MARKOVÁ, Dagmar, ZBAVITEL, Dušan. *Indie a Indové: od dávnověku k dnešku*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 324.

na základě náboženství, rasy pohlaví, místa narození,..."¹¹² Avšak až dodnes nebylo dosaženo toho, aby občané Indie tento zákaz beze zbytku vnitřně přijali a dodržovali, zejména proto, že jde o opravdu radikální zásah do velmi silné tradice.

Dalším důležitým faktorem promítnuvším se i do indické ústavy je již výše zmíněná sekularizace státu, což zjednodušeně znamená vyloučení všech náboženských vlivů z politiky v zemi. Ústava 1950 zakotvila pro všechny občany svobodu myšlení, vyznání a bohoslužby. Avšak v Indii se náboženství prolíná opravdu do všech částí společenského, rodinného, pracovního i jiného života, proto zakotvení sekularismu obsahuje určité mezery, které jsou nezbytné pro jeho fungování. Naprostá zdrženlivost státu v této oblasti by totiž vedla k ustrnutí rozvoje společnosti.¹¹³

Indická ústava 1950 dále také vyžadovala přijetí občanského zákoníku, který by byl jednotný pro naprosto všechny obyvatele Indie, avšak dosud se tento požadavek nepodařilo splnit, proto jsou stále v platnosti zákoníky jednotlivých náboženských obcí. Jen v oblasti rodinného práva se podařilo přijmout sekulární zákon o manželství. Ten se totiž nesetkal s tak velkým odporem společnosti jako zákoník občanský.¹¹⁴

7.2 Kastovní život v moderní době

Zaměříme-li se na jednotlivé oblasti běžného života obyvatele Indie, zjistíme v nich určité rozdíly od dob předchozích, avšak tyto jsou závislé zejména na míře modernizace té které části společnosti a toho kterého úseku společenského života.

Již po delší dobu jsou konány sociologické průzkumy, které se týkají například porodnosti. Tato totiž přímo souvisí s tím, v jakém věku vstupují lidé do manželství. V dnešní době je uzákoněný nejnižší věk pro uzavření manželství dvacet jedna let pro muže a osmáct let pro dívky. Skutečný věk je však mnohdy zatajen a dívka je provdána i ve věku nižším, většinou se jedná o sňatky domluvené rodiči. Ani v této oblasti tedy není výjimkou, že zákony sice formálně existují, ale bohužel nejsou dodržovány. S čím se však indický stát opravdu potýká, je problém růstu populace. V závislosti na zlepšení zdravotnické péče, zejména výstavbě nových zdravotnických zařízení a zavedení různých očkování, se stále zvyšuje rozdíl mezi porodností a úmrtností a také se zvyšuje průměrný věk obyvatele Indie. Například v 70.

¹¹² Článek 25, Ústava Indie 1950

¹¹³ KRÁSA, Miloslav, MARKOVÁ, Dagmar, ZBAVITEL, Dušan. *Indie a Indové: od dávnověku k dnešku*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 328.

¹¹⁴ Tamtéž.

letech se počet obyvatel zvýšil o celou čtvrtinu, není tedy žádnou nadsázkou, hovoří-li se o populační explozi.¹¹⁵ Mohlo by se zdát, že porodnost a zvyšování populace nikterak s naším tématem nesouvisí, opak je však pravdou. Důvodem je, že velké množství obyvatel způsobuje problémy ve všech oblastech, ať už jde o školství, zaměstnanost či hustotu zalidnění. Toto vše s kastovním systémem souvisí tím způsobem, že všechny změny ve všech oblastech života jsou do něj promítnuty. V Indii, i když měnící se, totiž stále přežívají tradiční hodnoty, základem všeho je stále náboženství, jednotlivec je stále členem náboženské společnosti a kasty a cítí se jím být tím více, čím více je uvržen do společnosti, kde „člověk je člověku vlkem“. Kastovní příslušnost mu v těchto případech poskytuje pevné zázemí a jistoty, proto se k ní stále více připoutává.

Kastovní uspořádání dokonce proniklo i do dalších náboženství vyskytujících se na území Indie. Vedle hinduismu, který vyznává přes osmdesát procent obyvatelstva, se zde vyskytuje ve velké míře i náboženství muslimské, které je vlastní více než deseti procentům obyvatelstva. Najdeme zde, i když v menší míře, i křesťanství – asi tři procenta obyvatel a některá další náboženství. Mezi komunitami lidí vyznávajících různá náboženství existují rozdíly, které jsou patrné na první pohled a promítají se do každodenního života. Křesťanství většinou vyznávají ti, patřící do skupiny dálitů, pro které bylo toto náboženství jakýmsi únikem ze systému, stejně jako tomu bylo u těch, kteří ve středověku konvertovali od hinduismu k islámu. Instituce kasty je tak funkční v muslimské, křesťanské, židovské i dalších náboženských obcích na indickém území. V muslimské existuje dělení podle profese, jako tomu bylo u hinduistických kast v začátcích jejich vývoje, nebo dělení podle původu, tedy zda má rodina předky pocházející ze zahraničí, či ne.¹¹⁶

Při sčítáních lidu se již informace o kastě nežadají, proto od roku 1951 oficiální údaje o kastovním rozdělení schází. Indická vláda se snaží kastovní systém zcela vymýtit, ale toto snažení se až do dnešních dob nedočkalo většího úspěchu.¹¹⁷

Kastovním systémem jsou nejvíce poškozeni dálité, jelikož jsou stále zcela stranou od ostatních skupin obyvatel, jelikož tito se bojí znečištění. Kasty jsou jakýmsi živým organismem, který se dokáže aktuální době dokonale přizpůsobit, vydávají si vlastní časopisy, vznikají jejich banky, školy, nemocnice, bojují za práva svých příslušníků, za jejich přijímání

¹¹⁵ KRÁSA, Miloslav, MARKOVÁ, Dagmar, ZBAVITEL, Dušan. *Indie a Indové: od dávnověku k dnešku*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 330.

¹¹⁶ DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970, s. 248 – 254.

¹¹⁷ KRÁSA, Miloslav, MARKOVÁ, Dagmar, ZBAVITEL, Dušan. *Indie a Indové: od dávnověku k dnešku*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 340.

do škol a do zaměstnání. Kasty si také více méně udržují svá tradiční zaměstnání, kdy kasty vyšší jsou nejvíce zastoupeny v armádě, obchodě, průmyslu a podobně.¹¹⁸

V roce 1950 došlo k sepsání a registraci těch kast, jejichž příslušníci se řadili mezi nedotýkatelné a tyto kasty byly označeny jako Registrované kasty a Registrované kmeny. Příslušníci Registrovaných kast a kmenů se snažili vydobýt si některá práva, došlo tak k tomu, že je jim přednostně přidělen určitý počet pracovních míst v některých státních institucích. Avšak to samozřejmě vzbudilo obrovskou vlnu odporu u kast vyšších, zejména u bráhmanů chránících si své výsadní postavení. Nedotýkatelnost jako taková a samozřejmě diskriminace členů Registrovaných kast a kmenů je zákonem zakázána, avšak v praktickém životě není zákaz, jak bude podrobněji popsáno dále, dodržován. Žádná oblast společenského života tedy nezůstala bez vlivu kastovního systému, a to ani tak moderní odvětví, jímž je například politika.¹¹⁹

7.3 Město versus vesnice

Zřejmě nejvíce utlačuje kastovní tradice do pozadí vliv městského prostředí. Ve městě se nelze vyhnout společné práci lidí v továrnách, setkávání se na veřejných místech, společnému cestování městskou dopravou, společnému jídlu v jídelnách.

Na venkově stále funguje džadžmání systém, i když je v postupném rozkladu. Vesnice jsou přesto často zcela uzavřenými komunitami. Za příčinu postupného rozkladu spolupráce mezi džadžmány a kámíny se považuje zchudnutí některých rodin, kdy rodina již nemohla využívat služeb jiných a práci si musela obstarávat sama. Význam zde má i fakt, že se postupně přechází od naturální odměny k odměně finanční. Zchudnutí rodin je většinou spojeno s populační explozí, se kterou šlo ruku v ruce zvýšení nezaměstnanosti.¹²⁰

Profesní rozložení obyvatel vesnice však zůstává stále zachováno, a to zejména v oblastech zaostalých a odlehlých. Zde jsou dělníky dálité a bráhmani dodržují zákaz pracování na polích. Stále více mladých obyvatel vesnic však odchází za prací do měst. To pomáhá snižovat průměrnou nezaměstnanost na vesnici, ale naopak dochází k jejímu zvyšování ve městech. Dále je problémem, že do měst odchází lidé v produktivním věku a

¹¹⁸ KRÁSA, Miloslav, MARKOVÁ, Dagmar, ZBAVITEL, Dušan. *Indie a Indové: od dávnověku k dnešku*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 340 – 341.

¹¹⁹ SANGARI, Kumkum. *Politics of the possible: essays of tender, history, narratives, colonial English*. London: Anthem Press, 2002, s. 69 – 71.

¹²⁰ KRÁSA, Miloslav, MARKOVÁ, Dagmar, ZBAVITEL, Dušan. *Indie a Indové: od dávnověku k dnešku*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 348 – 349.

vesnice tak stárnou. V případě malých měst rozdíl mezi nimi a vesnicí není až tolik patrný, převládá stále zemědělská výroba. Avšak stěhují-li se lidé do větších měst, je často zpřetrháno spojení jejich kasty s daným povoláním a tito vykonávají povolání odlišná.¹²¹

Co se týká soužití příbuzných, ti žili na vesnici od dávných dob a mnohdy až dodnes žijí v tak zvaných velkorodinách. Velkorodina žije ve společném domě a tvoří ji všichni bratři z jednoho rodu spolu se svými manželkami a dětmi a má společný majetek. Hlavou této velkorodiny je otec nebo nejstarší bratr. Takovéto soužití je ve městě takřka nemožné. Jednotlivé rodiny tak žijí na různých místech města, avšak udržují stále pevné rodinné vztahy. Fungují v podstatě jako velkorodina, jen na více místech, v čele celé velkorodiny stále stojí pouze jeden muž a všichni odevzdávají své výděly do rukou jednoho „pokladníka“.¹²² Velkorodiny fungují také jako určitá sociální opora pro ty členy rodiny, kteří jsou nezaměstnaní či pro vdovy. Ve městech už sice existuje určité sociální zabezpečení ze strany státu, avšak na vesnicích o něčem takovém zatím lidé ještě ani neslyšeli.

¹²¹ STRNAD, Jaroslav. *Dějiny Indie*. 1. vydání. Praha: Lidové noviny, 2003, s. 168 – 173.

¹²² KRÁSA, Miloslav, MARKOVÁ, Dagmar, ZBAVITEL, Dušan. *Indie a Indové: od dávnověku k dnešku*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 344 – 345.

8. Dálité blíže

V Indii dnes žije přes 167 milionů lidí, kteří patří do nejnižší sociální vrstvy společnosti. Jsou označováni jako dálité či dálitové podle slova „utlačovaný“ nebo „nedotknutelný“ či „nedotýkatelný“. Tvoří okolo šestiny obyvatelstva Indie a jde o potomky původních domorodých kmenů.¹²³ Jde o ty, kteří tvoří pátou skupinu vedle čtyř ostatních, označovaných jako kasty, kam se řadí Bráhmani, Kšátrijové, Vaišjové a Šúdrové.

Z rasistických důvodů jsou dálité vystaveni soustavné diskriminaci a brutálnímu násilí, mají jen velmi omezený přístup na pracovní trh a ke školství. Mnozí žijí v nepředstavitelné chudobě, pokud žijí ve větších městech, potom obývají tak zvané slumy, potravu hledají na skládkách, pokud pracují, je jejich pracovní síla soustavně vykořisťována a pracovat musí i úplně malé děti.¹²⁴ Ty často trpí z důvodu špatného zdravotního stavu a podvýživy.

8.1 Diskriminace a menšinová práva dálitů

Dálité trpí v současné době stigmatizací, znevýhodněními, diskriminací a násilím, a to z toho důvodu, že je jim připisován jejich dědičný „nedotýkatelný“ status, a to i přes ústavní zákazy diskriminace na základě kasty a kriminalizaci jejich nejhorších projevů. Organizace Spojených Národů a mezinárodní nevládní organizace se však situací dálitů začaly zabývat až v pozdních devadesátých letech dvacátého století.

Kasta je v podstatě společenský jev, a tím, jak se společnost postupně vyvíjela, vznikly právě kasty. Zatímco někteří teoretici tvrdí, že kastovní rozdíly budou postupně nahrazovány rozdíly společenskými, nebo, že urbanizace a demokracie postupně způsobují, že kastovní systém pomalu, ale jistě skomírá, většina v tomto oboru zběhlých vědců se přiklání k názoru, že kasty přetrvávají, jelikož vykazují pozoruhodnou schopnost se přizpůsobit novým podmínkám ve společnosti.¹²⁵ To však nic nemění na faktu, že kastovnictví a nedotýkatelnost jsou považovány za nežádoucí jevy, a tudíž je snaha je eliminovat pomocí právních norem.

¹²³ Dálité – diskriminovaná menšina v Indii [online]. europarl.europa.eu, 28.února 2007 [cit.12. ledna 2012]. Dostupné na <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20070222STO03533+0+DOC+XML+V0//CS>>.

¹²⁴ Dálité – diskriminovaná menšina v Indii [online]. europarl.europa.eu, 28.února 2007 [cit.12. ledna 2012]. Dostupné na <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20070222STO03533+0+DOC+XML+V0//CS>>.

¹²⁵ SEKINE, Yasumasa. *Anthropology of Untouchability: „Impurity“ and „Pollution“ in a South Indian Society*. Osaka: National Museum of Ethnology, 2002. s. 29.

Mnozí učenci také vzali na vědomí rostoucí využití kastovní příslušnosti v rámci politických stran a sociálních skupin jako prostředek nashromáždění podpory. Politika však není jediným odvětvím, kde je příslušnost ke kastě využívána. Důležité je si uvědomit, že i přes veškeré změny a vývoj společnosti v průběhu let, kasta zůstává základní politickou jednotkou, do které se Indové rodí.

Kastovní označení rovněž pokračuje z důvodu snahy o nápravu nerovnosti vytvořené právě kastovním systémem, a to prostřednictvím rozsáhlého souboru tak zvaných rezervací, protože beneficianti rezervací jsou určováni ne jinak, než podle kastovní příslušnosti. Problémy způsobené udělováním těchto rezervací pro znevýhodněné dálity jsou tolerovány, protože je všeobecně přijat názor, že dálité musí zlepšit své hospodářské postavení, aby bylo jednou pro vždy skoncováno s diskriminačními praktikami. Bohužel rezervace měly a mají jen minimální dopad a tak většina dálitských obyvatel je stále pod hranicí chudoby, nevlastní žádnou zemědělskou půdu. I dnes totiž platí, stejně jako po celá staletí, že výhody se dostanou jen k některým.¹²⁶ O rezervacích samotných bude blíže pojednáno níže.

Ústavně a právně nejsou dálité v Indii klasifikováni jako menšina, ale spíše jako Registrovaná kasta. Pojem „Registrovaná kasta“ je termínem ústavněprávním a administrativním označujícím právě dálity, kteří tím požívají ústavněprávní a administrativní ochrany, avšak ochrany odlišné od té, která je poskytována právě menšinám. Ochrana dálitů se projevuje zejména v již zmíněných „rezervacích“ v Ústavě zakotvených. Jde o vyčlenění míst na vysokých školách, v politické reprezentaci země a na pozicích státních úředníků ve státní správě. Tato místa jsou vyčleněna pro tři skupiny obyvatel, jimiž jsou právě dálité neboli Registrované kasty. Druhou a třetí skupinou s rezervacemi jsou „Registrované kmeny“ a „Další utlačované skupiny“.¹²⁷ Další utlačované skupiny jsou považovány za ne tolik znevýhodněné jako Registrované kasty a Registrované kmeny, a proto se jim přiznává méně výhod než prvním dvěma. Klasickým menšinám obyvatel nejsou rezervace umožněny.

I když dálité za menšinu tedy oficiálně považováni nejsou, fakticky se o menšinu jedná. Mezinárodní ochraně menšin předchází mnoho let vývoje současných mezinárodních hnutí za lidská práva. Avšak dosud neexistuje všeobecně přijatá a právně závazná definice menšiny, a proto se ukázalo jako nemožné změnit v roce 1992 deklaraci Organizace spojených národů o právech příslušníků národnostních, etnických, náboženských a jazykových menšin na mezinárodně právně závazný dokument. Přesto zde je všeobecný

¹²⁶ BOROOAH, Vani K., DUBEY, Amaresh, IYER, Sriya. The Effectiveness of Jobs Reservation: Caste, Religion and Economic Status in India. *Development & Change*, 2007, č.3, s.423-445.

¹²⁷ PANI, Narendar. Reservations, Exclusion, and Conflict: Some Insights From Mandal and Mysore. *India Review*, 2010, č.4, s.397-424.

konsensus ohledně základní definice „menšiny“ jako nedominantní skupiny, která má stabilní etnické, náboženské nebo jazykové charakteristiky, které ji odlišují od zbytku populace, zachovaly se v průběhu času, a které si členové této menšiny přejí zachovat.¹²⁸

Článek 27 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech z roku 1996 uznává právo osob náležejících k menšinám společně se členy své menšiny užívat jejich vlastní kultury, používat vlastní jazyk a praktikovat vlastní náboženství.¹²⁹ Neuznání menšiny na národní úrovni, jako v případě dálitů, nebrání uznání skupiny jako menšiny na mezinárodní úrovni, proto dálité mezinárodní ochraně podléhají. Nicméně indiští dálité nejsou rozpoznatelní pomocí etnického, náboženského nebo jazykového hlediska. Nejrozšířenější názor je ten, že společně sdílí a je jim připisována sociální a náboženská identita nedotýkatelnosti, avšak tato je dále rozdělena podle regionů, jazyka, náboženství, kultury i etnika. Účelem ochrany práv menšin je zachovat a chránit ty náboženské, jazykové a kulturní charakteristiky, které odlišují menšinovou skupinu od zbytku populace.¹³⁰ V kontrastu s tím je však nedotýkatelnost tím, co se má vymýtit, a ne jako unikátní charakteristika menšiny chránit. Toto považuji za hlavní důvod, proč dálité nemohou být považováni za menšinu v pravém slova smyslu.

8.2 Politika a činnost policie a justice v boji proti diskriminaci

Zatímco sociální identita a ekonomika vytvářejí živnou půdu pro diskriminaci a nerovnost, existují zákony, které by měly diskriminaci zabránit a vyústit v trest pro ty, kteří dálity diskriminují. Přesto tomu tak ve skutečnosti nebývá a antidiskriminační úsilí je mnohdy neúčinné z důvodu nedostatků, které se objevují v trestním řízení a z důvodu nedostatku politické vůle.

Dovoluji si tvrdit, že špatná činnost policie a nízká úroveň soudnictví sehrávají velkou roli, co se týče selhávání v boji proti diskriminaci dálitů.

Organizace Human Rights Watch totiž uvádí, že v roce 1995 až devadesát pět procent případů diskriminace příslušníků nejnižších kast vůbec nevedlo k potrestání pachatele. V roce 1992 indický Nejvyšší soud Ramaswamy navíc potvrdil, že více než sedmdesát pět procent případů, které se k soudu alespoň dostanou, končí zproštěním obžaloby. Kromě toho existuje i

¹²⁸ WAUGHURAY, ANNAPURNA. Caste Discrimination & Minority Rights: The Case of India's Dalits. *International Journal on Minority and Group Rights*, 2010, č.2, s.327-353.

¹²⁹ NATRAJAN, Balmurli. Caste, Class, and Community in India: An Ethnographic Approach. *Ethnology*, 2005, č.3, s.227-241.

¹³⁰ SHAIKH, Juned. Democracy and the Recasting of Caste in India. *India Review*, 2010, č.4, s.450-461.

mnoho příběhů o tom, jak soudci ničí důkazy předkládané dálitskými oběťmi a v praktikování nedotýkatelnosti sami pokračují.¹³¹ Aby byly ze systému odstraněny tyto nedostatky, potřebovalo by indické soudnictví speciálně vyškolit soudní osoby, aby bylo zajištěno, že soudcové budou schopni se správně vypořádat s případy diskriminace, které jim budou předloženy. Kromě toho by bylo vhodné, aby vláda rozšířila rezervace i do soudnictví, aby dálitští příslušníci mohli proniknout i do této oblasti veřejného života a aktivně se v systému soudnictví účastnit.

Soudnictví bohužel není jediným odvětvím, které v diskriminaci umožňuje pokračovat, či ji samo páchá. Zaujatost proti dálitům se projevuje i v řadách policie, například v tom smyslu, že policisté zanedbávají zaznamenávání stížností příslušníků nízkých kast. Objevily se i případy, nikoli ojedinělé, kdy policisté páchají na dálitských lidech zvěrstva, dochází ke znásilňování dálitských žen a podobně, a to zcela beztrestně.¹³² Trestné činy policistů nejsou totiž jejich nadřízenými vyšetřovány zejména ze strachu z předsudků ze strany ostatních kolegů. Mnoho obyvatel Indie přitom zastává názor, že tyto praktiky policistů omezují schopnost policie v boji proti všem typům trestné činnosti a policie se tak stává neúčinnou, její efektivnost značně klesá, jelikož obyvatelstvo k ní nemá důvěru. Ztráta důvěry a neefektivnost má pak na místní úrovni za důsledek, že dřívější důvěra a ideály vkládané do antidiskriminačních zákonů se vytrácí. Reforma soudnictví a policejní reforma by měly jít ruku v ruce. Co se týče policie, někteří poznamenali, že je chybou, že struktura policie je ponechána na volném uvážení každého svazového státu v Indii. Zavedení více centralizované struktury by totiž vedlo k ukončení netrestání policistů za diskriminační a násilné činy, které páchají.¹³³

Nejen policie a justice potřebují reformy. Jak již jsem uvedla výše, je kastovní příslušnost využívána i v politice, kdy politikové se snaží získat si ve volbách hlasy od příslušníků své kasty výměnou za sliby ekonomického přínosu a rozšíření rezervací pro ně. Aby byla tato politická lobby účinná, musí politici v lidech podněcovat a upevňovat v jejich mysli kastovní rozdílnost. Jelikož však nižší kasty čítají stále větší počet obyvatel, budou politici z vyšších kast, kteří zatím politiku ovládají, čelit vážným problémům s udržení si

¹³¹ GILMARTIN, DAVID. AHR Forum:Rule of Law, Rule of Life: Caste, Democracy, and the Courts in India. *Americal Historical Review*, 2010, č.2, s.406-427.

¹³² HIRST, William. Introduction: The Sexual Body. *Social Research*, 2011, č.2, s.481-484.

¹³³ GILMARTIN, DAVID. AHR Forum:Rule of Law, Rule of Life: Caste, Democracy, and the Courts in India. *Americal Historical Review*, 2010, č.2, s.406-427.

moci.¹³⁴ Rozpory a nepřátelství mezi kastami sice přetrvávají již velmi dlouhou dobu, avšak až v poslední době příslušníci nižších kast pocítují potřebu se více prosazovat. Tato potřeba sebe prosazení byla podnícena zejména zavedením systému rezervací, které mají pro nižší kasty za účel dohnat elitu. V současné době existuje více než tři tisíce kast, kterým jsou rezervace přiznány, a jejich příslušníkům je tak povoleno účastnit se různých programů pro rozvoj pozitivní diskriminace. Další kasty silně usilují, aby jim byl tento status také přiznán z důvodu poskytovaných výhod a paradoxně se tak snaží, aby jim byla deklarována nižší úroveň, než kterou mají, jen aby ji mohly prostřednictvím výhod ještě zvýšit.¹³⁵ Jde tak o jakési soupeření mezi kastami.

Když na věc nahlédnu na národní úrovni, zejména s ohledem na politickou organizaci, jakoby se zdálo, že se systém mění a vyvíjí, avšak na místní úrovni změny nejsou téměř vůbec patrné. Ve většině vesnic a měst zůstávají dále a lidé z nižších kast odděleni od ostatních obyvatel, trpí špatnou bytovou situací, jsou oběťmi policejní brutality a diskriminace. Mají zakázán vstup do kostelů, nesmí odebírat pitnou vodu ze studní, které používají ostatní obyvatelé, aby nedošlo ke znečištění vody. Co se týče vzdělanosti, jsou velmi hluboko pod průměrem, je u nich velký podíl negramotnosti. Jsou podrobováni nuceným pracím, jejich pracovní síla je vykořisťovaná, což se nevyhýbá ani jejich dětem. Hovoří se přímo o dětském otroctví. Kromě všech těchto zločinů trpí stigmatizací, kdy tento „cech“ jim nezpůsobuje jen fyzické utrpení páchané na nich příslušníky ostatních kast, ale i utrpení psychické, zejména jde-li o oběti zneužívání.¹³⁶

¹³⁴ WITSOE, Jeffrey. Territorial Democracy: Caste, Dominance and Electoral Practice in Postcolonial India. *PoLAR: Political & Legal Anthropology Review*, 2007, č.1, s.64-83.

¹³⁵ KIJIMA, Yoko. Caste and Tribe Inequality: Evidence from India: 1983-1999. *Economic Development & Cultural Change*, 2006, č.2, s.369-404.

¹³⁶ Child Slavery. *Harvard International Review*, 2007, č.2, s.36-39.

9. Indické zákony a instituce zabývající se kastami

S ohledem na stálý výskyt kastovního dělení ve všech oblastech života indické společnosti je jasné, že přijatá opatření nenesou zamýšlené výsledky. Chceme-li plně pochopit problémy, kterým dálitkové obyvatelstvo dennodenně čelí, je nutné alespoň zčásti analyzovat některé indické zákony upravující kastovní problematiku a přístup indických institucí zabývajících se ochranou lidských práv z hlediska potlačování diskriminace z důvodu kastovní příslušnosti.

Jak již jsem zmínila dříve, je Indie země s ústavou, v níž je zaručena úplná rovnost před zákonem a zakotven zákaz diskriminace. Indický parlament přijal dále řadu právních předpisů na podporu ústavy a také indický Nejvyšší soud svou aktivitu v boji proti porušování lidských práv projevuje stále více. Dále je v zemi zaveden rozsáhlý soubor opatření pro poskytování ekonomických výhod a institut pozitivní diskriminace pro znevýhodněné skupiny v politice, státní správě a ve vzdělávání – jde o již výše popisované rezervace. Vláda také na podporu lidských práv vytvořila Národní komisi, která má porušování lidských práv řešit.

Přesto tyto všechny instituce a nástroje samy o sobě nestačí. I když zákony a další opatření hrají užitečnou roli v boji proti diskriminaci, je nejdůležitější, aby sama společnost, každý jednotlivec, tyto zákony přijal a sdílel jejich obsah i svým vlastním přesvědčením. Teprve potom, když se všechna opatření zaryjí do podvědomí obyvatel, může začít systém boje proti diskriminaci řádně a plně fungovat.

Při mnoha příležitostech bylo učiněno již mnoho pokrokových prohlášení o ukončení kastovní diskriminace. Za všechny lze uvést jako příklad prohlášení z roku 2006, které učinil indický premiér Manmóhan Singh, který vyslovil, že „jedinou paralelou s praxí nedotýkatelnosti byl apartheid v Jižní Africe. Nedotýkatelnost není jen sociální diskriminace, je to skvrna na lidstvu. To je přesně důvod, proč otec našeho národa Mahatma Gandhi prohlásil: „Můj boj proti nedotýkatelnosti je boj proti nečistotě lidstva.“¹³⁷ Kromě toho na jednání Indie o ICERD - Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace, která bude blíže zmíněna v dalším textu – v roce 2007 indický prokurátor prohlásil, že: „naše

¹³⁷ SEKINE, Yasumasa. *Anthropology of Untouchability: „Impurity“ and „Pollution“ in a South Indian Society*. Osaka: National Museum of Ethnology, 2002. s. 320.

země je hluboce znepokojena vědomím o kastách a je plně odhodlána k řešení tohoto problému na každé úrovni.¹³⁸

Prokurátor nicméně dodal, že otázky kastovní diskriminace se mnohdy podřazují pod úpravu v mezinárodních úmluvách, kam však dle indického názoru nespádají, a proto se úmluvy na indický problém diskriminace nevztahují. Tímto bylo ze strany Indie dáno světu ostře na vědomí, že problém kastovní diskriminace považuje za svou vnitrostátní záležitost. Zatímco indická vláda tedy postupně prohlašovala snahy o ukončení kastovní inkriminace, ostatní státy se domnívaly, že by měla činit pro nápravu situace daleko více. Tato jakási samolibost přímo souvisí s pokračující vysokou frekvencí diskriminačních praktik přetrvávajících v Indii i dnes.¹³⁹ A i když kastovní systém má své počátky v hierarchii vytvořené již před více než tři a půl tisíci lety a každý pokus o odstranění takto starého a vžitého institutu se bude setkávat s velkým odporem, není indická vláda nikterak oprostěna od povinnosti se alespoň neustále pokoušet kastovní diskriminaci vymýtit.

Z výše zmíněného musím bohužel vyvodit, že problém aktivně bojovat v Indii proti diskriminaci na všech úrovních, v kombinaci s odmítnutím potvrdit existenci tohoto problému na mezinárodní úrovni, má špatný vliv na funkci opatření, která již byla přijata, snižuje se tím totiž jejich účinnost.

Vysocí indiští činitelé nevyvíjejí dostatečný tlak na soudy, policii ani na místní úředníky, aby ukončili diskriminaci. A podobně tak mezinárodní organizace nemohou nikterak donutit indickou vládu do smysluplné činnosti, aby bylo nápravě situace učiněno za dost nebo aby došlo alespoň k jejímu zlepšení.¹⁴⁰

9.1 Indická ústava 1950

Nejdůležitějším institutem a nástrojem zabývajícím se kastovní diskriminací v Indii je Ústava Indie. Indická ústava z roku 1950 se snaží zlepšit právní postavení nízkých kast a dálitů žijících v Indii.

I když je obtížné argumentovat názorem, že někdo očekával, že kastovní systém zmizí ihned poté, co ústava vejde v platnost a účinnost, mnozí opravdu věřili a byli přesvědčeni o tom, že s příchodem demokracie a zahájením modernizace kastovní systém opravdu vymizí

¹³⁸ WAUGHURAY, ANNAPURNA. Caste Discrimination & Minority Rights: The Case of India's Dalits. *International Journal on Minority and Group Rights*, 2010, č.2, s.327-353.

¹³⁹ Tamtéž

¹⁴⁰ NARAYAN, Badri. Shattered Dreams: The Longing for „Post Independent India“. *Asian Studies Review*, 2009, č.4, s.443-453.

nebo alespoň pozbude hodně své síly a vlivu.¹⁴¹ Tento názor byl vyjádřen také doktorem Ambedkarem, hlavní tvůrcem indické ústavy asi takto: „Dne 26.ledna 1950 se chystáme vstoupit do nového života plného rozporů. V politice budeme mít rovnost, avšak v sociálním a hospodářském životě budeme mít nerovnost. Tento rozpor musíme odstranit v nejbližší době nebo ti, kteří trpí nerovností, vyhodí do povětří strukturu demokracie, které toto shromáždění tak pracně budovalo.“¹⁴² Přes slibný nový začátek indické demokracie se však pro mnoho Indů v realitě každodenního života téměř nic nezměnilo. Výčet práv v ústavě sám o sobě nebyl dosti silný, aby změny způsobil a právní struktura byla založena na slabých sociálních a politických základech.

Ústava 1950 zdůrazňuje rovnost a sociální spravedlnost, v její preambuli autoři uvádějí, že jedním z jejích cílů je zajistit rovné příležitosti a rovné postavení pro své občany. Ve své době byla považována za velmi pokrokovou a vypracovanou na vysoké úrovni, její autoři si dali opravdu mnoho práce s vyjmenováváním konkrétních práv a povinností. Obsahuje mimo jiné již zmiňovaný striktní zákaz nedotýkatelnosti, ale i obecnější prohlášení, jako například právo na rovné zacházení.¹⁴³ Těmito ustanoveními měl být vyvinut nátlak na vládu, aby ukončila diskriminaci, které se dopouštěli i její členové, ale také aby se zabránilo soukromým osobám a organizacím v porušování základních práv a svobod ostatních.

Základní zásady zákazu diskriminace a požadavku rovnosti lze dovodit ze článků 14 – 16 indické ústavy. Článek 14 garantuje všem občanům rovnost před zákonem. Článek 15 zakazuje diskriminaci jako jev ve společnosti, který není přípustný. Tento článek rovněž obsahuje právní základ pro přiznání rezervací, vládě je v něm vyhrazeno právo provádět zvláštní ustanovení pro povýšení každé skupiny obyvatel, která spadá do předem daného vymezení. Kromě těchto práv dále článek 16 obsahuje požadavek na rovnost příležitostí v zaměstnávání ve veřejném sektoru na všech jeho stupních. A konečně článek 17 zavádí praktikování nedotýkatelnosti jako nelegální pro soukromé osoby a všechny nevládní subjekty.¹⁴⁴ Kumulativní účinek všech těchto článků vede k rozšíření základních práv a svobod pro všechny občany, kdy všichni mají povinnost zdržet se jakékoli formy diskriminace a vláda má povinnost zabránit soukromým osobám a organizacím diskriminaci

¹⁴¹ BARUA, Unkur. The Solidarities of Caste: the Methaphysical Basis of the Organic Community. *Journal of Hindu Studies*, 2009, č.1, s.97-122.

¹⁴² WEEDE, Erich. The Rise of India: Overcoming Caste Society and Permit-License-Quota Raj, Implementing Some Economic Freedom. *Asian Journal of Political Science*, 2010, č.2, s.129-153.

¹⁴³ KRÁSA, Miloslav, MARKOVÁ, Dagmar, ZBAVITEL, Dušan. *Indie a Indové: od dávnověku k dnešku*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 295.

¹⁴⁴ WAUGHURAY, ANNAPURNA. Caste Discrimination & Minority Rights: The Case of India's Dalits. *International Journal on Minority and Group Rights*, 2010, č.2, s.327-353.

praktikovat. Dalšími důležitými články v ústavě, které znamenají pokrok, jsou články, které definují Registrované kasty, Registrované kmeny a Další utlačované skupiny, a pro které je vytvářen společný systém poskytování rezervací. V podstatě ústava zavádí systém pozitivní diskriminace, aby bylo dosaženo sociální spravedlnosti.

Pokud Ústavu Indie z roku 1950 zhodnotíme, dospějeme k závěru, že jde vskutku o progresivní dokument, který jakoby se zdálo, přesunul Indii ke skutečné rovnosti a konci diskriminace.¹⁴⁵ I tomu tak je, ale přesto, jak již bylo výše uvedeno, není pochyb o tom, že na základě některých dalších událostí a skutečností, nemůže Indie dostat za toto své počínání „plný počet bodů“, a to z jednoho prostého důvodu – věci automaticky nefungují jen proto, že je někdo napíše. Navíc při posuzování dopadu ústavy je nutno podotknout, že zatímco ústava přináší větší rovnost procesní, další pojmy jako rovnost ekonomická nebo rovnost sociální nejsou zmíněny ani jedním slovem.

Jde o významnou věc, protože realita je nadále taková, že většina dálitů a osob s nízkou kastovní příslušností je ekonomicky závislá na příslušnících vyšších kast. Dokud tyto téměř absolutně závislé osoby nedosáhnou pro sebe větší nezávislosti, ústavou garantovaná práva nebude možno plně realizovat v jejich prospěch.¹⁴⁶

Zatímco ústava obsahuje obecný zákaz diskriminace a krátce hovoří i o zákazu praktikování nedotýkatelnosti, dle mého názoru výrazně absentuje článek, který výslovně zakazuje diskriminaci na základě kastovní příslušnosti. Dokument se o ní sice nepatrně zmiňuje, ale jinak je „ticho po pěšině“, a protože existence kastovnictví není výslovně zrušena, vede to dvojznačným výkladům. V podstatě se dá odlišit otázka nedotýkatelnosti a otázka diskriminace podle kast. Z toho může vyplynout i zákonodárcem nechtěný výklad, že na kastovní systém, který je oddělen od nedotýkatelných, nemá článek 17 ústavy širší vliv. Někteří lidé kritizovali toto ticho po pěšině, a někteří členové ústavodárného shromáždění podporovali myšlenku absolutního zrušení kastovního systému. Tento typ kompletního útoku na kasty a kořeny systému diskriminace však nebyl výsledkem politického konsensu, tudíž k němu nakonec nedošlo.¹⁴⁷

¹⁴⁵ KRÁSA, Miloslav, MARKOVÁ, Dagmar, ZBAVITEL, Dušan. *Indie a Indové: od dávnověku k dnešku*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 296.

¹⁴⁶ FROYSTAD, Kathinka. *Blended boundaries: caste, class, and shifting faces of „Hinduness“ in a North Indian city*. New Delhi: Oxford University Press, 2005. s.64.

¹⁴⁷ DORON, Assa. In *Praise of the Ordinary Man: Popular Media, Social Hierarchy and Identity in a North Indian Text*. *Asian Studies Review*, 2009, č.4, s.517-533.

9.2 Role soudů

Stejně jako u indické ústavy i judikatura indických soudů nese znaky boje za ukončení diskriminace, i když s poněkud smíšenými výsledky. Například z rozhodnutí indického Nejvyššího soudu vyplývá, že tento soud chápe sám sebe za předurčeného k ukončení praktikování kastovní diskriminace. Přesto tento jeho závěr nese i prvky vnitřního boje s utkvělou představou o tradiční kastovní identitě.¹⁴⁸

Důkazem o nemožnosti přenést se přes tradiční hodnoty o kastovní identitě lze nalézt v řadě soudních případů. V případě Patil versus Komisař pro rozvoj Kmenů dvě sestry žádaly o přijetí na univerzitu a jako členky Registrovaného kmene byly přijaty. Avšak na základě dalšího přezkumu po několika letech jejich studia bylo zjištěno, že nejsou příslušnicemi Registrovaného kmene, nýbrž spadají do tak zvaných Dalších utlačovaných skupin, na které se rezervace ve vzdělávání nevztahují v takové míře, jako je tomu u Registrovaných kast a Registrovaných kmenů. Soud tehdy ostře formuloval rozhodnutí, v němž společensky odsoudil ty, kteří se snaží „ukrást“ zvýhodněné pozice těm osobám, které je opravdu potřebují a mají na ně skutečný nárok. Aby bylo možno případ uzavřít, soud musel sám ještě jednou posoudit, do jakého kmene či skupiny sestry opravdu patřily, a zda tedy měly nárok na rezervace. Přitom se však soud spoléhal na etnologický výzkum, tedy spolehl se při svém rozhodování na tradiční systém rozdělení společnosti.¹⁴⁹ Přitom bych považovala za daleko vhodnější zvolit nějaký alternativní přístup, například rozlišení podle ekonomické nebo sociální situace. Tímto svým postupem totiž soud zaujal tradiční, tedy nepokrokový přístup co se týče kastovní diskriminace, ačkoliv sám sebe prohlašoval za toho, kdo je předurčen k jejímu odstranění.

I když soud ukázal v tomto případě nechuť ke snížení právního významu tradičního posuzování identity, v některých dalších případech již zavedl do svého přezkoumávání týkajícího se definice Dalších utlačovaných skupin i ekonomické ukazatele. V případě Indira Sawhney versus Indická Unie, který je považován za jeden z nejkontroverznějších případů, už soud judikoval, že jednotlivé ekonomické faktory kastovní skupiny a jejich historie mají také vliv na posuzování kastovní příslušnosti. Tento případ tedy jako by byl v rozporu s případem Patil, kdy se na sestry Patilovi vztahovala přísná definice Dalších utlačovaných skupin pouze

¹⁴⁸ GILMARTIN, DAVID. AHR Forum:Rule of Law, Rule of Life: Caste, Democracy, and the Courts in India. *Americal Historical Review*, 2010, č.2, s.406-427.

¹⁴⁹ FROYSTAD, Kathinka. *Blended boundaries: caste, class, and shifting faces of „Hinduness“ in a North Indian city*. New Delhi: Oxford University Press, 2005. s. 232-233.

dle etnické příslušnosti. Případ Sawhney otevřel soudnímu rozhodování myšlenku ekonomických nevýhod jako jednoho z rozhodujících faktorů při identifikaci utlačovaných skupin a komunit, což ukazuje velký pokrok od tradiční představy o kastovní identitě a kastovním rozdělení.¹⁵⁰

Snad jako jeden z nejzajímavějších případů stojí za zmínku případ Lidové unie za demokratická práva versus Indická Unie, ve kterém se poprvé představil zájem veřejnosti být součástí indického soudního procesu jako veřejný zájem. Nejvyšší soud pojal veřejný zájem o soudní spory jako snahu o zvýšení příležitosti pro případy diskriminace být souzeny a rozhodnuty. Od nyní, každý jednotlivec nebo skupina aktivistů mohou podat návrh na zahájení řízení ve prospěch jakékoli oběti zneužívání, aby bylo dosaženo, že případy budou projednávány a dojde tím k vymožení občanských práv. Ve svém soudním rozhodnutí soud uvedl, že „nyní nastal čas, kdy soudy budou stát při chudých a bojovat za masy této země. Soudy musí být citlivé na potřebu konání spravedlnosti a k lidem, kteří spravedlnost odpírají, musejí být kruté a nemilosrdné po celé generace“¹⁵¹. Tímto bylo dáno soudem jasně najevo, že je odhodlán k ukončení všech forem diskriminace a nespravedlnosti v indické společnosti.¹⁵²

Obecně platí, že indický Nejvyšší soud usilovně pracoval na rozšíření ochrany základních lidských práv a svobod zakotvených v ústavě, a to pro všechny občany země. Bohužel, tyto dobré úmysly nebyly přítomny v celém indickém soudním systému. Jak již bylo zmíněno výše, někteří soudci u nižších soudů nesdíleli stejné přesvědčení a Nejvyšší soud na ně bohužel nedohlédl. Podobná situace se týkala i administrativních pozic, které by měly provádět výkon soudních rozhodnutí. Příklad lze nalézt v případě Ingale.

Ingale se k Nejvyššímu soudu odvolal konkrétně proto, že státní soud ve státě Karnataka byl očividně diskriminující v jednom ze svých rozhodnutí. Předseda senátu pochybně označil svědectví dálitického svědka za nedůvěryhodné a bez tohoto svědectví soudci rozhodli ve prospěch příslušníků vysoké kasty obžalovaných z diskriminace vůči protistraně a její komunitě. Státní soud tak rozhodl odlišně od soudů nižších, které obžalované odsoudily.¹⁵³ Tato událost odráží všudypřítomnost kastovní diskriminace, a to i v soudnictví.

¹⁵⁰ FROYSTAD, Kathinka. *Blended boundaries: caste, class, and shifting faces of „Hinduness“ in a North Indian city*. New Delhi: Oxford University Press, 2005. s. 233.

¹⁵¹ Tamtéž

¹⁵² FROYSTAD, Kathinka. *Blended boundaries: caste, class, and shifting faces of „Hinduness“ in a North Indian city*. New Delhi: Oxford University Press, 2005. 304 s. 233-234.

¹⁵³ GILMARTIN, DAVID. AHR Forum: Rule of Law, Rule of Life: Caste, Democracy, and the Courts in India. *Americal Historical Review*, 2010, č.2, s.406-427.

Kromě malého počtu případů, které se dostanou před Nejvyšší soud, je každý rok v indickém soudnictví rozhodováno o tisících případech týkajících se diskriminace, kde ve velkém počtu z těchto případů, aktivita a dobré úmysly diskriminaci vymýtit čelí omezení z řad osob, které o nich rozhodují. A tak problém kastovní diskriminace a předsudků prostupující skrz různé úrovně soudnictví zůstává i nadále hlavní překážkou k efektivnímu odstranění kastovní diskriminace v celé indické společnosti.

9.3 Indická Národní komise pro lidská práva

V roce 1993 byla pro ochranu lidských práv založena indická Národní komise pro lidská práva. Tato komise vznikla na základě Zákona na ochranu lidských práv a byla jí dána široká kompetence provádět šetření porušování právních předpisů, posuzování právních předpisů a politik. Vzala na svá bedra také výchovu společnosti k dodržování lidských práv, tedy dělat osvětu mezi obyvatelstvem Indie. Pod touto komisí, která byla orgánem centrálním, bylo dále vytvořeno osmnáct komisí státních, jí podřízených. Ti, kdo doposud s kastovní diskriminací bojovali a snažili se o její vymýcení, doufali, že existence a činnost komise by mohla vést ke zlepšení přehlednosti, co se týče praktikování kastovní diskriminace státními zaměstnanci, a dále k lepšímu pochopení a aplikování mezinárodních lidsko-právních standardů.¹⁵⁴

Avšak obecně lze říci, že tato očekávání nebyla splněna. Komise totiž oponovala vládě jen nesměle a ve většině případů se vyhýbala identifikaci diskriminačních tendencí mezi vládními subjekty. Ukázala nedostatek vůle se prosadit v otázkách, které vláda chtěla „držet pod pokličkou“ a o nichž nechtěla, aby byly veřejně diskutovány. Co se týče komisí národních, podřízených komisi centrální, ty se nikdy nevyvinuly v instituce, které by měly širší vliv na obyvatelstvo. Problémy v jejich efektivním fungování byly způsobeny nedostatkem spolupráce s komisí centrální a s dalšími státními institucemi. Kromě toho Národní komise velmi zklamala ty, kteří se domnívali, že se nejvíce a důsledně zaměří na kastovní diskriminaci. V letech 2004 a 2005 bylo jen asi 583 případů z odhadovaných 25 tisíc označeno komisí za „zvěrstva“ páchaná na příslušnících Registrovaných kast a Registrovaných kmenů. I mnohé další stížnosti by mohly spadat do této kategorie, avšak byly

¹⁵⁴ GANG, Ira N., SEN, Kunal, YUN, Myeong-Su. Poverty in rural India: Caste and Tribe. *Review of Income & Wealth*, 2008, č.1, s.50-70.

zařazeny do kategorií nižších, méně závažných. Rovněž výroční zpráva komise 2004-2005 obsahuje pouze dvě strany zabývající se případy kastovní diskriminace. Snížený důraz na jeden z nejzávažnějších problémů Indie v oblasti lidských práv tak v sobě neodráží vnímání nezávislosti a síly Národní komise, ale naopak její nefunkčnost.¹⁵⁵

Indická Národní komise pro lidská práva svou činností nepřinesla Indii ani větší pokrok, co se týče lepšího vnímání a používání mezinárodních lidsko-právních standardů. Komise se sice s určitou pravidelností ve svých tiskových zprávách zmiňovala o mezinárodních smlouvách, ale o neprosazení jejich používání se zasloužila indická vláda. Nejvíce výmluvným případem neschopnosti a neochoty Národní komise postavit se proti indické vládě bylo odmítnutí komise hlouběji diskutovat o kastovní diskriminaci a kastovním systému během Světové konference proti rasismu, rasové diskriminaci, xenofobii a související intoleranci v Durbanu v roce 2001. Indická vláda totiž po léta tvrdí, že problém kastovní diskriminace je problémem vnitrostátním, tudíž nespadá do žádné kategorie mezinárodních lidsko-právních standardů, o kterých bylo na konferenci jednáno. Národní komise měla možnost indické vládě v tomto názoru oponovat, avšak takového jednání se zdržela. Naopak jakoby komise šla vládě pod ruku tím způsobem, že prostřednictvím svého mlčení vlastně vládu podpořila v tom, že by o indické situaci nemělo být již nadále diskutováno na mezistátní úrovni.¹⁵⁶

Je sice pravdou, že Národní komise ukázala jasné přání zlepšit ochranu lidských práv v Indii, bohužel ale nedosáhla příliš mnoha úspěchů. Avšak kritizovat komisi za její laxnost a kritizovat vládu za její obstrukce by bylo až příliš jednoznačným závěrem. Úplně nejzákladnější problém, od něž se vyvíjely problémy další, dle mého názoru spočívá v tom, že i když se komise někdy chtěla vládě postavit nebo uvést do života určité inovace, její jednání bylo omezeno nejen neformálními, ale i formálními překážkami. Konkrétně hovořím o omezení její moci. Mezi formální omezení patří nedostatek pravomocí k tomu, aby vůbec mohla určité porušování lidských práv vyšetřit. Obecnou pravomoc sice měla, ale například co se týče vyšetřování páčání diskriminace příslušníky bezpečnostních sil, na ty už byla krátká. Mezi neformální omezení patřily právě vládní obstrukce, kdy vláda nestydatě přehlížela názory komise a nikterak nereagovala na její doporučení a stanoviska.

Například, když komise navrhla zrušení trestního zákona vztahujícího se na některé menšiny ve východním úseku pro drakonickou povahu některých v něm zakotvených

¹⁵⁵ GANG, Ira N., SEN, Kunal, YUN, Myeong-Su. Poverty in rural India: Caste and Tribe. *Review of Income & Wealth*, 2008, č.1, s.50-70.

¹⁵⁶ Tamtéž

opatření, vláda se ani nepokusila se tímto doporučením zabývat, natožpak tento zákon změnit.¹⁵⁷ Bez součinnosti vlády bohužel nebude Národní komise nikdy mít možnost prosadit své názory a zájmy, a dokud se vztahy mezi těmito dvěma institucemi nezlepší, nebude komise schopna dosáhnout výsledků zamýšlených už na začátku její existence.

9.4 Kastovní diskriminace a mezinárodněprávní standardy

Až do poloviny devadesátých let dvacátého století mezinárodní organizace zabývající se ochranou lidských práv kastovní diskriminaci ve svém hledáčku vůbec neměly. Kasta totiž v žádné mezinárodní organizaci nefigurovala jako důvod diskriminace a jen pár lidí, žijících mimo státy ovlivněné kastovnictvím, se obávalo existence této diskriminace, zatímco Indové se na svém území snažili nedotýkatelnost a kastovní diskriminaci vymýtit už od dob osamostatnění Indie od britské nadvlády, a to pomocí právních, administrativních i politických opatření.

Transformace kastovní diskriminace z „domácího problému“ na problém mezinárodní byla dílem velmi vytrvalé snahy dálistkových aktivistů, kteří vyzývali Organizaci spojených národů, aby tuto formu diskriminace uznala za porušování mezinárodního lidského práva.

V dnešní době je už Indie signatářem většiny významných mezinárodních smluv a deklarácí a je aktivní v Mezinárodním hnutí za lidská práva. Vzhledem k této úrovni zapojení celá řada mezinárodních smluv, nálezů od nich pocházejících a organizací je zaštiťujících požadují, aby Indie řádně řešila problém kastovní diskriminace.

Nejvýznamnější a nejvíce diskutovanou je v této oblasti Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace ICERD z roku 1965, která je mimo jiné předmětem sporu mezi indickou vládou a Výborem pro odstranění rasové diskriminace CERD. Jako další významné dokumenty lze zmínit například Mezinárodní úmluvu o občanských a politických právech, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, Úmluvu o právech dítěte a Úmluvu o odstranění všech forem diskriminace žen. Přestože žádná z těchto úmluv výslovně nezmiňuje pojem „kasta“, díky možnosti širšího výkladu je lze aplikovat i na případ kastovní diskriminace. S možností této aplikovatelnosti se však, jak již bylo zmíněno, neztotožňuje indická vláda, která tvrdí, že kastovnictví a kastovní diskriminace je problémem čistě vnitrostátním a díky absenci pojmu

¹⁵⁷ GANG, Ira N., SEN, Kunal, YUN, Myeong-Su. Poverty in rural India: Caste and Tribe. *Review of Income & Wealth*, 2008, č.1, s.50-70.

„kasta“ v těchto úmluvách, nelze je na případy kastovní diskriminace vztahovat. Indická vláda tímto svým postojem dává jasně najevo svou neochotu o problému diskutovat na mezistátní úrovni a snaží se tak oprostít od svých povinností, které Indii z členství v mezinárodních společenstvích plynou.

9.4.1 Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace ICERD

Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace ICERD z roku 1965 definuje pojem „rasová diskriminace“ v prvním odstavci článku 1. Tento článek uvádí, že rasovou diskriminací je chápáno „jakékoliv rozlišování, vyloučení, omezení nebo preference na základě rasy, barvy pleti, původu nebo národnostního nebo etnického původu“.¹⁵⁸ Neexistuje však jednoznačný názor na to, zda diskriminace na základě kastovní příslušnosti je otázkou rasy, barvy pleti nebo národnostního původu. Zdálo by se mi i poněkud problematické, když by byla kasta zařazena pod pojem etnického původu. Příslušníci různých kast totiž sdílí společný jazyk, kulturu i zeměpisný původ, což je od etnik odlišuje, jelikož rozdílná etnika se vyznačují právě odlišností v zeměpisném původu, jazyku a dalších znacích. Ve skutečnosti jsou to zrovna společné rysy kast, na kterých stojí základy celého kastovnictví a kastovního systému.

Když tedy eliminujeme možnosti, do které skupiny kasty zařadit a připojíme logickou úvahu, dospějeme k závěru, že nejvhodnější by zřejmě bylo kasty podřadit pod pojem „generace“. Kasta jako taková je totiž založena na myšlence, že člověk se zařadí do konkrétní kastovní skupiny pouze tím, že se do ní narodí, tedy narodí se do určité generace dané kasty a je tak určitého původu. Kastovní diskriminace je taktéž zaměřena výhradně na komunity či rodiny, do kterých jsou diskriminováni jednotlivci narození. Jak již víme, jakmile se dítě narodí do určitého společenství, má jen velmi malé možnosti vypracovat se na vyšší pozici. Organizace spojených národů a její různé orgány, jakož i smluvní strany řady lidsko-právních mezinárodních smluv taktéž podporují myšlenku kastovní diskriminace jako diskriminace na základě původu.

V roce 2002 vydal Výbor pro odstranění rasové diskriminace CERD doporučení, v němž výrazně potvrdil, že diskriminace na základě původu zahrnuje i diskriminaci vůči členům těch společenství, která jsou založena na sociální rozdílnosti a jejichž členové mají

¹⁵⁸ WAUGHURAY, ANNAPURNA. Caste Discrimination & Minority Rights: The Case of India's Dalits. *International Journal on Minority and Group Rights*, 2010, č.2, s.327-353.

omezena lidská práva nebo jim není umožněno jejich rovnoprávné využívání z důvodu stavu, který zdělili po svých předcích. Společenstvími založenými na sociální rozdílnosti měl Výbor CERD na mysli právě kasty, ale nejen je. Podobné systémy jako kastovníctví byly objeveny i na ostatních kontinentech světa, například Burakumin v Japonsku. O diskriminaci na základě původu pak byly vypracovány tři odborné posudky, a to v letech 2001, 2003 a 2004, které tuto diskriminaci odhalily na všech světadílech. V roce 2005 pak Komise pro lidská práva jmenovala dva zvláštní zpravodaje, kteří měli diskriminaci na základě původu prozkoumat a vypracovat soubor návrhů, zásad a pokynů pro její účinné odstranění. Tato Komise poté v roce 2009 tuto diskriminaci tvrdě odsoudila a označila ji za velké porušování lidských práv a mezinárodního práva.¹⁵⁹

Výbor CERD tehdy dospěl k závěru, že diskriminace na základě původu zahrnuje i diskriminaci vůči členům společenství založených na formě sociální stratifikace, tedy kasty a podobné systémy vyznačující se dědičností stavu, které omezují lidská práva nebo zabraňují jejich účinnému využívání. Výbor ICERD tedy znovu potvrdil, že diskriminace na základě kasty je plně podřazena pod článek 1 Úmluvy CERD.¹⁶⁰

Jak jsem již výše zmínila, toto začlenění diskriminace kast jako diskriminace na základě původu nebylo přijato indickou vládou, která zastává až doposud názor, že diskriminace na základě kasty nespadá ani do kategorie rasové diskriminace, a tudíž ani do diskriminace na základě původu, a proto se na ni Úmluva ICERD nevztahuje. V únoru roku 2007 přezkoumával Výbor CERD pravidelné zprávy předkládané členskými státy Úmluvy ICERD. Tuto výroční zprávu předložila i Indie. Vysvětlovala v ní, že z hlediska striktní definice pojmů, nejsou kasty případem diskriminace na základě původu. Důvodem jsou prý některé odlišnosti od udaných definic. Za hlavní odlišnost přitom označila to, že příslušnost ke kastě nemůže být považována za určitý původ, protože lidé ve stejné kastě mohou a i mívají původ odlišný. Indie ve své výroční zprávě dále uvedla, že z tohoto důvodu se na ni povinnosti vyplývající z Úmluvy ICERD nevztahují a tuto výroční zprávu tudíž neodevzdala z povinnosti, ale všechny informace, které o kastách poskytla, byly poskytnuty zcela z její vlastní vůle a jen pro „zajímavost“. Tím, že Indie označila poskytnutí informací o kastách za dobrovolné, si vytvořila jakousi pojistku proti možným doporučením ze strany Výboru CERD. Dobrovolně poskytnuté informace by totiž mohla kdykoliv „vzít zpět“ a následně pak doporučení Výboru CERD ignorovat z důvodu, že se na ni nevztahují. Podle

¹⁵⁹ WAUGHROY, ANNAPURNA. Caste Discrimination & Minority Rights: The Case of India's Dalits. *International Journal on Minority and Group Rights*, 2010, č.2, s.327-353.

¹⁶⁰ Tamtéž

výkladu úmluvy ICERD může totiž Výbor CERD vydávat rozhodnutí a doporučení pouze na základě informací jednotlivými státy mu poskytnutých.¹⁶¹

Pokud bychom dali stranou indický výklad tohoto interpretačního problému, pak by měl dále význam článek 2. této úmluvy. Článek 2. Úmluvy ICERD totiž stanovuje nejdůležitější vnitrostátní povinnosti pro vymýcení rasové diskriminace a stanovuje, že každý smluvní stát musí zakázat diskriminaci a ukončit její praktikování všemi dostupnými prostředky. Toto ustanovení má velmi vyspělou úroveň, protože nejen nařizuje vládám signatářských států, aby přijaly právní předpisy, které označují diskriminaci za nelegální, ale aby zároveň přijaly opatření k jejímu efektivnímu ukončení. Proto, že Indie přijala právní předpisy k odstranění kastovního systému, a to na úrovni zákonné a dokonce i ústavní, je její selhání spatřováno pouze v neúčinnosti ostatních prostředků, které by měly sloužit k účinnému vynucování těchto právních předpisů a tím k ukončení diskriminačních praktik. Článek 2. dále jasně stanovuje, že účinnost donucovacích praktik a její posouzení je jasně v kompetenci Výboru CERD, tudíž by se článek 2. měl na Indii také vztahovat. Indie sice připustila, že problémy související s kastovní diskriminací pokračují, ale opět odmítla působnost článku 2. Úmluvy ICERD vztáhnout na svůj případ.¹⁶² Z indického výkladu Úmluvy ICERD tudíž vyplývá, že Indie sama sobě nepřipouští existenci žádných mezinárodněprávních závazků, pokud jde o kastovní diskriminaci.

Situace se dále vyvíjela tak, že zatímco si Indie pevně stála na svém postoji, že se na případ kastovní diskriminace Úmluva ICERD nevztahuje, Výbor CERD stejně pevně prosazoval své stanovisko, že má právo od Indie požadovat informace v podobě výročních zpráv na toto téma. V průběhu února 2007 několik členů Výboru CERD odsoudilo jednání Indie a tvrdě odmítlo její postoj k věci. Patrick Thornberry, zasedající člen Výboru CERD, prohlásil, že podle mezinárodního práva je evoluční výklad pojmů běžnou praxí a Výbor CERD tedy rozhodl správně, když pojmu „původ“ dal široký výklad vztahující se i na kasty. Když byla úmluva tvořena, nešlo zachytit představu o diskriminaci na základě kast doslovně, tudíž širší výklad je možný a správný. Thornberry doslova uvedl, že Výbor CERD použil pro slovo „původ“ „extenzivní“ výklad.¹⁶³

Toto jednání ze strany Výboru CERD by však mohlo být některými státy chápáno jako problematické a být viděno jako jakási „plíživá jurisdikce“ uplatňovaná vůči signatářským státům nestátním orgánem. Zatímco by tedy státy mohly být nervózní z výkladů Úmluvy

¹⁶¹ WAUGHROY, ANNAPURNA. Caste Discrimination & Minority Rights: The Case of India's Dalits. *International Journal on Minority and Group Rights*, 2010, č.2, s.327-353.

¹⁶² Tamtéž

¹⁶³ Tamtéž

ICERD bez možnosti jejich zásahu, Výbor CERD tak, dle mého přesvědčení, pravděpodobně učinil a musel učinit proto, aby si udržel svou sílu, autoritu a svůj význam. Je tedy jasné, že Úmluva ICERD byla vykládána široce tak, aby pod sebe pojala i ty druhy diskriminace, o kterých její tvůrci ani neuvažovali.

Když byla Úmluva připravována, její tvůrci se nejvíce zaměřovali na rasismus vyplývající z kolonialismu nebo mezinárodních doktrín o nadřazenosti některých ras. Už když státy Úmluvu ICERD podepisovaly, domnívaly se tehdy, že se bude vztahovat zejména na ty ze signatářů, kteří měli koloniální historii, a jen některé z nich předpokládaly, že to nějak ovlivní jejich domácí politiku. Toto vnímání situace podpořil i fakt, že více než polovina z prvních čtyřiceti pěti signatářských států, které prošly hodnocením Výboru CERD, popřelo jakýkoliv výskyt rasové diskriminace na svém území. Výbor CERD pak svým výkladem postupně rozšiřoval definici rasové diskriminace, aby se ujistil, že každý členský stát je přísně kontrolován a nemůže tak uniknout kritice. Je důležité pochopit, co tímto jednáním bylo Výborem CERD míněno. Dobrým výchozím bodem pro posouzení zákonnosti počínání Výboru CERD jsou přípravné smlouvy Úmluvy ICERD.¹⁶⁴

Podle Vídeňské úmluvy o smluvním právu neexistuje-li jasná odpověď na interpretační spor v textu samotné úmluvy, pak mají být vzaty v úvahu její kontext a její přípravné smlouvy, stejně jako mezinárodní pohled na ostatní smlouvy stejného druhu, mezinárodní praxe a další příslušná pravidla mezinárodního práva. Výbor CERD použil k objasnění interpretačního výkladu úmluvy ve snaze dokázat svou kompetenci při dohlížení nad kastovní diskriminací v Indii přípravné smlouvy této úmluvy.

Z přípravných smluv plynulo, a tím i Výbor CERD argumentoval, že Indie byla jednou ze zemí, u níž se předpokládala diskriminace na základě původu - v oficiálním znění rasová diskriminace - už při vytváření Úmluvy ICERD. Z toho vyplývá konkrétní význam vztahující se indické otázce. Indie oponovala této argumentaci vysvětlením, že se zněním Úmluvy ICERD, co se týče její úpravy rasové diskriminace, souhlasila jen kvůli své koloniální historii a ve snaze o přerušování rasismu vyplývajícího s indické diasporou v době koloniální, kdy některé etnické skupiny Indů byly přinuceny emigrovat ze své domoviny.¹⁶⁵

Při posouzení všech výše zmíněných faktů se zdá, že přípravné smlouvy neposkytly Výboru CERD žádné pádné argumenty k podpoření jeho přístupu k interpretaci Úmluvy ICERD. To však nemusí nutně znamenat, že Výbor nemůže činit žádný výklad Úmluvy.

¹⁶⁴ WAUGHURAY, ANNAPURNA. Caste Discrimination & Minority Rights: The Case of India's Dalits. *International Journal on Minority and Group Rights*, 2010, č.2, s.327-353.

¹⁶⁵ Tamtéž

Avšak z důvodu neschopnosti Výboru nalézt dostatečnou oporu svých tvrzení v mezinárodním právu a tlaku ze strany Indie v otázce diskriminace podle kast, se situace ukázala být více než problematickou. V rámci Úmluvy ICERD tedy neexistuje žádné ustanovení týkající se řešení rozdílnosti ve výkladu a rozhodnutí Výboru CERD se ukázala jako málo, spíše vůbec, závazná. Tudíž bez souhlasu Indie, aby se Výbor CERD zabýval otázkami kastovní diskriminace na jejím území a přezkoumával její proti-diskriminační zákony a opatření, nelze ze strany Výboru nadále nic podnikat. I kdyby totiž Výbor CERD vydal určité doporučení, je jasné, že by nebylo ze strany Indie realizováno a bylo by indickou vládou odmítnuto. Takovéto vyústění celé situace však bohužel může nenapravitelným způsobem nahodit pozici Výboru CERD na celosvětové úrovni.

Jelikož tedy prozatím neexistuje žádný způsob, jak zařadit pod působnost Úmluvy ICERD i případ kastovní diskriminace v Indii, Indie bude moci dále pokračovat v neplnění svých mezinárodněprávních závazků, které by jí mohly z Úmluvy ICERD vyplývat.

9.4.2 Kastovnictví a další mezinárodní úmluvy týkající se ochrany lidských práv

S ohledem na vliv, který má diskriminace na základě kasty na velkou část populace v Indii, jsou určitě porušována lidská práva garantovaná jak v Mezinárodní úmluvě o občanských a politických právech, tak i v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Například kastovní diskriminace nese vinu za odpírání rovného postavení před soudy lidem z nižších kast, což je porušením článku 14 Mezinárodní úmluvy o občanských a politických právech.

Kastovní diskriminace také způsobuje, že příslušníci vyšších kast páchají zločiny na příslušnících kast nižších, aniž by za ně byli potrestáni, což naznačuje, že příslušníci nižších kast nemají šanci na nápravu své újmy prostřednictvím soudního systému, což může být porušením článku 2. téže mezinárodní úmluvy. Kastovní diskriminace vede také k porušení článku 7 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, který pojednává o rovných pracovních příležitostech a spravedlivé odměně za práci. Porušování lidských práv plynoucích z kastovní diskriminace může spadat i pod záštitu několika dalších mezinárodních úmluv o lidských právech, například porušení Úmluvy o právech dítěte spatřuji v tom, že děti z nízkých kast nemají přístup k přijatelné lékařské péči nebo také v tom, že ve školách musí sedět odděleně od dětí z vyšších kast, jimiž jsou také diskriminovány. Za jasné porušování Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen lze označit rituální prostituci a znásilňování žen z nižších kast.

I přes širokou škálu smluv týkajících se ochrany lidských práv, které lze pravděpodobně nepřímou vztáhnout i na kastovní diskriminaci, žádná z nich nemá za následek tak silný tlak na Indii, který by byl zapotřebí k ukončení páchání kastovní diskriminace. Vysvětlení, proč tyto smlouvy nemají na Indii potřebný vliv, je dosti složité. Za prvé jde o to, že Indie nepřijímá kritiku ohledně kast, protože si nemyslí, že jde o mezinárodní problém. Indie samotná považuje problém kastovnictví a s ním související diskriminaci za problém čistě vnitrostátní už jen proto, že dle jejího názoru nemohou státy, které mají odlišnou kulturní historii a odlišné kulturní tradice, vůbec pochopit podstatu a fungování kastovnictví. Tento silný postoj je ještě znásoben neustálými stížnostmi Indie na vměšování se mezinárodních institucí do této problematiky. Za druhé, přiblížením problematiky kastovní diskriminace prostřednictvím jiných práv, jako jsou práva žen a dětí, nikdy nebude dosaženo komplexního zastřešení kastovní diskriminace jako celku. Pro legislativu je však jednodušší řešit problém kastovní diskriminace úpravou zákazu porušování lidských práv postupně, jednoho po druhém, než jako celku, i když základní příčinou porušování všech těchto jednotlivých práv vůči ženám, dětem a dalším skupinám je kastovnictví jako celek.¹⁶⁶

Jako jednu z nejvýznamnějších interakcí mezi Indií a mezinárodní institucí lze označit interakci v roce 1997 mezi Indií a Výborem pro lidská práva, který je jedním z orgánů Organizace spojených národů. Výbor pro lidská práva ve svém pravidelném hodnocení Indie, které prezentoval na svém zasedání, uvedl, že je spokojen s vědomím o existenci širokého spektra demokratických institucí v Indii a komplexní ústavní i zákonnou úpravou pro ochranu lidských práv. Dále krátce zmínil kastovní diskriminaci, a to dvěma větami, v nichž bylo obsaženo pouze doporučení, že by Indie měla zvýšit své úsilí v boji s diskriminací na základě kast.¹⁶⁷

Pouze stručná zmínka o kastovní diskriminaci je však typická pro všechny pravidelné revize i dalších orgánů Organizace spojených národů, čímž se její postoj značně odlišuje od aktivity Výboru pro odstranění rasové diskriminace CERD. Nevyvíjení dostatečného tlaku na Indii, co se týče boje s kastovní diskriminací, lze bohužel považovat za selhání celého mezinárodního společenství.

¹⁶⁶ DASHPANDE, Ashwini. Overlapping Identities under Liberalization: Gender and Caste in India. *Economic Development & Cultural Change*, 2007, č.4, s.735-760.

¹⁶⁷ FERNANDES, Leela. The violence of forgetting. *Critical Asian Studies*, 2010, č. 2, s.265-272.

9.5 Mezinárodní tlak na reformu kastovníctví

Tak jak se Indie snaží ubránit nátlaku zkoumat kastovní situaci v Indii ze strany signatářů mezinárodních smluv chránících lidská práva, tak se tyto státy snaží dělat co nejvíce proto, aby byla situace v Indii řešena. Několik zemí tedy vyvíjí na Indii dosti silný nátlak, aby bojovala s kastovní diskriminací.

V roce 2007 jak Evropský parlament, tak i Sněmovna reprezentantů amerického Kongresu přijali usnesení, týkající se návrhů řešení situace dálitů v Indii. Zatímco se tyto rezoluce vyznačovaly svým poněkud váhavým zněním, byly a jsou příkladem a ukazují první krok, jak se zapojit do nátlaku na indickou vládu, aby odstranila diskriminaci podle kast, i dalším zemím světa. Příslušné usnesení Evropského parlamentu bylo přijato v únoru roku 2007. Evropský parlament se v něm snaží vytvořit cesty, kterými se mezinárodní společenství může vydat a činit tak nátlak na Indii různými způsoby. Za prvé na indickou vládu naléhá, aby vedla další jednání k efektivnímu odstranění kastovní diskriminace s příslušnými orgány pro lidská práva Organizace spojených národů. Toto prohlášení také znamená, že Evropská společenství se domnívají, že Indie se záměrně vyhýbá dohledu různých mezinárodních organizací a dalších smluvních subjektů mezinárodních úmluv. Z tohoto usnesení Evropského parlamentu tedy plyne výzva k aktivnímu konání směřující k indické vládě. Usnesení zmiňuje, že indická Národní komise pro lidská práva sice přijala řadu opatření, avšak je ještě mnoho návrhů dalších opatření, které mají být přijaty, konkrétně Evropský parlament hovoří o reformě policie a dokonce konkretizuje i problém, který se týká diskriminace dálitů ze strany policistů. Tato přímá doporučení k jednotlivým bodům usnesení se zdají být pokusem, jak Indii zabránit reagovat poukázáním na legislativní úspěchy. Konečně toto usnesení konstatuje nedostatek dialogů Evropské unie a Indie o problému kastovní diskriminace a žádá, aby byly takové rozhovory započaty při každé možné příležitosti. A co je nejdůležitější, že tyto dialogy by měly být vedeny nejen na poli diplomatickém, ale měly by být součástí i některých obchodních vztahů. Evropský parlament svou činnost neukončil vydáním tohoto usnesení z roku 2007, ale i v dalších letech vydal usnesení podobná a jeho zájem, týkající se kastovní diskriminace, neupadá ani dnes.¹⁶⁸

Dne 23. července 2007 přijala rezoluci týkající se problematiky diskriminace dálitů i americká Sněmovna reprezentantů. I když toto usnesení nebylo nikdy předmětem jednání

¹⁶⁸ JODHKA, Surinder S. Caste & the Corporate Sector. *Indian Journal of Industrial Relations*, 2008, č.2, s.185-193.

amerického Senátu a nikdy nebylo pozvednuto na formálně vyšší úroveň, i přesto má význam, který mu nelze nikterak odepřít. Usnesení je však o něco méně výrazné než to, které bylo přijato na půdě Evropské unie. Není v něm obsažena žádná výzva směřující k indické vládě zapojit se aktivněji do mezinárodního společenství na poli lidských práv, a aby přijala v této věci patřičná opatření. Snad nejvýznamnějším americkým řešením situace je výzva k odpovědnosti směřující k americkým investorům, kteří podnikají v Indii. Usnesení je vyzývá, aby se žádným způsobem neúčastnili kastovní diskriminace a tam, kde dochází například k nucené práci dálitských dětí, neobchodovali. Ze strany Indie nebylo na rezoluci Sněmovny reprezentantů oficiálně reagováno, avšak jeden z diplomatů se vyjádřil k usnesení Evropské unie, které bylo podobného znění, v tom smyslu, že bylo nešťastné a nebylo nestranné.¹⁶⁹

Zatímco reakce ze strany Indie byla odmítavá, je důležité uvědomit si dopady usnesení Evropského parlamentu a americké Sněmovny reprezentantů na ekonomiku. V evropském usnesení jsou naznačeny touhy odkazovat na dálitská práva a chránit je v rámci indicko-evropských obchodních vztahů, a to nejen na státní úrovni, ale i v rámci obchodních vztahů mezi fyzickými osobami. A americké usnesení doporučuje americkým podnikatelům s těmi indickými neobchodovat vůbec, pokud z jejich strany dochází k diskriminaci dálitů a vykořisťování jejich práce. Pokud se ukážou tyto první kroky, které svazují snahu o vymýcení kastovní diskriminace s ekonomikou, úspěšné, a budou mít nějaký vliv na indickou vládu, mohou zavést nový politický přístup k řešení problému kastovní diskriminace, který bude snad více efektivní, než ty předchozí, a to z důvodů obav indické vlády o ekonomické ztráty země.

Bohužel však mnoho dalších opatření, než tyto výzvy nemůže být ze strany dalších států světa vůči Indii učiněno, je totiž dána jen malá možnost k zavedení rozsáhlejších ekonomických sankcí vůči Indii. Indie je jednou z nejrychleji rostoucích ekonomik světa a její populace čítá více než jednu miliardu lidí. Proto Indie nabízí pro obchodování obrovský trh s velmi silným potenciálem. Jen málo zemí by tak bylo ochotno zcela omezit své obchodní vztahy s Indií jen kvůli kastovní diskriminaci, a tak rozsáhlý soubor sankcí, jaký přijala Rada bezpečnosti Organizace spojených národů během apartheidu proti Jižní Africe, je krajně nepravděpodobný.¹⁷⁰ Navíc, tvrdá opatření ne vždy musí být automaticky efektivní. Pokud však několik hlavních ekonomik světa zvýší mezinárodní pozornost a upře na Indii oči celé

¹⁶⁹ JODHKA, Surinder S. Caste & the Corporate Sector. *Indian Journal of Industrial Relations*, 2008, č.2, s.185-193.

¹⁷⁰ Tamtéž

planety a navíc spojí některé ekonomické otázky s problémem kastovní diskriminace, bude se třeba situace vyvíjet tím směrem, že Indie začne v rámci řešení problému diskriminace podle kast spolupracovat.

Síla těchto přístupů však byla ze strany Indie mírně podkopána, když Indie byla v roce 2008 podrobena pravidelnému přezkumu systému ochrany lidských práv prováděnému na základě Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace ICERD. Indická Komise pro lidská práva uvedla ve své závěrečné zprávě stanovisko, které reagovalo na výsledky pravidelného přezkumu systému ochrany lidských práv, v němž uvedla, že Indie si je hluboce vědoma toho, že je potřeba posílit společenské postavení Registrovaných kast a Registrovaných kmenů a je plně odhodlána bojovat proti jakékoliv diskriminaci na všech úrovních. Ústava Indie zakazuje diskriminaci a zakazuje ji praktikovat v jakékoliv formě. V ústavě má také své kořeny komplikovaný a spletitý systém právních a správních předpisů, které slouží k řešení kastovní diskriminace v zemi. Kastovní systém, který je pro Indii charakteristický, není však dle indické vlády rasového původu, a proto diskriminace na základě kast nemůže být považována za formu rasové diskriminace. Jako užitečné se však ukázalo, že mnohé země se Indie dotazovaly na otázku kastovní diskriminace a bylo vydáno i mnoho doporučení adresovaných indické vládě. Mezi ně patří například návrh Itálie zvyšující výchovu k ochraně a dodržování lidských práv.¹⁷¹

Jestli Indie tyto návrhy a doporučení, nebo alespoň některé z nich, někdy implementuje, se teprve časem ukáže. Avšak je důležité si uvědomit, že úroveň kontroly pravidelného přezkumu dodržování lidských práv v Indii se zvyšuje, a tím je i postupně zvyšován tlak na Indii, aby učinila definitivní kroky k ukončení diskriminace podle kast.

¹⁷¹ WAUGHROY, ANNAPURNA. Caste Discrimination & Minority Rights: The Case of India's Dalits. *International Journal on Minority and Group Rights*, 2010, č.2, s.327-353.

10. Bližší pohled na některé aspekty související s kastovní diskriminací

10.1 Rezervace pracovních míst a jejich efektivita

Jako reakci na zátěž sociálním stigmatem a ekonomickým zaostáváním osobami narozenými, a tudíž patřícími do určitých kast v indické společnosti, umožňuje indická ústava ve svých člancích 341 a 342 zvláštní výhody pro některé z těchto kast a kmenů, jejichž seznam je rovněž součástí ústavněprávní úpravy.

Všechny skupiny obyvatel uvedené v tomto seznamu a v každé jeho novelizované podobě, jsou nejnižší kasty a kmeny, označované jako Registrované kasty a Registrované kmeny. Tato zvláštní ustanovení byla přijata ke splnění dvou zamýšlených účelů, a sice za prvé jako opatření proti diskriminaci vůči osobám z Registrovaných kast a Registrovaných kmenů, tedy ke zmírnění nepříznivých následků kastovní diskriminace. Za druhé jde o zavedení pozitivní diskriminace ve prospěch osob z Registrovaných kast a Registrovaných kmenů. Zde jde o snahu kompenzace vůči těmto osobám. Tato pozitivní diskriminace, tedy tato speciální opatření, na sebe vzala podobu zajištění pracovních míst ve státní správě a samosprávě, a to na národní, státních i komunální úrovni, dále i míst ve vzdělávacích institucích a ve vládě. Zajištění míst pro příslušníky Registrovaných kast a Registrovaných kmenů se nazývá „rezervací“ pracovních míst.¹⁷²

Rezervace pracovních míst pro Registrované kasty byly navrženy tak, aby pomohly skupinám, které byly po staletí utlačovány. Rezervace pro Registrované kmeny měly pomoci skupinám obyvatel, které byly tradičně odděleny od moderního světa a od většinové společnosti.¹⁷³

V mysli indické společnosti jsou to právě rezervace, které jsou vnímány jako nejdůležitější a největší ústupky vůči Registrovaným kastám a Registrovaným kmenům, a jsou to také ony, které jsou zdrojem největších vášní mezi obyvatelstvem. Polemika se týká především toho, kdo přesně má být zařazen mezi beneficienty rezervací a jaké výhody přesně komu přiznat.

¹⁷² PANI, Narendar. Reservations, Exclusion, and Conflict: Some Insights From Mandal and Mysore. *India Review*, 2010, č.4, s.397-424.

¹⁷³ BOROOAH, Vani K., DUBEY, Amaresh, IYER, Sriya. The Effectiveness of Jobs Reservation: Caste, Religion and Economic Status in India. *Development & Change*, 2007, č.3, s.423-445

Na jedné straně stojí požadavek na větší rozšíření výhod u tak zvaných Dalších utlačovaných skupin, které již nějaké výhody mají. Na druhé straně stojí požadavky Registrovaných kast a Registrovaných kmenů rozšířit jejich rezervace i do soukromého sektoru. Co se týče tak zvaných Dalších utlačovaných skupin, zakotvení jejich statusu je v článku 340 indické ústavy, přesněji její novely z roku 1955, kdy ústava zmocňuje vládu ke klasifikaci těchto skupin. V návaznosti na zprávu komise Kalelkar bylo vládou zařazeno do Dalších utlačovaných skupin hned 2339 skupin obyvatel. Roku 1980 byla vydána zpráva Komise Mandal. Tato komise byla mimochodem založena roku 1979 za stejným účelem jako komise Kalelkar, a to identifikovat sociálně nebo vývojově zaostalé skupiny. Tato komise doporučila, aby kromě 23 procent křesel ve vládě, vyhrazených pro Registrované kasty a Registrované kmeny, bylo dalších 27 procent křesel rezervováno pro členy Dalších utlačovaných skupin. V roce 1990 byly oznámeny plány k provedení tohoto doporučení, avšak toto rozhodnutí vyvolalo to v Indii vlnu vzpoury. V roce 1992 potvrdil indický Nejvyšší soud právo na rezervace Dalším utlačovaným skupinám, ale zároveň rozhodl, že rezervace nelze rozšířit na více než 50 procent populace, a že některé skupiny, které jsou mezi Další utlačované skupiny zařazovány, vlastně nejsou nikterak znevýhodněny, a měly by tudíž být ze systému rezervací vyloučeny. Jde o tak zvanou „krémovou“ vrstvu.¹⁷⁴

Je také nutno podotknout, že Indie, jako země s nejdélsí historií existence preferencí a kvót pro chudé a pro znevýhodněné skupiny, se v jejich zavádění stala vzorem i pro další země, jako například pro Malajsii, Srí Lanku nebo Nigérii.

Co se týče účinnosti rezervací a dalších opatření, provedla na přelomu let 1999 a 2000 indická vláda pro její posuzování „Národní výběrové šetření“, ve kterém bylo promítnuto, do jaké míry mají Registrované kasty a Registrované kmeny prospěch z rezervací, co se týče zaměstnanosti v tom smyslu, zda je jim umožněno mít větší podíl na pravidelně placeném zaměstnání a mít pravidelnou mzdu, než by byl jejich podíl v těchto oblastech bez existence rezervací. Z výsledků tohoto, a pak i dalších šetření vyplynulo, že rezervacemi pracovních míst se podařilo zvýšit zastoupení osob z Registrovaných kast a Registrovaných kmenů v zaměstnáních s pravidelnou mzdou zhruba jen o pět procent. Druhým závěrem výzkumů bylo, že další rozšíření rezervací pracovních míst na Další utlačované skupiny je nesprávné. Pokud totiž beneficienty rezervací pracovních míst mají být ti, kdož jsou diskriminováni a vůči nimž se projevuje zaujatost zaměstnavatelů, pak příslušníci Dalších utlačovaných skupin jimi nejsou. To už by, dle slov komise, měli větší nárok na tyto rezervace členové

¹⁷⁴ PANI, Narendar. Reservations, Exclusion, and Conflict: Some Insights From Mandal and Mysore. *India Review*, 2010, č.4, s.397-424.

muslimských menšin, vůči nimž je takto postupováno daleko častěji. Třetím závěrem bylo, že politika rezervace pracovních míst klade jen velmi malý důraz na podmínky členů Registrovaných kast a Registrovaných kmenů spojené s výkonem zaměstnání. Měla by se zaměřit na zvýšení vzdělávacích standardů.¹⁷⁵ Je tedy třeba více, než jen rezervace míst ve státní správě a vzdělávání na vysokých školách.

Kořeny problémů totiž spočívají v mnoha disfunkčních základních a středních školách na vesnicích a v menších městech Indie. Jejich špatné fungování je zapříčiněno nedostatkem studijních pomůcek, učitelů a někdy i samotných učeben. Právě v takových školách je vzdělání potlačeno na minimální úroveň a týká se to řádově miliónů dětí. Problém nefunkčních škol spočívá zejména v chudobě samotných rodičů těchto dětí, kteří jsou často sami příslušníky Registrovaných kast a Registrovaných kmenů. Tito si nemohou z finančních důvodů dovolit udržet děti na škole a platit jim pomůcky. Ba navíc, protože mají sami jen velmi malé nebo žádné vzdělání, nepovažují to za újmu ani u svých dětí, a proto je raději než ve škole vidí v práci.¹⁷⁶ Dokud tedy nebude funkční vzdělávání na nižších úrovních, nepomohou rezervace ve vzdělávání na školách vysokých. Většina dětí se tam totiž není schopna dostat, protože neprošla přes vzdělání základní.

Celý systém rezervací ve mně tedy budí spíše rozpaky. Myšlenka samotná je velmi dobrá, ale je třeba ji dotáhnout do konce, více rozpracovat jednotlivé aspekty a problémy, na kterých by se účinnost rezervací mohla jednoduše zaseknout, jak tomu v podstatě i je.

10.2 Diskriminace ve zdravotnictví, ve školách i v běžném životě.

Indická společnost se, jak už víme, vyznačuje velkými rozdíly, co se týče sociálních podmínek jednotlivých společenských skupin obyvatel. Nejinak je tomu i v oblasti zdravotního stavu.

Děti patřící do nejnižších kast a kmenů a do skupiny nedotýkatelných, neboli dálitů mají horší jak výživu, tak i zdraví, ba co víc i mortalita obyvatel patřících do těchto skupin je číslem větším, než u zbytku populace. Všecky tyto faktory jsou pečlivě zkoumány na popud vlády a dalších nevládních institucí, přičemž jsou brány v úvahu i další sociální a ekonomické vlivy, které výsledky těchto výzkumů jakkoliv ovlivňují. Pro představu uvedu pouze základní

¹⁷⁵ BOROOAH, Vani K., DUBEY, Amaresh, IYER, Sriya. The Effectiveness of Jobs Reservation: Caste, Religion and Economic Status in India. *Development & Change*, 2007, č.3, s.423-445

¹⁷⁶ BOROOAH, Vani, IYER, Sriya. Vidya, Veda, and Varna: The influence of religion and caste on education in rural India. *Journal of Development Studies*, 2005, č.8, s.1369-1404.

poznatky, které vyplynuly z průzkumů indické Národní komise pro plánované rodičovství a zdraví.¹⁷⁷

Co se týče úmrtnosti dětí pocházejících z Registrovaných kast, Registrovaných kmenů a Dalších utlačovaných skupin, je tato o 33 až 100 procent vyšší, než u zbytku indické společnosti. Tyto děti trpí rovněž nedostatkem vitamínů, a co se týče podváhy, ta se u příslušníků Registrovaných kast a kmenů a příslušníků Dalších utlačovaných skupin vyskytuje v jednu takové míře, než u ostatních obyvatel z vyšších kast.¹⁷⁸

Výše uvedená analýza přináší zprávy o špatné zdravotní situaci a výživě členů Registrovaných kast a Registrovaných kmenů a s tím je i nutně spojena otázka: Jaký přístup mají tito obyvatelé Indie ke zdravotnickým službám? Bohužel, odpověď se opět nejeví jako uspokojující. Ukázalo se totiž, že matky z těchto chudých poměrů a taktéž jejich děti mají relativně malý přístup k veřejným zdravotnickým zařízením oproti lidem z „nevyložených“ skupin, u dětí je dále zmenšený počet očkování, a to o 20 až 50 procent. Ve veřejném zdravotnictví je přitom situace horší, než v jeho soukromém sektoru, kde „měří platící pacienty stejným metrem“. Ve veřejném zdravotnictví se často projevuje odpor lékařů navštěvovat pacienty z nižších kast v jejich domovech, ač by to bylo třeba, a když už návštěvu vykonají, chovají se při ní většinou neuctivě a urážlivě. Dále jsou pacienti z nižších kast ochuzováni na dávkách svých léků, které jsou jim kráceny, i na diagnostických návštěvách, kde se mnohdy pacient nedozví, jaký jeho zdravotní stav vůbec je. Rovněž s dětskými pacienty si lékaři neberou žádné servítky, a to i při jejich velmi závažných onemocněních, kdy by mělo být naprostým základem hovořit s dítětem jemně.¹⁷⁹

Tyto všechny výsledky jasně prokazují, že členové Registrovaných kast a kmenů opravdu mají horší zdravotní stav a horší přístup ke zdravotnickým službám, než zbytek obyvatelstva. To znamená, že kromě chudoby a nízké úrovně vzdělání, trpí i nízkým přístupem k veřejným službám. Dle mého názoru se tak děje pravděpodobně z jednoho prostého důvodu, a to z důvodu stálého praktikování nedotýkatelnosti a diskriminace podle kast.

Další studie, kterou provedl Indický institut dálitských studií, se zaměřil na děti ve školách. Výzkum vycházel z poznatků získaných z 550 vesnic v pěti státech a konkrétně

¹⁷⁷ THORAT, Sukhadeo, SADANA, Nidhi. Discrimination and Children's Nutritional Status in India. *IDS Bulletin*, 2009, č.4, s.25-29.

¹⁷⁸ Tamtéž

¹⁷⁹ VAN DE POEL, Ellen, SPEYBROECK, Niko. Decomposing malnutrition inequalities between Scheduled Castes and Tribes and the remaining Indian population. *Ethnicity & Health*, 2009, č.3, s.271-287.

bylo zkoumáno stravování dětí v mateřských a základních školách a vyloučení dětí z nízkých kast od těch ostatních. Výsledkem bylo, že diskriminace byla prokázána v obou případech. Co se týče stravování, diskriminace zahrnovala odepření celé porce jídla dalitským dětem, tyto dále musely sedět u jídla odděleně od ostatních, jídlo jim bylo vždy podáváno jako posledním a byly potrestány, když se dožadovaly, aby jim bylo jídlo podáno ve stejném množství a kvalitě jako ostatním. Bylo také zjištěno, že ve školních jídelnách nepracují jako kuchaři lidé z nižších kast, školy je totiž striktně odmítají zaměstnat, aby nedošlo ke znečištění jídla, které by připravovali pro děti z vyšších kast.¹⁸⁰

Jiným výzkumem, provedeným sdružením ActionAid v 555 vesnicích v 11 státech v roce 2000, který monitoroval situace v běžném životě na indickém venkově, bylo prokázáno, že pomocí diskriminačních praktik byli obyvatelé z nižších kast vyloučeni téměř zcela ze sociálního i hospodářského života. Například bylo zjištěno, že v 47 procentech nebyli dotazovaní dalité schopni prodat své mléko kupcům, protože podle nich bylo znečištěno. Co se týče zdravotnictví, byly prokázány stejné údaje, jako v prvním uvedeném výzkumu, tedy odpírání péče členům nižších kast, kdy hlavní obavou zdravotnických pracovníků je možnost znečištění.¹⁸¹

Řešení všech těchto problémů bych viděla v kampani na podporu spravedlivosti, kdy by se vláda, ale i další instituce mohly zapojit do většího hlásání osvěty mezi obyvatelstvem. Měl by být kladen větší důraz na vzdělávací programy a měla by být přijata i další politická opatření, kterých je jistě zapotřebí k tomu, aby byla překážka kastovní diskriminace konečně překonána. Konkrétně by mělo dojít například k výstavbě dalších zdravotnických zařízení, kterých je zejména na venkově zoufalý nedostatek, nebo jsou pro některé obyvatele nepřístupná z důvodu velké vzdálenosti. Je třeba vyvinout větší úsilí k tomu, aby i děti z Registrovaných kast a kmenů, zejména dívky, měly možnost dokončit alespoň základní, nejlépe i střední vzdělání. Od toho se pak může odvíjet i jejich další zaměstnání, například ve zdravotnických zařízeních jako porodních asistentek pro ženy z nižších kast, kterým je lékaři odmítána péče. Pokud budou tato a mnohá další opatření uvedena v život, snad jednou situace vyústí v uspokojivé výsledky.

¹⁸⁰ DESHPANDE, Satish. Inclusion versus excellence: caste and the framing of fair access in Indian higher education. *South African Review of Sociology*, 2009, č.1, s.127-147.

¹⁸¹ KAPOOR, Dip. Gendered-Caste Violations and the Cultural Politics of Voice in Rural Orissa, India. *Gender, Place & Culture: A Journal of Feminist Geography*, 2007, č.5, s.609-616.

Závěr

Kastovní systém je charakteristický především velmi dlouhou dobou své existence, jež lze počítat na tisíce let, od příchodu Árijů, prvních indoevropanů, kteří jej zavedli v podobě systému Varn. Tyto se postupně rozšířily o kasty a až tisíce podkast.

Základ kastovního systému se postupem času upevnil, dále vyvíjel a není možno jej za žádných okolností opomenout při jakékoliv činnosti, která je Indem vykonávána. Je tedy nutno zopakovat, že kastovní systém a kastovní zařazení do jednotlivých kast a podkast jsou promítnuty absolutně do všech oblastí lidského života indických obyvatel. Naprosto vše od narození, přes učení, zaměstnání, sňatek, až po smrt je regulováno zákazy a příkazy vyplývajícími z tradic kastovního systému. To platí dokonce i pro vyznavače jiných náboženství než hinduismu, do nichž kastovní rozdělení v Indii také proniklo. Prameny našeho poznání v této oblasti jsou především staroindické literární památky – Védy. Již v nich nalezneme základní dělení obyvatel na čtyři varny, a sice na Bráhmany, Kšatrije, Vaišje a Šúdry. Pátou skupinou obyvatel, kteří jsou postaveni zcela mimo systém, jsou nedotýkatelní, v dnešní době nazýváni jako dálité.

Kastovní systém je stručně charakterizován třemi základními prvky, jimiž jsou princip hierarchie, tedy postupné stupňování a vytvoření nadřazenosti a podřazenosti jednotlivých kast a podkast, dalším prvkem jsou velmi detailní pravidla zaměřená na upevnění separace kast a za třetí jde o dělbu práce a tím vzájemnou závislost jedné kasty na druhé. Tyto tři prvky mohou být spojeny v princip opozice čistoty a znečištění. Tento princip je vyjádřen prostřednictvím jakýchsi pravidel, či zákazů a příkazů, které musí být dodržovány, aby nedošlo k rituálnímu znečištění osoby z kasty vyšší osobou z kasty nižší.

Typickými pro kastovní systém jsou mimo výše zmíněné tři prvky a princip především i mnohé principy a pravidla další, zejména princip endogamie, který znamená povinnost uzavírat sňatek pouze v rámci dané kasty či podkasty a pravidla týkající se dělby práce mezi jednotlivými kastami.

V tom, že je kastovní systém propojen se vším, vše reguluje a je nesmírně flexibilní k měnícím se společenským podmínkám všeho druhu, shledávám jeho největší důležitost a sílu. Navíc jeho vliv nepoklesl ani v dnešní době, kdy je již oficiálně nežádoucím jevem, a to kvůli ústavně zakotvenému zakazu diskriminace a zakazu praktikování nedotýkatelnosti. Je tedy dán zákaz rozlišování obyvatelstva na jednotlivé kasty a dálity, údaje o kastě nesmí být vyžadovány. Navíc jsou nejnižším dálitům a dalším obyvatelům s nízkým statutem, dnes

nazvaným jako Registrované kasty a Registrované kmeny, přiznána některá další práva, která jejich postavení ve společnosti zlepšují. Tato práva se projevují v tak zvaných rezervacích pracovních míst ve státní správě a na veřejných vysokých školách.

Bohužel zákaz diskriminace bývá velmi často porušován, a to nejen obyčejnými lidmi, ale i osobami, u nichž by se takové chování nemělo v žádném případě vyskytovat. Hovořím zde o soudcích, policistech, lékařích, učitelích a mnohých dalších. Indická vláda sice přijala řadu opatření k potlačení diskriminačních projevů, avšak většina z nich vykazuje jen malou účinnost.

Rovněž mezinárodní organizace se v dnešní době stále více zajímají o dodržování lidských práv v Indii, a vyvíjí na indickou vládu tlak, aby situaci důrazněji řešila.

Dle mého názoru je obrovská síla kastovního systému také v tom, že je naprosto nerozlučně spjat s náboženstvím, zejména hinduistickým. A právě tak velmi silně nábožensky založený národ, jímž Indové bez pochyby jsou, nemůže a vlastně ani nechce cokoli spojeného s duchovnem ze svého života odstranit. Náboženství je totiž pro ně tím, co je vede na jejich cestě životem.

Pro nás Evropany se může zdát kastovnictví zpátečnickým, zaostalým, nepraktickým a zejména diskriminujícím. Sama míním, že tomu tak i je. Avšak Indové, kteří nikdy nebyli zvyklí žít ve společnosti podobné té naší, jej vidí jako oporu, sociální jistotu, dává jim vědomí, že patří na určité místo, dává jim pokyny co jíst, jak se chovat, s kým uzavřít sňatek. Indové, až na výjimky týkající se nejvíce vzdělaných lidí a části obyvatel žijící v největších městských aglomeracích nejmodernějším způsobem života, nejsou totiž dosud schopni pochopit a přijmout myšlení Evropanů a nebyli by ani schopni přizpůsobit se společnosti, která by byla jako ta naše. Nemají v sobě jakousi dravou povahu, bez které by se do současného moderního světa jen těžko zařadili. Ze všech těchto důvodů se uchylují k institutu kasty, jelikož tak nemusí rozhodovat sami za sebe. Rozhoduje za ně jejich kastovní příslušnost.

Indové sice již mají moderní stát, vládu a zákony, avšak v případě rozporu zákona s tradicí má navrch stále ještě tradice. A ačkoliv se snaží stát kastovnictví vymístit, je stále natolik silným hybatelem všeho dění, že si trůfám tvrdit, že v nejbližších několika letech, ba dokonce i desítkách let, nebude jeho vliv potlačen na zanedbatelnou míru.

Ačkoliv tedy kastovní systém dnes existuje jako něco, co je třeba odstranit, plní stále svou nezastupitelnou funkci a život bez něj si Indové neumí prozatím vůbec představit.

Seznam použité literatury

Primární zdroje informací:

1. KRÁSA, Miloslav, MARKOVÁ, Dagmar, ZBAVITEL, Dušan. *Indie a Indové: od dávnověku k dnešku*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1997. 469 s.
2. ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vydání. Praha: DharmaGaia, 1993. 143 s.
3. DUMONT, Louis. *Homo Hierarchicus: the caste system and its implications*. London: Paladin, 1970. 431 s.
4. SHARMA, Usurla, SEARLE-CHATTERJEE, Mary. *Contextualising caste: post-Dumontian approaches*. Oxford: Blackwell, 1994. 184 s.
5. SEKINE, Yasumasa. *Anthropology of Untouchability: „Impurity“ and „Pollution“ in a South Indian Society*. Osaka: National Museum of Ethnology, 2002. 385 s.
6. FROYSTAD, Kathinka. *Blended boundaries: caste, class, and shifting faces of „Hinduness“ in a North Indian city*. New Delhi: Oxford University Press, 2005. 304 s.
7. WAUGHRAY, ANNAPURNA. Caste Discrimination & Minority Rights: The Case of India's Dalits. *International Journal on Minority and Group Rights*, 2010, č.2, s.327-353.
8. VAN DE POEL, Ellen, SPEYBROECK, Niko. Decomposing malnutrition inequalities between Scheduled Castes and Tribes and the remaining Indian population. *Ethnicity & Health*, 2009, č.3, s.271-287.
9. NARAYAN, Badri. Shattered Dreams: The Longing for „Post Independent India“. *Asian Studies Review*, 2009, č.4, s.443-453.
10. BOROAH, Vani K., DUBEY, Amaresh, IYER, Sriya. The Effectiveness of Jobs Reservation: Caste, Religion and Economic Status in India. *Development & Change*, 2007, č.3, s.423-445.
11. THORAT, Sukhadeo, SADANA, Nidhi. Discrimination and Children's Nutritional Status in India. *IDS Bulletin*, 2009, č.4, s.25-29.

Sekundární zdroje informací:

12. ZBAVITEL, Dušan. *Starověká Indie*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1985. 292 s.

13. STRNAD, Jaroslav. *Dějiny Indie*. 1. vydání. Praha: Lidové noviny, 2003. 1185 s.
14. MAYER, Adrian C. *Caste and kinship in central India: a village and its region*. Berkeley: University of California Press, 1960. 279 s.
15. MOHANTY, A.K., GAMANGO, A.K. *The Aduria Dom of Orissa: (a monographic study)*. Bhubaneswar: Scheduled Castes and Scheduled Tribes Research and Training Institute, 1997. 106 s.
16. NABAR, Vrinda. *Caste as woman*. New Delhi: Penguin Books, 1995. 221 s.
17. SEN, Ranjit, SEN, Snigdha. *Caste, class and the raj: a study of the Bengali society in transition in the colonial age*. Calcutta: Progressive Publishers, 2000. 93 s.
18. SAHAI, Nandita Prasad. *Politics of patronage and protest: the state, society, and artisans in early modern Rajasthan*. New Delhi: Oxford University Press, 2006. 276 s.
19. SANGARI, Kumkum. *Politics of the possible: essays of tender, history, narratives, colonial English*. London: Anthem Press, 2002. 503 s.
20. PAUL, John Jeya, YANDELL, Keith Edward. *Religion and public culture: encounters and identities in modern South India*. Richmond: Curzon, 2000. 260 s.
21. PILLAY, Kolappa Kanakasabhapathi. *The caste system in Tamil Nadu*. Chennai: MJP Publishers, 1979. 171 s.
22. SMITH, Brian K. *Classifying the universe: the ancient Indian Varna system and the origins of caste*. New York: Oxford University Press, 1994. 408 s.
23. GILMARTIN, DAVID. AHR Forum: Rule of Law, Rule of Life: Caste, Democracy, and the Courts in India. *Americal Historical Review*, 2010, č.2, s.406-427.
24. KIJIMA, Yoko. Caste and Tribe Inequality: Evidence from India: 1983-1999. *Economic Development & Cultural Change*, 2006, č.2, s.369-404.
25. PANI, Narendar. Reservations, Exclusion, and Conflict: Some Insights From Mandal and Mysore. *India Review*, 2010, č.4, s.397-424.
26. WEEDE, Erich. The Rise of India: Overcoming Caste Society and Permit-License-Quota Raj, Implementing Some Economic Freedom. *Asian Journal of Political Science*, 2010, č.2, s.129-153.
27. KAPOOR, Dip. Gendered-Caste Violations and the Cultural Politics of Voice in Rural Orissa, India. *Gender, Place & Culture: A Journal of Feminist Geography*, 2007, č.5, s.609-616.
28. DORON, Assa. In Praise of the Ordinary Man: Popular Media, Social Hierarchy and Identity in a North Indian Text. *Asian Studies Review*, 2009, č.4, s.517-533.

29. DESHPANDE, Satish. Inclusion versus excellence: caste and the framing of fair access in Indian higher education. *South African Review of Sociology*, 2009, č.1, s.127-147.
30. HIRST, William. Introduction: The Sexual Body. *Social Research*, 2011, č.2, s.481-484.
31. GANG, Ira N., SEN, Kunal, YUN, Myeong-Su. Poverty in rural India: Caste and Tribe. *Review of Income & Wealth*, 2008, č.1, s.50-70.
32. BARUA, Unkur. The Solidarities of Caste: the Methaphysical Basis of the Organic Community. *Journal of Hindu Studies*, 2009, č.1, s.97-122.
33. BOROOAH, Vani, IYER, Sriya. Vidya, Veda, and Varna: The influence of religion and caste on aducation in rural India. *Journal of Development Studies*, 2005, č.8, s.1369-1404.
34. JODHKA, Surinder S. Caste & the Corporate Sector. *Indian Journal of Industrial Relations*, 2008, č.2, s.185-193.
35. NATRAJAN, Balmurli. Caste, Class, and Community in India: An Ethnographic Approach. *Ethnology*, 2005, č.3, s.227-241.
36. Child Slavery. *Harvard International Review*, 2007, č.2, s.36-39.
37. SHAIKH, Juned. Democracy and the Recasting of Caste in India. *India Review*, 2010, č.4, s.450-461.
38. DASHPANDE, Ashwini. Overlapping Identities under Liberalization: Gender and Caste in India. *Economic Development & Cultural Change*, 2007, č.4, s.735-760.
39. WITSOE, Jeffrey. Territorial Democracy: Caste, Dominance and Electoral Practice in Postcolonial India. *PoLAR: Political & Legal Antropology Review*, 2007, č.1, s.64-83.
40. FERNANDES, Leela. The violence of forgetting. *Critical Asian Studies*, 2010, č. 2, s.265-272.
41. *Dálité – diskriminovaná menšina v Indii* [online]. europarl.europa.eu, 28.února 2007 [cit.12. ledna 2012]. Dostupné na <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20070222STO03533+0+DOC+XML+V0//CS>.

Právní úprava:

42. Ústava Indie 1950

Abstrakt

ZABLOUDILOVÁ, J. *Právní postavení a životní podmínky kast a nedotýkatelných – dálitů v indické společnosti*. Olomouc 2012. Rigorózní práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Právnická fakulta. Katedra teorie práva.

Práce pojednává o společenských skupinách v Indii, zvaných kasty. Vymezuje jejich historický vývoj z původních společenských skupin – varn, jejich obecnou charakteristiku a zásadní rozdíly čtyř základních kast - Bráhmanů, Kšátrijů, Vaišjů a Šúdrů, a to v různých oblastech společenského života. Autorka se také zaměřuje na neopomenutelnou pátou společenskou skupinu obyvatel Indie, na nedotýkatelné, dnes nazývané dálitové, kteří nejsou považováni za samostatnou kastu. Velmi důležité jsou z hlediska pochopení kastovního systému teorie čistoty a znečištění a základy filozofie hinduismu. Nejrozsáhleji se autorka věnuje popisu kast v oblasti rodinných vztahů, manželství, uzavírání sňatků a dělby práce. V další části práce jsou popsány hlavní vlivy moderní společnosti na další vývoj kastovního systému. I když současná indická právní úprava odmítá kastovnictví prostřednictvím ústavního zakotvení rovnosti občanů, kastovní systém je stále naprostým základem všech společenských vztahů. V poslední části práce se autorka podrobně zaměřuje na problém diskriminace podle kast a na menšinová práva dálitů. Rovněž analyzuje indickou právní úpravu související se zákazem diskriminace a další instituty a instituce související s ochranou lidských práv v Indii. V práci je popsán i pohled mezinárodních organizací na tuto problematiku. Diskriminace podle kast je totiž v dnešní indické společnosti velmi ožehavým tématem a zároveň tíživým problémem.

Abstract

The legal status and living conditions of castes and Untouchables - Dalits in the Indian society.

The thesis deals with social groups in India named castes. It identifies their historical development of original groups - Varnas, their general characteristics and differences of four major castes - Brahmins, Ksatriyas, Vaishyas and Shudras, in various areas of social life. The authoress also focuses on the unforgettable fifth social group in India, the Untouchables, today known as Dalits, who are not considered as a separate caste. Very important for understanding the caste system is the theory of pure and impure, and the philosophy of Hinduism. Most, the authoress deals with the description of castes in the area of family relations, marriage, marriages and division of labor. In the next part of the work there are described the main influences of modern society to further development of the caste system.

Although the current Indian law refuses caste system through the constitutional equality of citizens, the caste system is still an absolute basis of all social relations. In the last part of the work the authoress focuses on the problem of caste based discrimination and minority rights of the Dalits. She also analyzes the Indian legislation relative to the prohibition of discrimination and other institutes and intitutions associated with the protection of human rights in India. The work also describes the view of international organizations on this issue. Caste based discrimination is nowadays a very delicate issue and also a burdensome problem in Indian society.

Klíčová slova

Kasta, Varna, Bráhman, Kšátrij, Vaišjij, Šúrda, Nedotýkatelní, Dálité

Key words

Caste, Varna, Bráhman, Ksatriya, Vaishya, Shudra, Untouchables, Dalits